PAVLE SIMOVIĆ

DUHOVNA OPSESIJA

INSTITUT ZA IZUČAVANJE RELIGIJE

Naziv djela:
Duhovna opsesija

Autor:
Pavle Simović

Izdavač:
Institut za izučavanje religije
www.religija.me

Dizajn korica i tehničko uređenje:
Pavle Simović

Štampa:
Donat Graf, Beograd

Prvo izdanje, 2026.

SADRŽAJ

UVOD: KADA ISKUSTVO POSTANE VAŽNIJE OD ISTINE 5
1. NASTANAK I ISTORIJSKI KORIJENI PENTEKOSTALNOG I HARIZMATSKOG POKRETA 8
2. SVETI DUH I DUHOVNI DAROVI – ŠTA ZAISTA UČI SVETO PISMO? 18
3. PSIHOLOGIJA RELIGIOZNOG UZBUĐENJA 29
4. DUHOVNA NARKOMANIJA 46
5. GUBITAK KRITIČKOG MIŠLJENJA I RACIONALNOG PROSUĐIVANJA 53
6. AUTOSUGESTIJA, MANIPULACIJA I ZLOUPOTREBA DUHOVNOG AUTORITETA 58
7. LAŽNA PROROŠTVA, NEOSTVARENA ISCJELJENJA I EMOCIONALNA OBMANA 69
8. KONKRETNI PRIMJERI I DOKUMENTOVANI SLUČAJEVI 81
9. BIBLIJSKI KRITERIJUMI ZA RASPOZNAVANJE DUHOVA 92
10. KAKO IZAĆI IZ KRUGA DUHOVNE ZAVISNOSTI 103
11. VJERA KOJA POČIVA NA ISTINI, A NE NA SENZACIJAMA 116
ZAVRŠNA RIJEČ: KADA ISTINA PONOVO POSTANE VAŽNIJA OD ISKUSTVA 125
BIBLIOGRAFIJA 128

Duhovna opsesija

UVOD: KADA ISKUSTVO POSTANE VAŽNIJE OD ISTINE

Čovjek je po svojoj prirodi biće koje traži Boga, smisao, sigurnost i odgovor na pitanja koja prevazilaze granice svakodnevnog iskustva. Religija zato ima duboko mjesto u ljudskom životu. Iskrena želja za Bogom, potreba za duhovnim ispunjenjem i čežnja za nečim što nadilazi materijalni svijet same po sebi nisu problem. Naprotiv, one su prirodan dio čovjekove duhovne potrage.

Međutim, upravo se na toj ljudskoj potrebi može izgraditi jedan od najopasnijih oblika religiozne obmane: uvjerenje da se Božje prisustvo mora neprestano doživljavati kroz snažne emocionalne reakcije, neobične tjelesne manifestacije, vizije, ekstatična stanja i druge spektakularne pojave.

Kada čovjek počne vjerovati da je intenzitet njegovog religioznog doživljaja mjerilo njegove duhovnosti, otvara se prostor za ozbiljnu deformaciju vjere. Ono što bi trebalo biti sredstvo izgradnje duhovnog života postaje njegov cilj. Umjesto da traži istinu, čovjek počinje tražiti doživljaj. Umjesto da svoju vjeru temelji na Božjoj riječi, počinje je temeljiti na vlastitim osjećanjima. Umjesto da iskustva ispituje prema istini, počinje istinu procjenjivati prema iskustvima.

Upravo tu počinje problem kojim se ova knjižica bavi.

Savremeni harizmatski pokret, u svojim različitim oblicima i denominacijskim okvirima, stavlja izuzetan naglasak na neposredno doživljavanje natprirodnog. Riječ je o krštenju Svetim Duhom, govorenju nepoznatim jezicima, proroštvima, iscjeljenjima,

oslobađanjima, padanju u Duhu, svetom smijehu, drhtanju, nekontrolisanom plakanju i drugim manifestacijama koje se predstavljaju kao znakovi posebnog Božjeg djelovanja.

Nije sporno da hrišćanstvo vjeruje u Božje djelovanje, niti da Sveto pismo govori o duhovnim darovima. Sporno je kada se određena iskustva unaprijed proglašavaju Božjim djelovanjem, kada se njihova autentičnost ne provjerava i kada se svaki pokušaj kritičkog ispitivanja proglašava gašenjem Duha ili nedostatkom vjere.

Čovjek koji izgubi sposobnost da razlikuje istinu od intenziteta vlastitog doživljaja postaje izuzetno podložan manipulaciji.

Ova opasnost nije samo teološka. Ona ima i psihološku, emocionalnu i društvenu dimenziju. Ponavljano izlaganje snažnim religioznim podsticajima, kolektivnoj sugestiji i atmosferi očekivanja može kod pojedinaca stvoriti potrebu za stalnim ponavljanjem takvih iskustava. Obično bogosluženje više nije dovoljno. Tiha molitva postaje dosadna. Čitanje Svetog pisma gubi privlačnost u poređenju sa spektakularnim skupovima. Vjernik počinje tražiti sve snažnije doživljaje kako bi ponovo osjetio ono što je ranije smatrao dokazom Božjeg prisustva.

Takvo stanje možemo opisati izrazom duhovna narkomanija. Ovaj izraz ne koristimo kao medicinsku dijagnozu, nego kao snažnu metaforu za religioznu zavisnost od emocionalnog uzbuđenja i ponavljanih iskustava. Kao što zavisnik postepeno postaje zarobljen potrebom za novom dozom, tako i religiozno zavisna osoba može postati zarobljenik potrebe za novim duhovnim uzbuđenjem. Njena sigurnost, raspoloženje i osjećaj duhovne vrijednosti počinju zavisiti od toga da li je ponovo doživjela nešto izvanredno.

Najveća opasnost nastaje kada takva osoba više nije u stanju

da objektivno procjenjuje ono što joj se događa.

U toj tački religiozno iskustvo postaje zatvoren sistem koji sam sebe potvrđuje. Ako osoba doživi nešto neobično, to je navodno dokaz Božjeg djelovanja. Ako ne doživi ništa, potrebno je više molitve, više posta, više predanja ili više vjere. Ako se proroštvo ne ispuni, pronaći će se dodatno objašnjenje. Ako se iscjeljenje ne dogodi, odgovornost se može prebaciti na bolesnika. Ako neko postavi pitanje, može biti proglašen duhovno hladnim, buntovnim ili neposlušnim.

Tako nastaje ambijent u kojem se istina više ne provjerava, nego se od nje zahtijeva da potvrdi već prihvaćeni sistem vjerovanja.

Ova knjižica nema za cilj ismijavanje ljudi koji učestvuju u harizmatskim zajednicama. Mnogi od njih iskreno vjeruju da služe Bogu i da su njihova iskustva autentična. Upravo zbog toga zaslužuju ozbiljno upozorenje. Iskrenost čovjekovih namjera, međutim, nije garancija da su njegova uvjerenja ispravna.

Naš cilj je da ukažemo na opasnosti koje se često ne prepoznaju dok ne ostave ozbiljne posledice na duhovni, emocionalni i intelektualni život pojedinca.

Osnovno pitanje koje ćemo postavljati kroz čitavu knjigu jeste: Da li neko iskustvo zaista dolazi od Boga samo zato što ga osoba doživljava kao natprirodno?

Odgovor ne može zavisiti od intenziteta osjećanja, broja ljudi koji su nešto doživjeli, autoriteta osobe koja iskustvo promoviše niti od spektakularnosti manifestacije.

Hrišćanin mora imati kriterijum koji je iznad svih tih stvari.

Taj kriterijum je istina Božje riječi.

PRVO POGLAVLJE
NASTANAK I ISTORIJSKI KORIJENI PENTEKOSTALNOG I HARIZMATSKOG POKRETA

1.1. RELIGIOZNI ENTUZIJAZAM KAO ISTORIJSKA POJAVA

Pentekostalizam i savremeni harizmatski pokret nisu nastali u istorijskom i religijskom vakuumu. Njihov nastanak predstavlja rezultat dugotrajnog razvoja različitih oblika religioznog entuzijazma, revivalizma, mističkih iskustava i očekivanja neposrednog natprirodnog djelovanja.

Pojave koje danas prepoznajemo u harizmatskim zajednicama – ekstatično ponašanje, nekontrolisano izgovaranje glasova, padanje, drhtanje, vizije, proroštva, emocionalni zanos i uvjerenje o neposrednoj komunikaciji sa Bogom – nisu nastale tek u 19. i 20. vijeku.

Slični fenomeni mogu se pratiti kroz različite periode hrišćanske istorije. Pojavljivali su se u okviru pojedinih mističkih tradicija, revivalističkih pokreta, religioznih okupljanja i zajednica koje su poseban značaj pridavale neposrednom duhovnom iskustvu.

Zato je važno razumjeti da savremeni harizmatski pokret nije jednostavno povratak apostolskoj praksi, kako se često predstavlja. Njegovo istorijsko oblikovanje povezano je sa nizom religijskih strujanja, teoloških ideja i društvenih okolnosti koje su prethodile njegovom nastanku.

Jedna od najvažnijih karakteristika tih strujanja jeste postepeno pomjeranje težišta religioznog života sa objektivnog sadržaja

vjere na subjektivni doživljaj pojedinca.

Čovjek više nije zadovoljan time da vjeruje u ono što je zapisano, nego želi neposredno da osjeti, vidi, čuje ili na neki drugi način doživi natprirodno.

Takav pristup sam po sebi stvara ozbiljno pitanje: gdje prestaje zdrava religiozna osjećajnost, a gdje počinje nekritičko prihvatanje vlastitih psiholoških i emocionalnih stanja kao Božjeg djelovanja?

1.2. MISTIČKA ISKUSTVA I EKSTATIČNE POJAVE U RIMOKATOLIČKOJ TRADICIJI

Istorija Rimokatoličke crkve sadrži veliki broj opisa mističkih iskustava, vizija, ekstaza, ukazanja, religioznih transova i neobičnih tjelesnih manifestacija.

U različitim periodima crkvene istorije pojedine ličnosti opisivale su iskustva neposrednog susreta sa božanskim, viđenja nebeskih pojava, razgovore sa Isusom, anđelima i svecima, kao i stanja u kojima su gubile uobičajenu svijest o neposrednom okruženju.

Među poznatim istorijskim ličnostima koje se povezuju sa takvim iskustvima nalaze se:

- Tereza Avilska – opisi ekstaze, vizija i mističkog sjedinjenja sa Bogom.
- Jovan od Krsta – mistička iskustva i učenje o duhovnom sjedinjenju.
- Katarina Sijenska – vizije, religiozne ekstaze i intenzivna duhovna iskustva.
- Padre Pio – stigmati, vizije i tvrdnje o natprirodnim pojavama.

Ove ličnosti pripadaju različitim istorijskim periodima i

teološkim tradicijama. Njihova iskustva ne treba automatski poistovjećivati sa savremenim pentekostalnim manifestacijama. Međutim, njihovo postojanje pokazuje da religiozna ekstaza i uvjerenje o neposrednom natprirodnom iskustvu imaju dugu istoriju unutar hrišćanskog svijeta.

Za našu temu posebno je značajno pitanje kriterijuma kojima se takva iskustva procjenjuju.

Katolička teologija razvila je određene procedure i kriterijume za procjenjivanje privatnih objava i mističkih iskustava. Međutim, istorija pokazuje da je odnos prema takvim pojavama često bio složen, da su postojala različita mišljenja i da su se pojedina iskustva vremenom prihvatala, osporavala ili reinterpretirala.

Iz biblijske perspektive, nijedno iskustvo ne može samo sebi biti dokaz božanskog porijekla. Čak ni iskreno uvjerenje da je neko imao viziju ne oslobađa tu osobu obaveze da ono što tvrdi podvrgne provjeri.

Apostol Jovan daje nedvosmislen nalog: „Ljubazni! Ne vjerujte svakom duhu, nego provjeravajte duhove jesu li od Boga; jer mnogi lažni proroci iziđoše na svijet.“ (1. Jovanova 4:1)

Ovaj nalog ne pravi izuzetak za ljude koji imaju ugled, posebne duhovne sposobnosti ili institucionalno priznanje.

Religiozni autoritet, popularnost i subjektivna uvjerenost nisu zamjena za dokaz.

1.3. KATOLIČKA HARIZMATSKA OBNOVA – ULAZAK PENTEKOSTALNIH ISKUSTAVA U RKC

Posebno poglavlje istorije predstavlja nastanak Katoličke harizmatske obnove (Catholic Charismatic Renewal), koja se uobičajeno vezuje za februar 1967. godine i događaje na Univerzitetu Duquesne u Pitsburgu, u Sjedinjenim Američkim Državama.

Tokom duhovnog seminara grupa katoličkih studenata i profesora došla je u kontakt sa protestantskim pentekostalnim iskustvima. Među njima su se pojavili navodi o krštenju Svetim Duhom i govorenju jezicima. Iskustvo se zatim proširilo na Univerzitet Notre Dame i druge američke univerzitete.

Istorijska istraživanja potvrđuju da je uticaj protestantskih pentekostalaca bio neposredan i značajan u formiranju ove katoličke obnove.

Ovdje je važna jedna činjenica: fenomeni koji su ranije bili karakteristični za određene protestantske zajednice počeli su se širiti i unutar Rimokatoličke crkve.

Katolički vjernici počeli su praktikovati:

- govorenje jezicima;
- zajedničke molitve za krštenje Svetim Duhom;
- proroštva i poruke koje se pripisuju neposrednom Božjem nadahnuću;
- molitve za iscjeljenje;
- podizanje ruku, spontano glasno moljenje i druge emocionalne manifestacije;
- okupljanja sa snažnim naglaskom na neposredno iskustvo natprirodnog.

U početku je postojala određena rezervisanost dijela crkvenih vlasti. Međutim, pokret je vremenom dobio institucionalnu podršku i legitimaciju. Papa Pavle VI primio je katoličke harizmatike na konferenciji u Grotaferatiju 1973. godine, a narednih godina pokret se širio i razvijao međunarodno.

Ovo je značajno za razumijevanje današnje situacije. Harizmatski fenomeni nisu ostali ograničeni na jednu denominaciju. Oni su postali međudenominacijski fenomen, sa različitim teološkim tumačenjima, ali često sličnim oblicima religiozne prakse.

Naravno, RKC nije izvor modernog pentekostalizma. Njena uloga u ovoj priči jeste dvostruka: istorijska tradicija mističkih iskustava prethodi modernom pentekostalizmu, dok je savremena katolička harizmatska obnova preuzela i razvijala prakse koje su se širile iz pentekostalnog i protestantskog okruženja.

Za potrebe ove knjižice važno je da prepoznamo zajedničku tendenciju: sve veći značaj pridaje se neposrednom religioznom iskustvu kao posebnom pokazatelju duhovnog života.

1.4. METODISTIČKI REVIVALIZAM I RELIGIOZNI ENTUZIJAZAM

Za razumijevanje nastanka modernog pentekostalizma neophodno je vratiti se u 18. i 19. vijek, posebno metodističkom pokretu i njegovom naglasku na ličnom religioznom iskustvu.

Metodistički pokret, povezan sa radom Džona Veslija i Čarlsa Veslija, stavljao je veliki naglasak na obraćenje, posvećenje, ličnu svetost i neposredno iskustvo Božje milosti.

U njegovom okruženju razvijala se praksa velikih evangelizacionih okupljanja, propovijedanja na otvorenom i emocionalno intenzivnih molitvenih skupova. Takva okupljanja ponekad su bila praćena snažnim fizičkim i emocionalnim reakcijama: plakanjem, drhtanjem, padanjem, vizijama, glasnim uzvikivanjem i drugim neobičnim ponašanjima.

Posebno je zanimljiva pojava poznata kao metodistički vikači (Shouting Methodists).

Izraz se odnosio na vjernike koji su tokom religioznih okupljanja glasno uzvikivali, izražavali emocionalni zanos i manifestovali svoje uvjerenje o neposrednom djelovanju Svetog Duha.

Ovdje se već mogu prepoznati obrasci koji će kasnije postati karakteristični za pojedine pentekostalne i harizmatske zajednice: snažna kolektivna emocionalnost, očekivanje posebnog

duhovnog iskustva i poistovjećivanje određenih manifestacija sa Božjim djelovanjem.

Istorijski je važno naglasiti da metodistički pokret nije bio jedinstven u svojim stavovima prema ovim pojavama. Nisu svi metodisti prihvatali nekontrolisane manifestacije, niti je svaka emocionalna reakcija smatrana dokazom duhovne zrelosti.

Ipak, metodistički revivalizam i kasniji pokreti svetosti (Holiness Movement) predstavljali su značajno idejno i duhovno okruženje iz kojeg su se razvijali neki od najvažnijih prethodnika pentekostalizma.

1.5. Mileritski pokret i očekivanje neposrednog Hristovog dolaska

U prvoj polovini 19. vijeka u Sjedinjenim Američkim Državama nastao je snažan religiozni pokret okupljen oko propovjednika Vilijama Milera.

Miler je na osnovu svojih tumačenja biblijskih proročanstava zaključio da će se Hristov drugi dolazak dogoditi oko 1843–1844. godine.

Njegova predviđanja izazvala su veliko religiozno uzbuđenje. Hiljade ljudi prihvatale su očekivanje skorog Hristovog dolaska, a pojedini su prodavali imovinu, napuštali svakodnevne obaveze i pripremali se za događaj koji su smatrali neposrednim.

Kada se očekivanje nije ostvarilo, uslijedilo je veliko razočaranje u jesen 1844. godine.

Međutim, dio pokreta nije nestao. Pojedine grupe pokušale su da objasne neostvareno očekivanje novim tumačenjima proročanstava, dok su se iz mileritskog okruženja razvile različite adventističke struje. Za našu temu posebno je značajno što je u ovom religioznom ambijentu djelovala i mlada Elen Harmon,

kasnije poznata kao Elen G. Vajt.

Njeno religiozno oblikovanje direktno je povezano sa okruženjem metodista vikača, fanatizmom i zatim mileritskim pokretom. Zato se njena kasnija vizionarska iskustva ne mogu pravilno razumjeti bez poznavanja te istorijske pozadine.

Za njen slučaj važne su nekolike ključne činjenice: 1) tipična harizmatska pozadina; 2) uključivanje u Mileritski pokret; 3) postavljanje na tron proroka od strane izdvojene grupe Adventista sedmog dana; 4) njeno kasnije pretvaranje da prima informacije od Boga na gotovo svaku temu, dok je obimno plagirala i preuzimala ideje iz svih dostupnih izvora.

Uglavnom, značajno je pomenuti u ovom kontekstu, jer se kroz njene široko publikovane spise suptilno uvukao harizmatski i sektaški mentalitet među vjernicima koji su je prihvatili kao proroka. Važno je napomenuti da njena harizmatska pozadina nije do skoro bila poznata čak ni većini adventista sedmog dana.[1]

1.6. NASTANAK MODERNOG PENTEKOSTALIZMA

Moderni pentekostalizam počeo je da dobija prepoznatljive organizacione i teološke obrise početkom 20. vijeka.

Među njegovim značajnim prethodnicima bili su pokreti svetosti, učenja o drugom blagoslovu, ideje o posebnom krštenju Svetim Duhom i očekivanje obnove apostolskih darova.

Posebno mjesto zauzima Čarls Foks Parham, koji je u svojoj biblijskoj školi u Topeki, u Kanzasu, 1901. godine povezao krštenje Svetim Duhom sa govorenjem jezicima.

Nekoliko godina kasnije, 1906. godine, u Los Anđelesu je započelo „oživljavanje“ u ulici Azusa, pod vođstvom Vilijama

[1] Vidi: *Skrivena istina o Elen Vajt*, Institut za izučavanje religije, 2026.

Dž. Sejmura. Azusa Street Revival postao je jedan od najuticajnijih događaja u istoriji modernog pentekostalizma. Iz ovog okruženja pokret se brzo širio preko propovjednika i misionara u različite djelove svijeta.

Na skupovima su se pojavljivali fenomeni kao što su:

- govorenje jezicima;
- glasno i spontano moljenje;
- proroštva;
- drhtanje i fizičke manifestacije;
- padanje i gubitak uobičajene tjelesne kontrole;
- snažno emocionalno uzbuđenje.

Pentekostalci su takve pojave tumačili kao obnovu iskustava iz apostolskog perioda, naročito događaja opisanih u drugom poglavlju Djela apostolskih.

Međutim, činjenica da neka pojava podsjeća na opis biblijskog događaja ne dokazuje da je njen izvor isti. Upravo će to biti jedno od centralnih pitanja ove knjige.

1.7. Od pentekostalizma do savremenog harizmatskog pokreta

Tokom 20. vijeka pentekostalni oblici religioznosti postepeno su prelazili denominacijske granice.

Najprije su se slična iskustva počela pojavljivati u tradicionalnim protestantskim crkvama, a zatim i unutar Rimokatoličke crkve.

Tako se razvijao širi harizmatski pokret, koji nije ograničen na jednu denominaciju, već obuhvata različite crkvene zajednice i organizacije.

Njegova zajednička karakteristika jeste naglašavanje neposrednog djelovanja Svetog Duha kroz posebne darove i iskustva.

Vremenom su nastajali novi oblici harizmatske duhovnosti, uključujući pokrete usmjerene na iscjeljenja, proroštva, duhovno ratovanje, oslobađanje od navodnih demonskih uticaja i spektakularne manifestacije.

Pojavili su se i propovjednici čiji se autoritet zasnivao upravo na tvrdnjama o posebnim natprirodnim sposobnostima.

U pojedinim sredinama duhovni autoritet počeo je da se mjeri brojem navodnih iscjeljenja, proroštava i neobičnih manifestacija na skupovima.

Tako je religiozno iskustvo postepeno postalo i sredstvo promocije, izgradnje popularnosti i uspostavljanja autoriteta.

1.8. Zajednički imenitelj različitih pokreta

Kada se sagleda istorijski razvoj, uočava se nekoliko obrazaca koji se ponavljaju u različitim periodima i denominacijama:

1. Naglašavanje neposrednog i intenzivnog religioznog iskustva.
2. Očekivanje posebnih manifestacija natprirodnog.
3. Pridavanje posebnog autoriteta osobama koje tvrde da imaju vizije, proroštva ili iscjeliteljske sposobnosti.
4. Kolektivno podsticanje emocionalnih reakcija.
5. Tumačenje neobičnih psihofizičkih stanja kao dokaza Božjeg djelovanja.
6. Stvaranje religioznog okruženja u kojem se iskustvo može uzdići iznad objektivne provjere.

Ovi obrasci ne znače da su svi navedeni pokreti identični, niti da svaka osoba koja učestvuje u njima ima iste motive i iskustva. Ali pokazuju zašto je neophodno kritički ispitati samu ideju da je intenzivno religiozno iskustvo pouzdan dokaz Božjeg prisustva.

ZAKLJUČAK PRVOG POGLAVLJA

Istorija pokazuje da religiozna ekstaza, emocionalni revivalizam i težnja za neposrednim natprirodnim iskustvom nisu novost modernog hrišćanstva.[2] Oni su se pojavljivali u različitim oblicima i unutar različitih crkvenih tradicija.

Na prostoru Balkana harizmatska vjerovanja, iskustva i prakse su „uvezeni" sa Zapada, te će se stoga i naša istraživanja fokusirati na „proizvođače" i „izvoznike". Ipak, za razliku od zapadnog svijeta, na našim prostorima sve to je mnogo uvijenije zbog svijesti o negativnim reakcijama koje te pojave izazivaju. Ipak mogu se prepoznati po specifičnom vokabularu, a ponekad i bizarnim vjerovanjima za vođstvo duha kada biraju šta će kupiti, gdje se naseliti, investirati i sl.

Moderni pentekostalizam i harizmatski pokret predstavljaju noviju fazu razvoja tih pojava, sa specifičnim učenjima o krštenju Duhom svetim, duhovnim darovima i njihovim manifestacijama. Zato se njihova vjerodostojnost ne može dokazivati istorijskom rasprostranjenošću, popularnošću ili pozivanjem na iskustva drugih ljudi. Potrebno je mnogo ozbiljnije ispitivanje.

U narednom poglavlju prelazimo na biblijski koncept Svetog Duha i duhovnih darova, jer bez jasnog razumijevanja onoga što Sveto pismo zaista uči nije moguće procijeniti savremene tvrdnje o natprirodnom djelovanju.

---

[2] Slične harizmatske manifestacije (ekstaza, proroštvo, glosolalija i iscjeljenje) javljaju se i u drugim tradicijama, kao što su sufijski zikr i sema u islamu, hasidski hitbodedut i dvekut u judaizmu, bhava i samadhi u hinduizmu, šamanski trans, te antički dionisijski i proročki kultovi (poput Delfske Pitije). Ta činjenica trebala bi izazvati još veću sumnju i potrebu za preispitivanjem „hrišćanskih" harizmatskih manifestacija, tj. hrišćanskog spiritizma.

DRUGO POGLAVLJE
SVETI DUH I DUHOVNI DAROVI – ŠTA ZAISTA UČI SVETO PISMO?

2.1. SVETI DUH NIJE RELIGIOZNA SENZACIJA

Jedna od osnovnih zabluda savremene harizmatske duhovnosti jeste poistovjećivanje djelovanja Svetog Duha sa neobičnim, emocionalno intenzivnim i fizički manifestovanim iskustvima. U takvom religioznom okruženju često se stvara utisak da je vjernik posebno ispunjen Duhom ukoliko govori jezicima, pada tokom molitve, nekontrolisano se smije, drhti, plače ili doživljava neku drugu neuobičajenu pojavu.

Nasuprot tome, osoba koja se moli tiho, proučava Sveto pismo, nastoji živjeti po Božjim uputima i ne pokazuje spektakularne manifestacije može biti doživljena kao duhovno pasivna ili nedovoljno predana. Harizmatici takve vjernike posmatraju gotovo kao ateiste ili u boljem slučaju „treću ligu“ hrišćana koji, eto, imaju neke osnove, ali su „zarobljeni legalizmom“ i slično.

Takvo shvatanje predstavlja ozbiljno izobličenje biblijskog koncepta duhovnosti.

Sveto pismo nigdje ne uči da se prisustvo Duha svetog mora dokazivati neobičnim tjelesnim reakcijama ili emocionalnim uzbuđenjem. Ono djelovanje Duha prvenstveno povezuje sa promjenom čovjekovog karaktera, razumijevanja, moralnog života i odnosa prema Bogu i bližnjima.

Apostol Pavle jasno navodi: „A rod Duha je ljubav, radost, mir, trpljenje, ljubaznost, dobrota, vjernost, blagost, samosavladavanje…“ (Galatima 5:22–23)

Primjetno je da se među karakteristikama roda Duha ne navode padanje, drhtanje, nekontrolisano izgovaranje glasova, religiozna ekstaza ili emocionalna euforija.

Naglasak je na osobinama karaktera.

Čovjek može biti veoma emotivan, a istovremeno sebičan, manipulativan, neiskren i moralno neodgovoran. Može doživljavati snažna religiozna uzbuđenja, a da se njegov karakter suštinski ne mijenja.

Zato intenzitet religioznog iskustva nije pouzdano mjerilo duhovne zrelosti.

Duhovna zrelost ne mjeri se količinom uzbuđenja koje čovjek doživljava, nego kvalitetom života koji vodi.

2.2. Sveti Duh djeluje kroz razum, a ne protiv njega

Jedna od posebno opasnih tendencija u pojedinim harizmatskim zajednicama jeste stvaranje predstave da razum predstavlja prepreku djelovanju Svetog Duha.

Ponekad se vjernicima govori da ne treba previše analizirati ono što se događa, da treba isključiti razum i jednostavno se prepustiti Duhu.

Ovakav pristup može biti veoma pogodan za stvaranje nekritičkog ponašanja. Čovjek koji se odriče racionalnog prosuđivanja postaje podložniji sugestiji, emocionalnom pritisku i manipulaciji autoriteta.

Međutim, biblijski tekstovi ne podržavaju ideju da duhovnost zahtijeva odricanje od razuma.

Apostol Pavle u 1. Korinćanima 14:15 kaže: „Moliću se Duhom, ali moliću se i umom. Pjevaću hvalospjeve Duhom, ali pjevaću ih i umom.“

Ovaj tekst je posebno značajan jer Pavle ne postavlja duh i

razum kao međusobno suprotstavljene kategorije. On govori o njihovom zajedničkom djelovanju.

Još je neposredniji tekst u 1. Korinćanima 14:20: „Braćo, ne budite djeca u razumijevanju, nego budite mala djeca po zlu, a po razumijevanju budite odrasli."

Dakle, hrišćanin ne treba da bude intelektualno nezreo. Naprotiv, pozvan je da razvija sposobnost razumijevanja i prosuđivanja.

U Rimljanima 12:2 Pavle govori o preobražaju kroz obnovljenje uma. To je veoma daleko od ideje da se čovjek mora odreći kritičkog razmišljanja kako bi postao podložan navodnom djelovanju Svetog Duha.

Posebno je problematično kada se postavljanje pitanja proglašava duhovnim buntom.

Ako neko pita na osnovu čega se određeno proroštvo smatra Božjim, ne bi smio biti optužen za gašenje Duha. Ako traži objašnjenje nekog neobičnog iskustva, ne smije biti proglašen nevjernikom. Ako odbija da prihvati tvrdnju bez dokaza, time ne pokazuje nužno nedostatak vjere, već može pokazivati upravo onu razboritost koju Sveto pismo zahtijeva.

Bog ne traži od čovjeka da isključi razum kako bi prihvatio Njegovu istinu.

2.3. „ISPITUJTE DUHOVE" – UPUT KOJI SE NE SMIJE ZAOBIĆI

Jedan od najvažnijih tekstova za razumijevanje ove teme nalazi se u Prvoj Jovanovoj poslanici:

„Ljubazni! Ne vjerujte svakom duhu, nego provjeravajte duhove jesu li od Boga; jer mnogi lažni proroci izišli na svijet." (1. Jovanova 4:1)

Ovdje apostol ne poziva hrišćane na nekritičko prihvatanje

svega što se predstavlja kao duhovno. Naprotiv, upozorava ih da postoje lažni proroci i da je potrebno ispitivati duhovne tvrdnje.

To je naročito važno u kontekstu savremenog harizmatskog pokreta.

Danas se na mnogim skupovima mogu čuti tvrdnje poput:

- „Bog mi je upravo nešto otkrio."
- „Sveti Duh mi govori da prenesem ovu poruku."
- „Imam proročku riječ za ovu osobu."
- „Bog mi je pokazao da će se dogoditi određeno iscjeljenje."
- „Osjećam posebno pomazanje i zato znam da je ovo od Boga."
- „Duh me vodi 24h na dan, sedam dana u sedmici.
- „Duh mi daje posebno razumijevanje Biblije."

Sama formulacija takve izjave ne dokazuje njeno porijeklo.

Čovjek može biti iskreno uvjeren da mu se Bog obraća, a da je njegovo uvjerenje ipak pogrešno. Može pogrešno protumačiti vlastite misli, osjećanja, snove ili unutrašnje impulse. Može biti pod uticajem sugestije ili očekivanja zajednice. A može biti i u „hrišćanskom" spiritizmu, pod uticajem palih anđela.

Upravo zato Sveto pismo zahtijeva ispitivanje.

Zanimljivo je da se u 1. Solunjanima 5:19–22 nalaze dva naloga koja se moraju posmatrati zajedno:

„Duh ne gasite. Proroštva ne prezirite. Sve provjeravajte, držite se onoga što je dobro. Klonite se svakog oblika zla."

Ovaj tekst ne daje dozvolu da se svako proroštvo prihvati bez provjere. Naprotiv, izričito zahtijeva provjeravanje.

Upravo je to princip koji se u nekim harizmatskim sredinama praktično zanemaruje: manifestacija se prihvata, a provjera se smatra izrazom nevjerovanja.

Takva praksa nije biblijska razboritost, nego njena suprotnost.

2.4. DUHOVNI DAROVI NISU PRIVATNA PRIVILEGIJA ZA STICANJE AUTORITETA

U 1. Korinćanima 12 apostol Pavle govori o različitim duhovnim darovima. Među njima navodi riječ mudrosti, riječ znanja, vjeru, darove iscjeljivanja, čudotvorstvo, proroštvo, razlikovanje duhova, različite jezike i tumačenje jezika.

Međutim, kontekst ovog poglavlja često se zanemaruje.

Pavle ne govori o duhovnim darovima kao o sredstvima za izgradnju ličnog ugleda, sticanje popularnosti ili uspostavljanje posebnog statusa unutar zajednice.

On izričito naglašava da se darovi daju na korist drugima: „A Duh se ispoljava u svakome za korisnu svrhu.“ (1. Korinćanima 12:7)

Duhovni darovi nisu privatna svojina pojedinca. Nisu sredstvo za demonstraciju duhovne superiornosti.

U savremenim harizmatskim zajednicama, međutim, nerijetko se razvija sistem u kojem određene osobe stiču poseban autoritet na osnovu tvrdnji da posjeduju izuzetne duhovne sposobnosti.

Pojedinac koji se predstavlja kao prorok, apostol ili iscjelitelj može postati gotovo nedodirljiv. Njegove izjave dobijaju poseban status, a članovi zajednice često se osjećaju obaveznim da ih prihvate.

Tako duhovni dar, umjesto da služi zajednici, postaje sredstvo stvaranja hijerarhije ličnog uticaja.

To otvara prostor za manipulaciju, zavisnost i zloupotrebu povjerenja.

2.5. Apostol Pavle protiv religioznog haosa

Posebno značajno mjesto u ovoj raspravi zauzima četrnaesto poglavlje Prve Korinćanima.

Ono je važno zato što Pavle direktno razmatra ponašanje u zajednici u kojoj su bili prisutni darovi jezika i proroštva.

Umjesto da podstiče nekontrolisano izražavanje, on postavlja jasna pravila.

U vezi sa govorenjem jezicima, zahtijeva da govore dvojica ili najviše trojica, i to redom, a da neko tumači. Ako nema tumača, osoba treba da ćuti u skupštini i govori sebi i Bogu (1. Korinćanima 14:27–28).

Zatim govori o proroštvima: „I neka govore dva ili tri proroka, a drugi neka rasuđuju.“ (1. Korinćanima 14:29)

Ovdje je posebno važna riječ rasuđuju. Čak ni proročka tvrdnja ne smije biti izuzeta od prosuđivanja drugih članova zajednice.

Pavle zatim zaključuje: „Jer Bog nije Bog nereda, nego mira.“ (1. Korinćanima 14:33) I još: „A sve neka bude pristojno i onako kako je red.“ (1. Korinćanima 14:40)

Ovi tekstovi predstavljaju ozbiljan izazov za praksu u kojoj se nekontrolisano ponašanje, masovno padanje, glasno vikanje, istovremeno izgovaranje različitih poruka i druge manifestacije unaprijed proglašavaju dokazom posebnog Božjeg djelovanja.

Pavlov princip nije da se svaka neobična pojava automatski proglasi lažnom, nego da se bogosluženje ne pretvara u haos i da sve bude podložno razboritom prosuđivanju.

Ne može se opravdavati neredom ono što apostol izričito zahtijeva da bude uređeno.

2.6. GOVORENJE JEZICIMA – BIBLIJSKI DAR ILI RELIGIOZNA IMITACIJA?

Govorenje jezicima predstavlja jednu od centralnih karakteristika pentekostalnog i harizmatskog pokreta. U mnogim zajednicama ono se smatra dokazom krštenja Svetim Duhom, a ponekad i pokazateljem posebnog duhovnog statusa.

Međutim, kada se prouče novosavezni tekstovi, postaje jasno da savremena praksa govorenja jezicima ne može jednostavno biti proglašena identičnom onome što je opisano u Djelima apostolskim i Prvoj poslanici Korinćanima.

U Djelima apostolskim 2:4–11 opisuje se događaj Pedesetnice. Apostoli govore različitim jezicima, a prisutni ljudi čuju ih kako govore na svojim maternjim jezicima.

Tekst je veoma određen: ljudi prepoznaju jezike kojima su govorili u svojim zemljama.

To nije opis nerazumljivog niza slogova koji se proizvodi ponavljanjem određenih glasova, već događaj u kojem je komunikacija ostvarena uprkos jezičkim razlikama. I to je dar jezika za koji možemo biti potpuno sigurni da je autentičan, od Boga.

U Prvoj Korinćanima 14 Pavle govori o jezicima koje prisutni ne razumiju bez tumačenja. S razlogom možemo posumnjati da je u Korintu, zbog problematičnog stanja u toj skupštini, došlo do falsifikovanja dara jezika. Međutim, Pavle čak i tada insistira na redu, razumljivosti i izgradnji zajednice.

Postavlja se nekoliko važnih pitanja:

1. Zašto bi se savremeni fenomen nerazumljivog izgovaranja glasova automatski poistovjećivao sa novosaveznim darom jezika?
2. Na osnovu čega se utvrđuje da je riječ o natprirodnom jeziku, a ne o naučenom obrascu glasanja?

3. Zašto se u mnogim zajednicama od ljudi očekuje da počnu izgovarati određene slogove kako bi „primili dar jezika“?
4. Zašto se ponekad govorenje jezicima predstavlja kao obavezan dokaz krštenja Svetim Duhom, kada Pavle u 1. Korinćanima 12:29–30 postavlja retorička pitanja na koja je odgovor negativan: nisu svi apostoli, nisu svi proroci i ne govore svi jezicima?

Posebno je problematično kada se novim vjernicima sugeriše da će primiti dar jezika ako dovoljno glasno ponavljaju određene slogove, prepuste se atmosferi ili prestanu kontrolisati svoje izgovaranje.

Takva praksa zahtijeva ozbiljno preispitivanje.

Ako se određeni obrazac ponašanja može naučiti ponavljanjem, sugestijom i imitacijom, onda sama pojava tog ponašanja ne predstavlja dokaz natprirodnog djelovanja.

To ne znači da se unaprijed može donijeti zaključak o svakom pojedinačnom slučaju. Znači da je neophodno razlikovati tvrdnju od dokaza.

2.7. DA LI JE SVAKI NEOBIČAN FENOMEN DOKAZ PRISUSTVA SVETOG DUHA?

Jedan od osnovnih problema harizmatske duhovnosti jeste pretpostavka da neuobičajenost neke pojave govori u prilog njenom natprirodnom porijeklu.

Čovjek pada na pod, drhti, nekontrolisano se smije ili plače, govori nerazumljive slogove, i odmah se zaključuje da je Sveti Duh na djelu.

Ali zašto bi neobičnost bila dokaz božanskog porijekla?

Neobično ponašanje može imati različite uzroke.

Psihološka očekivanja, emocionalno uzbuđenje, sugestija, grupna dinamika i različiti psihofizički procesi mogu uticati na čovjekovo ponašanje. S druge strane, postoji i opasnost od zloupotrebe palih anđela da falsifikuju lažni dar jezika tamo gdje im sami vjernici kroz fanatizam ili duhovno zastranjenje omogućavaju. Stoga nijedna manifestacija nekog „natprirodnog“ dara sama po sebi nije dokaz da iza toga stoji Božji autoritet.

U religioznom okruženju u kojem se unaprijed očekuje određena manifestacija, pojedinci mogu nesvjesno početi pokazivati upravo ono što zajednica smatra dokazom posebnog duhovnog iskustva.

Ovaj fenomen zaslužuje ozbiljnu psihološku analizu, kojoj ćemo posvetiti posebno poglavlje.

Za sada je dovoljno postaviti jednostavno pitanje: Ako neka pojava može nastati i bez natprirodnog djelovanja, kako možemo znati da je u konkretnom slučaju njen uzrok zaista Sveti Duh?

Odgovor se ne može dobiti ponavljanjem tvrdnje da je riječ o Duhu. Potrebni su nezavisni kriterijumi provjere.

Upravo zato je biblijski nalog da se duhovi ispituju toliko važan.

2.8. DUHOVNI DAROVI I PITANJE NJIHOVOG TRAJANJA

U raspravi o harizmatskom pokretu ne možemo zaobići pitanje da li su svi novosavezni duhovni darovi namijenjeni svim periodima hrišćanske istorije.

Postoje dva osnovna teološka pristupa.

Kontinuacionizam zastupa stav da duhovni darovi opisani u Novom savezu, uključujući proroštvo, jezike i iscjeljenja, ostaju dostupni hrišćanskoj zajednici i danas.

Cezacionizam zastupa stav da su određeni darovi, naročito

oni povezani sa apostolskim i temeljnim periodom nastanka hrišćanske zajednice, imali posebnu istorijsku svrhu i da su prestali sa završetkom tog perioda.

Oba pristupa imaju svoje teološke argumente i različita tumačenja relevantnih biblijskih tekstova.

Za ovu knjižicu posebno je važno naglasiti da čak ni prihvatanje mogućnosti nastavka duhovnih darova ne znači automatsko prihvatanje savremenih harizmatskih manifestacija.

Drugim riječima, neko može vjerovati da Bog i danas može iscjeljivati, djelovati na poseban način i odgovarati na molitve, a istovremeno odbacivati praksu nekontrolisanog padanja, masovne emocionalne euforije, lažnih proroštava i manipulativnog korišćenja duhovnog autoriteta.

Ovdje se ne radi samo o pitanju prestanka darova. Radi se o pitanju raspoznavanja.

Čak i ako određeni dar postoji, to ne znači da je svaka tvrdnja o njegovom ispoljavanju istinita.

2.9. Šta je, prema Bibliji, dokaz duhovne zrelosti?

Ako neobične manifestacije nisu pouzdano mjerilo duhovne zrelosti, šta onda jeste?

Novi savez daje prilično jasan odgovor. To su:

- ljubav prema Bogu i bližnjem;
- istinoljubivost;
- moralna doslednost;
- samokontrola;
- poniznost;
- strpljenje;
- razboritost;
- sposobnost razlikovanja dobra i zla;

- spremnost da se prihvati istina čak i kada je neprijatna.

Posebno je značajan tekst iz Jevrejima 5:14: „A čvrsta hrana je za zrele, za one kojima je moć zapažanja iskustvom uvježbana za razlikovanje dobra od zla.“

Ovdje se duhovna zrelost povezuje sa razvijenom sposobnošću razlikovanja. To je suprotno religioznom pristupu u kojem se od čovjeka očekuje da suspenduje vlastito prosuđivanje i nekritički prihvati ono što se predstavlja kao natprirodno.

Hrišćanin ne treba da bude lakovjeran. Ne treba da prihvata svaku neobičnu pojavu, svako proroštvo ili svaku tvrdnju o čudu.

Treba da bude sposoban da razlikuje istinu od obmane.

ZAKLJUČAK DRUGOG POGLAVLJA

Sveto pismo ne predstavlja duhovnost kao potragu za neprestanim emocionalnim uzbuđenjem, niti djelovanje Svetog Duha poistovjećuje sa spektakularnim tjelesnim manifestacijama.

Naprotiv, naglašava promjenu karaktera, ljubav, samokontrolu, razboritost, red i sposobnost rasuđivanja.

Duhovni darovi, kakvo god bilo naše teološko stanovište o njihovom trajanju, nikada ne mogu biti izuzeti od provjere.

Niko ne može steći pravo na nekritičko prihvatanje samo zato što tvrdi da govori u ime Boga. Niko ne može zahtijevati poslušnost samo zato što se predstavlja kao prorok. Niko ne može svoje neobično ponašanje proglasiti dokazom djelovanja Svetog Duha i time zabraniti drugima da ga ispituju.

Upravo suprotno: što je tvrdnja o natprirodnom ozbiljnija, to je veća potreba za njenim pažljivim ispitivanjem.

Istinska duhovnost ne plaši se istine, ne bježi od razuma i ne zahtijeva od čovjeka da se odrekne sposobnosti prosuđivanja.

TREĆE POGLAVLJE
PSIHOLOGIJA RELIGIOZNOG UZBUĐENJA

SUGESTIJA, AUTOSUGESTIJA, KOLEKTIVNA EUFORIJA I MEHANIZMI NASTANKA HARIZMATSKIH MANIFESTACIJA

Ako želimo razumjeti zašto ljudi u harizmatskim zajednicama padaju na pod, drhte, nekontrolisano se smiju, plaču, izgovaraju nerazumljive slogove ili tvrde da primaju neposredne poruke od Boga, nije dovoljno samo konstatovati da se takve pojave događaju. Potrebno je razumjeti i psihološke mehanizme koji ih mogu proizvesti.

Upravo na ovom području postaje vidljivo koliko je opasno unaprijed pripisivati natprirodno porijeklo svemu što je neobično.

Čovjekov psihički život mnogo je složeniji nego što se obično pretpostavlja. Očekivanja, sugestija, emocionalna atmosfera, autoritet vođe, ponašanje drugih ljudi i snažna želja za određenim iskustvom mogu uticati na doživljavanje, osjećanja, pa čak i na fizičke reakcije.

To ne znači da je svako religiozno iskustvo psihološka iluzija. Znači da se psihološki mehanizmi moraju uzeti ozbiljno prije nego što se određena pojava proglasi natprirodnom.

Upravo to često nedostaje u harizmatskoj praksi.

Umjesto da se ispita šta se dogodilo, kako je došlo do određene manifestacije i postoje li alternativna objašnjenja, učesnicima se unaprijed nudi tumačenje: „To je Sveti Duh!“

Tako se psihološka pojava pretvara u navodni dokaz teološke tvrdnje.

3.1. SUGESTIJA – MOĆ OČEKIVANJA

Sugestija predstavlja proces u kojem ideje, očekivanja ili podsticaji utiču na čovjekovo doživljavanje i ponašanje. Ona može biti svjesna ili nesvjesna. Može dolaziti od autoriteta, grupe, okruženja, ponavljanih poruka ili vlastitih očekivanja.

U religioznom ambijentu sugestija može imati naročito snažan uticaj jer se povezuje sa najdubljim čovjekovim uvjerenjima, strahovima, nadama i očekivanjima.

Zamislimo osobu koja prvi put dolazi na harizmatski molitveni skup. Propovjednik govori o posebnom izlivanju Svetog Duha. Muzika postaje sve intenzivnija. Okupljeni podižu ruke, glasno se mole, plaču i ponavljaju da osjećaju Božje prisustvo. Neki ljudi padaju na pod. Drugi se tresu ili glasno izgovaraju neobične glasove.

Osobi koja se prvi put nalazi u takvom okruženju prenosi se jasna poruka: upravo ovo predstavlja djelovanje Svetog Duha.

Ako je osoba unaprijed uvjerena da je došla na mjesto posebnog Božjeg djelovanja, može početi očekivati da će i sama doživjeti nešto slično.

Kada osjeti uzbuđenje, ubrzano disanje, toplinu, drhtanje ili snažnu emocionalnu reakciju, te pojave može protumačiti kao dokaz da je primila ono što je očekivala.

U tom procesu ne mora postojati svjesna gluma niti namjerno obmanjivanje. Čovjek može biti potpuno iskren u svom doživljaju, a da pogrešno razumije njegov uzrok.

To je jedna od najvažnijih stvari koje treba razumjeti. Iskrenost doživljaja nije isto što i tačnost njegovog tumačenja.

Sugestija je dobro poznata u psihologiji i medicini. Placebo efekat, na primjer, pokazuje da očekivanja mogu uticati na subjektivni doživljaj simptoma i određene fiziološke procese. To ne

znači da je placebo isto što i harizmatska manifestacija, nego da čovjekova očekivanja mogu imati stvarne posledice.

U religioznom okruženju očekivanje natprirodnog iskustva može uticati na način na koji osoba tumači vlastite unutrašnje i tjelesne reakcije.

3.2. AUTOSUGESTIJA – KADA ČOVJEK SAM SEBE UVJERI U ODREĐENO ISKUSTVO

Sugestija ne mora uvijek dolaziti spolja. Čovjek može postati izvor sugestije samome sebi.

Autosugestija je proces u kojem ponavljane misli, očekivanja i uvjerenja utiču na vlastito doživljavanje.

U harizmatskom okruženju ovaj proces može izgledati ovako:

- Osoba čuje da je govorenje jezicima znak posebnog duhovnog iskustva.
- Počinje snažno željeti da i sama govori jezicima.
- Tokom molitve ponavlja određene glasove i slogove.
- Okolina je ohrabruje da nastavi i da se ne zaustavlja.
- Postepeno prihvata obrazac kao spontani izraz natprirodnog dara.
- Nakon određenog vremena postaje uvjerena da više ne govori sama, nego da kroz nju govori Sveti Duh.

Osoba može iskreno vjerovati u natprirodno porijeklo svog iskustva, iako se proces njegovog nastanka može objasniti učenjem, imitacijom, očekivanjem i autosugestijom.

Isto se može dogoditi sa unutrašnjim impulsima koji se tumače kao Božji glas.

Čovjek pomisli na određenu osobu, dobije neku ideju ili osjeti snažnu emocionalnu reakciju, a zatim zaključi da mu je

Bog nešto otkrio.

Problem nastaje kada se takav zaključak prihvati bez provjere. Upravo zato je važno razlikovati tri stvari:

1. Ono što osoba zaista doživljava.
2. Objašnjenje koje osoba daje tom doživljaju.
3. Dokaz da je objašnjenje tačno.

Ove tri stvari nisu isto.

3.3. KOLEKTIVNA SUGESTIJA – KADA GRUPA OBLIKUJE ISKUSTVO POJEDINCA

Jedan od najvažnijih mehanizama za razumijevanje harizmatskih manifestacija jeste uticaj grupe na pojedinca.

Ljudi su društvena bića. Njihove emocije, ponašanje i tumačenje događaja podložni su uticaju društvenog okruženja.

Kada se veliki broj ljudi okupi u prostoru u kojem se očekuje određena vrsta religioznog iskustva, može nastati snažna emocionalna dinamika.

Jedna osoba počinje plakati. Druga se trese. Treća pada na pod. Četvrta počinje glasno uzvikivati. Ove reakcije postaju podsticaj ostalima.

Svaki novi događaj dodatno pojačava očekivanje da se događa nešto izuzetno. U takvom ambijentu pojedinac može izgubiti uobičajeni kritički odmak i početi tumačiti vlastite reakcije kroz ponašanje drugih.

Ovo je povezano sa fenomenima socijalnog uticaja, emocionalne zaraze i konformizma.

Emocionalna zaraza označava prenošenje i usklađivanje emocionalnih stanja među ljudima.

Ako se osoba nalazi među stotinama ljudi koji plaču, uzvikuju, podižu ruke i pokazuju snažno uzbuđenje, i sama može

početi osjećati intenzivnu emocionalnu reakciju.

To ne znači da je osoba neiskrena. Naprotiv, ona može biti potpuno iskrena. Međutim, njeno iskustvo nije nastalo nezavisno od okruženja.

Upravo je zato opasno kada se masovna emocionalna reakcija predstavlja kao dokaz da je cijela zajednica doživjela posebno natprirodno izlivanje Svetog Duha.

Broj učesnika ne dokazuje porijeklo fenomena. Ako hiljadu ljudi istovremeno doživljava emocionalno uzbuđenje, to samo po sebi ne dokazuje da je uzrok tog uzbuđenja natprirodan.

3.4. MUZIKA, RITAM I PONAVLJANJE – STVARANJE EMOCIONALNE ATMOSFERE

Muzika ima snažan uticaj na ljudske emocije. Ritam, melodija, ponavljanje i intenzitet zvuka mogu uticati na raspoloženje, pažnju i tjelesno uzbuđenje.

U savremenim harizmatskim zajednicama muzika često ima veoma važnu ulogu u stvaranju atmosfere tokom bogosluženja.

Molitvene pjesme se ponavljaju, ritam se postepeno pojačava, izvođači podstiču okupljene na podizanje ruku, glasno pjevanje i spontano izražavanje.

Ponekad se jedna kratka rečenica ponavlja desetine puta, uz postepeno povećavanje emocionalnog intenziteta.

Takav postupak može proizvesti snažno emocionalno stanje.

Ponavljanje, ritam i usmjeravanje pažnje mogu dovesti do suženja pažnje i smanjene osjetljivosti na spoljašnje podražaje. Kod nekih ljudi mogu se javiti osjećaj zanosa, izmijenjen doživljaj vremena i snažna emocionalna reakcija.

Međutim, takva stanja nisu sama po sebi dokaz Božjeg djelovanja.

Isti osnovni psihološki mehanizmi emocionalnog uzbuđenja mogu se javiti na koncertima, sportskim manifestacijama, političkim skupovima i drugim događajima koji uključuju muziku, ritam i kolektivnu emocionalnu dinamiku. To su poznate prakse čak i u duboko paganskim sredinama. Ako insistiramo na natprirodnom uticaju u takvoj atmosferi, morali bismo ga identifikovati kao uticaj zavodničkih demonskih duhova.

Zato je neophodno postaviti pitanje: zašto bi stanje koje se može proizvesti različitim emocionalnim i društvenim podsticajima automatski bilo proglašeno Božjim djelovanjem samo zato što se pojavilo u crkvi?

Religiozni ambijent ne mijenja automatski prirodu psihološkog mehanizma.

3.5. PADANJE U DUHU – PSIHOLOŠKI MEHANIZMI I ULOGA OČEKIVANJA

Jedna od najprepoznatljivijih manifestacija savremenog harizmatskog pokreta jeste takozvano „padanje u Duhu“.

Tokom molitve propovjednik polaže ruke na osobu, dodiruje joj čelo ili jednostavno pruža ruku prema njoj. Osoba zatim pada unazad, često uz pomoć saradnika koji stoje iza nje i prihvataju je. Ova pojava se predstavlja kao rezultat posebne sile Svetog Duha koja navodno obuzima čovjeka i oduzima mu fizičku snagu.

Međutim, potrebno je postaviti nekoliko jednostavnih pitanja:

- Zašto se padanje najčešće događa upravo u trenutku kada propovjednik očekuje ili najavljuje takvu reakciju?
- Zašto se često događa nakon dodira ili pokreta ruke?
- Zašto se manifestacija lakše pojavljuje u zajednicama u

kojima se unaprijed očekuje?

- Zašto pojedinci koji ne prihvataju takvo tumačenje često ostaju na nogama?

U takvim situacijama mogu djelovati očekivanje, sugestija, hipnoza, društveni pritisak, emocionalno uzbuđenje i promjene u ravnoteži i držanju tijela.

Ako osoba očekuje da će pasti, ako joj autoritet poručuje da se prepusti, a ljudi oko nje već pokazuju istu reakciju, mogućnost takvog ponašanja postaje veća.

Pritom treba razlikovati svjesno prepuštanje padu, nesvjesnu reakciju na sugestiju i eventualne druge fiziološke uzroke. Nije opravdano svako padanje pripisati istom mehanizmu.

Ipak, sama činjenica da neko pada na pod ne pruža nikakav dokaz da je kroz njega djelovala natprirodna sila.

Posebno je problematično kada se od ljudi očekuje da padnu kako bi dokazali da su primili blagoslov ili da su dovoljno otvoreni za djelovanje Svetog Duha.

Tako se spontano religiozno iskustvo pretvara u društveno očekivani obrazac ponašanja.

3.6. DRHTANJE, NEKONTROLISANI SMIJEH I PLAČ

U pojedinim harizmatskim zajednicama pojavljuju se manifestacije koje se nazivaju svetim smijehom, svetim drhtanjem ili posebnim ispoljavanjem Božje sile. Osoba može početi da se smije bez očiglednog povoda, drhti, nekontrolisano plače ili pokazuje druge neuobičajene reakcije.

Učesnicima se obično objašnjava da je riječ o posebnom djelovanju Svetog Duha koje nadilazi njihovu uobičajenu kontrolu.

Međutim, psihologija poznaje različite pojave koje mogu

proizvesti slične reakcije.

Smijeh nije uvijek izraz radosti. Može biti reakcija na nervozu, napetost, socijalni pritisak ili emocionalno preopterećenje.

Plakanje nije uvijek izraz duhovnog pokajanja. Može biti posledica tuge, sugestije, osjećaja pripadnosti, olakšanja ili snažnog emocionalnog uzbuđenja.

Drhtanje može biti povezano sa strahom, uzbuđenjem, fiziološkim reakcijama autonomnog nervnog sistema ili drugim zdravstvenim i psihološkim faktorima.

Dakle, jedna ista spoljašnja manifestacija može imati različite uzroke.

Posebno je važno razumjeti da čovjek može izgubiti dio uobičajene kontrole nad svojim ponašanjem u stanju snažnog emocionalnog uzbuđenja, a da to ne znači da je doživio natprirodno iskustvo.

Kada se takve reakcije u zajednici redovno nazivaju djelovanjem Svetog Duha, učesnici postepeno uče da ih očekuju i prihvataju kao poželjan oblik duhovnog izražavanja.

Time se stvara svojevrsni obrazac religioznog ponašanja koji se može prenositi sa jedne osobe na drugu.

3.7. GLOSOLALIJA – KAKO NASTAJE GOVOR KOJI SE PREDSTAVLJA KAO NATPRIRODNI JEZIK?

Glosolalija je stručni naziv za govor koji se sastoji od nizova glasova i slogova koji uglavnom nemaju prepoznatljivu strukturu nekog poznatog prirodnog jezika.

Ovaj fenomen je posebno zanimljiv jer omogućava proučavanje odnosa između jezika, učenja, imitacije, očekivanja i religioznog iskustva.

U harizmatskim zajednicama ljudi često slušaju druge kako

govore jezicima, a zatim i sami pokušavaju da učestvuju u takvoj praksi.

Ponavljanjem određenih slogova i glasovnih obrazaca mogu postepeno razviti način govora koji doživljavaju kao spontan i natprirodan.

Istraživanja glosolalije pokazala su da ovaj fenomen ima prepoznatljive jezičke karakteristike. Govor nije nužno potpuno nasumičan, ali često koristi glasovne obrasce koji su prisutni u jeziku kojim govornik inače govori.

Lingvista Vilijam J. Samarin u knjizi *Tongues of Men and Angels* (1972) detaljno je proučavao glosolaliju u različitim religijskim sredinama.

Njegova istraživanja predstavljaju važan doprinos razumijevanju ovog fenomena sa lingvističkog stanovišta.

Ovdje treba napraviti razliku između naučnog opisa glosolalije i teološkog zaključka o njenom porijeklu. Lingvistička analiza može opisati strukturu govora, ali sama po sebi ne može utvrditi da li je određeno iskustvo natprirodno.

Ipak, jedno je nesporno: nerazumljiv govor sam po sebi nije dokaz da osoba govori jezikom koji joj je dao Bog.

To što osoba ne razumije ono što izgovara ne znači da je izvor govora natprirodan.

3.8. LAŽNA PROROŠTVA I PSIHOLOGIJA POTVRĐIVANJA OČEKIVANJA

Jedan od najosjetljivijih problema harizmatskog pokreta jeste praksa izricanja proročkih poruka.

Osoba koja se predstavlja kao prorok može pred okupljenima izjaviti da joj je Bog nešto otkrio o određenom pojedincu, porodici, bolesti, budućem događaju ili nekoj životnoj situaciji.

Problem je što mnoge takve izjave nisu dovoljno precizne da bi se mogle objektivno provjeriti. Na primjer:

- „Bog ima veliki plan za tvoj život.“
- „Uskoro će se otvoriti vrata koja su dugo bila zatvorena.“
- „Pred tobom je period velikih promjena.“
- „Gospod želi da znaš da nisi zaboravljen.“
- „U tvojoj porodici će se dogoditi nešto što će donijeti radost.“

Ovakve izjave mogu odgovarati velikom broju ljudi. Njihova prividna preciznost često nastaje zahvaljujući tome što slušalac sam dopunjava značenje poruke svojim životnim okolnostima. Slični opšti obrasci koriste se u astrologiji.

U psihologiji je poznat Barnumov, odnosno Forerov efekat: ljudi mogu doživjeti opšte i neodređene opise kao izuzetno precizne i lično prilagođene.

Taj efekat ne objašnjava svako proroštvo, ali je veoma relevantan za razumijevanje načina na koji ljudi prihvataju neodređene izjave kao posebna otkrivenja o sebi.

Drugi važan mehanizam jeste pristrasnost potvrđivanja.

Čovjek će često lakše zapamtiti događaje koji potvrđuju njegovo uvjerenje, a zanemariti one koji mu protivrječe.

Ako se deset proročkih izjava ne ostvari, ali se jedna slučajno poklopi sa kasnijim događajem, upravo ta jedna može postati dokaz da prorok zaista ima poseban dar.

Ovakav sistem omogućava da se neuspjesi zaboravljaju, a uspjesi uveličavaju.

Na taj način nastaje reputacija proroka koja možda nema odgovarajuću činjeničnu osnovu.

Proroštvo koje se ne može provjeriti lako postaje sredstvo za održavanje autoriteta onoga ko ga izgovara.

3.9. RELIGIOZNI TRANS I IZMIJENJENA STANJA SVIJESTI

Pojedine harizmatske manifestacije mogu se razmatrati i u kontekstu izmijenjenih stanja svijesti.

Izmijenjeno stanje svijesti ne mora nužno biti patološko. Takva stanja mogu se javiti tokom meditacije, intenzivne molitve, ritualnog pjevanja, dugotrajnog ponavljanja određenih riječi, emocionalnog uzbuđenja i drugih aktivnosti koje snažno usmjeravaju pažnju.

U njima čovjek može doživjeti:

- izmijenjen osjećaj vremena;
- smanjenu svijest o neposrednom okruženju;
- intenzivnu emocionalnu reakciju;
- osjećaj gubitka uobičajene kontrole;
- snažan subjektivni osjećaj prisustva neke druge stvarnosti;
- doživljaj da određene misli ili riječi dolaze iz izvora izvan njega samog.

U pojedinim religioznim sredinama takva iskustva se tumače kao susret sa Bogom, primanje posebnog otkrivenja ili prepuštanje djelovanju svetog Duha.

Međutim, psihologija ne može samo na osnovu subjektivnog doživljaja utvrditi natprirodno porijeklo iskustva.

Čovjek može biti potpuno uvjeren da je razgovarao sa Bogom, a da se pritom ne može nezavisno potvrditi da je zaista primio poruku izvan vlastitih psihičkih procesa.

Ovo je posebno važno kod takozvanih proročkih iskustava.

Ako neko tokom intenzivne molitve dobije snažnu misao, sliku ili unutrašnji utisak, može ga protumačiti kao neposrednu Božju poruku. Ali činjenica da se misao pojavila spontano ne dokazuje da je njen izvor natprirodan.

Potrebno je razlikovati spontano nastalu misao od dokazane spoljašnje poruke. U suprotnom, svaka snažna unutrašnja impresija može postati navodno Božje otkrivenje.

3.10. AUTORITET DUHOVNOG VOĐE I PSIHOLOŠKA POSLUŠNOST

Jedan od najopasnijih elemenata harizmatske prakse jeste odnos prema duhovnom vođi koji tvrdi da ima posebnu vezu sa Bogom.

Takva osoba može biti predstavljena kao prorok, apostol, iscjelitelj ili čovjek posebnog duhovnog pomazanja.

Njegove riječi tada ne dobijaju težinu samo zbog sadržaja, nego i zbog pretpostavljenog natprirodnog autoriteta.

Članovi zajednice mogu početi vjerovati da odbacivanje njegovih tvrdnji znači odbacivanje Boga.

Tako se stvara opasna zamjena: poslušnost čovjeku poistovjećuje se sa poslušnošću Bogu.

Ovo može imati ozbiljne posledice.

Ako duhovni vođa tvrdi da zna Božju volju za nečiji brak, porodicu, posao ili finansije, pojedinac može početi donositi važne životne odluke na osnovu njegovih izjava.

Ako vođa upozorava da napuštanje zajednice znači duhovnu propast, članovi mogu ostati u štetnom okruženju iz straha.

Ako se postavljanje pitanja proglašava neposlušnošću, članovi postepeno gube slobodu da samostalno razmišljaju.

U takvim okolnostima autoritet više nije podložan provjeri, nego postaje sam sebi dokaz.

Ovaj mehanizam nije specifičan samo za religiju. Može se pojaviti u političkim, ideološkim, poslovnim i drugim grupama u kojima pojedinac dobija gotovo neograničeno povjerenje.

Ali kada se autoritetu pridruži tvrdnja o neposrednom Božjem

nalogu, mogućnost manipulacije postaje posebno ozbiljna.

Zato je neophodno razlikovati poštovanje duhovnog vođstva od slijepog podvrgavanja ljudskom autoritetu.

3.11. KOGNITIVNA DISONANCA – KAKO SE OPRAVDAVAJU NEUSPJELA PROROŠTVA I ISCJELJENJA

Kognitivna disonanca predstavlja psihološku napetost koja može nastati kada se čovjek suoči sa informacijama ili događajima koji su u suprotnosti sa njegovim čvrstim uvjerenjima.

Zamislimo vjernika koji je godinama uvjeren da određeni propovjednik ima dar iscjeljenja.

Tokom molitvenog skupa propovjednik objavi da je Bog iscijelio osobu koja boluje od ozbiljne bolesti. Okupljeni se raduju, svjedoče o čudu i zahvaljuju Bogu.

Međutim, nakon nekoliko sedmica postaje jasno da se zdravstveno stanje nije promijenilo.

Čovjek se tada suočava sa dvije mogućnosti:

1. Da prizna kako tvrdnja o iscjeljenju nije bila tačna.
2. Da pronađe objašnjenje koje će sačuvati njegovo prethodno uvjerenje.

U zatvorenim religioznim sistemima često se bira druga mogućnost. Može se reći:

- Da osoba nije dovoljno vjerovala.
- Da je izgubila iscjeljenje zbog grijeha.
- Da Bog još nije završio proces iscjeljenja.
- Da se iscjeljenje dogodilo duhovno, ali ne i fizički.
- Da je bolest ostala zato što je Bog imao drugačiji plan.

Ponekad je moguće da se zdravstveno stanje zaista promijeni naknadno ili da osoba pogrešno razumije medicinske informacije. Ali problem nastaje kada se svako neispunjenje tvrdnje

automatski opravdava novim objašnjenjem.

Tada tvrdnja postaje praktično neoboriva.

Ako se iscjeljenje dogodi, to se predstavlja kao dokaz djelovanja iscjelitelja. Ako se ne dogodi, odgovornost se prebacuje na bolesnika ili se pronalazi drugo duhovno objašnjenje.

Takav sistem ne dozvoljava objektivnu provjeru.

Sličan mehanizam postoji i kod neostvarenih proroštava.

Umjesto da se neispunjeno proroštvo prizna kao pogrešno, njegovo značenje se naknadno mijenja ili se tvrdi da je čovjek pogrešno razumio ono što je Bog navodno otkrio. Ili da su oni kojima je upućeno sami odgovorni za neuspjeh.

Rezultat je očuvanje autoriteta proroka bez obzira na stvarne rezultate njegovih tvrdnji. Kada nijedan neuspjeh ne može dovesti do preispitivanja tvrdnje, više nemamo zdrav sistem provjere, nego zatvoreni sistem samopotvrđivanja.

3.12. KAKO SE POSTEPENO GUBI SPOSOBNOST KRITIČKOG MIŠLJENJA?

Ovo je možda najvažnija psihološka posledica dugotrajnog izlaganja nekritičkom religioznom okruženju.

Ne radi se o tome da čovjek nužno gubi opštu inteligenciju ili sposobnost logičkog zaključivanja. Radi se o tome da određene oblasti mišljenja mogu postati podređene unaprijed prihvaćenim religioznim uvjerenjima.

Pojedinac može biti veoma sposoban u poslu, obrazovanju i svakodnevnom životu, a istovremeno pokazivati izuzetnu nekritičnost kada se radi o njegovom duhovnom autoritetu i religioznim iskustvima. Kako se to događa?

Prvo: emocionalna sigurnost zamjenjuje dokaz. Čovjek prihvata određenu pojavu ili tvrdnju zato što mu pruža snažan

osjećaj sigurnosti, pripadnosti ili duhovne ispunjenosti.

Drugo: autoritet zamjenjuje provjeru. Umjesto da pita da li je nešto istinito, pita da li je to rekao njegov duhovni vođa.

Treće: zajednica određuje granice prihvatljivog mišljenja. Osoba se postepeno navikava da određene teme ne preispituje jer zna da bi takva pitanja mogla izazvati osudu.

Četvrto: neuspjesi se reinterpretiraju. Čak i kada se tvrdnje ne ostvare, pronalaze se nova objašnjenja koja čuvaju postojeći sistem.

Peto: sumnja postaje moralni problem. Umjesto da bude povod za istraživanje, sumnja se proglašava nedostatkom vjere, neposlušnošću ili duhovnim napadom.

Na taj način čovjek može postepeno izgubiti sposobnost da odvoji ono što želi da bude istina od onoga što zaista može dokazati. To je veoma ozbiljan problem jer se više ne radi samo o pogrešnom vjerovanju u pojedinačno iskustvo, nego o deformaciji samog načina razmišljanja.

3.13. Naučna istraživanja i granice psihološkog objašnjenja

Za ovakvu analizu važno je osloniti se na relevantnu naučnu literaturu. Međutim, ta istraživanja ne dokazuju da je svako harizmatsko iskustvo psihološki proizvedeno. Ona pokazuju da postoje poznati i istraživi mehanizmi koji mogu objasniti značajan dio pojava koje se u religioznom okruženju često automatski pripisuju natprirodnom djelovanju.

To je važna razlika koju moramo zadržati kroz cijelu knjigu.

Nauka ne može laboratorijskim putem utvrditi porijeklo svakog pojedinačnog religioznog iskustva. Ali može ispitivati ponašanje, emocionalne reakcije, društvene uticaje i psihološke

procese koji prate takva iskustva. A upravo takva istraživanja pokazuju zašto je nekritičko proglašavanje svake neobične pojave Božjim djelovanjem neopravdano.

3.14. NATPRIRODNO DJELOVANJE I NJEGOV ODNOS PREMA PSIHOLOŠKIM MANIFESTACIJAMA

Prema biblijskom svjetonazoru, nije svaka neobična duhovna ili religijska manifestacija rezultat psiholoških procesa. Sveto pismo govori o stvarnom djelovanju natprirodnih sila koje nisu od Boga, uključujući demonsko nadahnuće, lažna čuda, znamenja i uticaj duhova na ljudsko ponašanje (1. Kraljevima 22:19–23; 2. Solunjanima 2:9–10; Otkrivenje 16:13–14; Marko 5:1–15; Djela 16:16–18).

Takvo djelovanje ne mora nužno zaobilaziti ljudsku psihu, već može koristiti psihološke i fiziološke mehanizme kao sredstvo ispoljavanja. Zato određene manifestacije mogu imati istovremeno psihološku dimenziju i natprirodnu pozadinu. To su mješovite manifestacije – pojave u kojima umno i duhovno stanje osobe, ambijent i/ili grupa u kojoj se nalazi, podložnost „profesionalnom“ harizmatskom vođi ili „propovjedniku“, kao i drugi psihološki mehanizmi, mogu biti sredstvo ili posrednik natprirodnog duhovnog uticaja. Biblijski gledano, jedno ne mora isključivati drugo.

Suština je da psihološko objašnjenje načina na koji se neka pojava ispoljava ne isključuje mogućnost natprirodnog djelovanja koje stoji iza nje. S druge strane, ono što nije moguće objasniti psihologijom samo po sebi još nije dokaz natprirodnog porijekla. Ne treba, dakle, poricati mogućnost natprirodnog djelovanja, ali ni natprirodno tumačiti svaku pojavu koja prevazilazi uobičajeno ponašanje.

ZAKLJUČAK TREĆEG POGLAVLJA

Psihološki mehanizmi koje smo razmotrili pokazuju da čovjekovo religiozno iskustvo nije izolovano od njegovih emocija, očekivanja, društvenog okruženja i psihičkih procesa.

Sugestija može uticati na doživljavanje. Autosugestija može oblikovati očekivanja. Kolektivna emocionalna dinamika može proizvesti snažne zajedničke reakcije. Ponavljanje i imitacija mogu dovesti do usvajanja određenih obrazaca ponašanja. Autoritet duhovnog vođe može uticati na način na koji pojedinac tumači vlastite misli i osjećanja.

Povrh toga, može biti uključeno stvarno natprirodno djelovanje koje Sveto pismo identifikuje kao neposredni uticaj i miješanje demonskih duhova u ljudska iskustva. Značajno je da **Biblija povezuje vjersko simuliranje sa pretvaranjem Sotone u anđela svjetlosti** (2. Korinćanima 11:13-15). Drugim riječima, insistiranje na natprirodnim iskustvima je traženje đavola.

Sve su to pojave koje zaslužuju ozbiljnu pažnju. Posebno je opasno kada se čovjeku ponavlja da sve što osjeća, čuje, vidi ili doživljava mora biti neposredno djelovanje Svetog Duha. Takvo shvatanje može ga postepeno učiniti nesposobnim da razlikuje vlastita emocionalna stanja od objektivne stvarnosti.

Kada se tome pridruže autoritarno vođstvo, grupni pritisak i odsustvo kritičkog preispitivanja, nastaje ambijent u kojem se duhovna obmana može veoma lako održavati.

U takvom okruženju čovjek može postati zavisan od iskustava koja neprestano traži.

To je psihološka osnova onoga što u ovoj knjižici nazivamo duhovnom narkomanijom. Najveća opasnost nije u tome što čovjek nešto neobično doživi, nego u tome što izgubi sposobnost da objektivno procijeni šta je doživio.

ČETVRTO POGLAVLJE
DUHOVNA NARKOMANIJA

KADA VJERA POSTANE ZAVISNOST OD RELIGIOZNOG ISKUSTVA

Postoji trenutak u životu pojedinog vjernika kada religiozno iskustvo prestaje biti povremeni izraz njegove vjere i postaje nešto bez čega više ne može normalno funkcionisati. Molitva, čitanje Svetog pisma, zajedništvo sa drugim vjernicima i svakodnevna poslušnost Bogu više mu nisu dovoljni. Potrebno mu je nešto intenzivnije: snažan emocionalni doživljaj, neobična manifestacija, proročka poruka, osjećaj posebnog pomazanja ili iskustvo koje će mu potvrditi da je Bog neposredno prisutan.

Kada se takva potreba razvije, čovjek više ne traži prvenstveno istinu, duhovnu zrelost i promjenu karaktera. Počinje tražiti ponavljanje doživljaja.

Upravo zbog toga koristimo izraz duhovna narkomanija.

Ovaj izraz nije medicinska dijagnoza niti tvrdnja da su svi pripadnici harizmatskog pokreta zavisnici u kliničkom smislu. Riječ je o slikovitom, ali ozbiljnom opisu obrasca ponašanja u kojem čovjek postaje sve više zavisan od religioznih podražaja, emocionalnih vrhunaca i neobičnih iskustava.

Sličnost sa zavisničkim obrascima ogleda se u nekoliko karakteristika: snažnoj potrebi za ponavljanjem, traženju sve intenzivnijih doživljaja, teškoći da se čovjek zadovolji uobičajenim oblicima života i osjećaju praznine kada željeni podražaj izostane. Ovdje ne tvrdimo da su neurobiološki mehanizmi religioznog uzbuđenja identični mehanizmima zavisnosti od psihoaktivnih supstanci. Govorimo o funkcionalnoj sličnosti određenih obrazaca ponašanja.

4.1. KADA ISKUSTVO POSTANE VAŽNIJE OD BOGA

Zdrava vjera podrazumijeva povjerenje u Boga i onda kada čovjek ne osjeća naročito uzbuđenje, kada nema snažnih emocija i kada se ništa neobično ne događa. Vjernik može provesti vrijeme u molitvi i ne doživjeti ništa spektakularno. Može čitati Bibliju bez osjećaja ekstaze. Može prisustvovati bogosluženju, a da ne zaplače, ne zadrhti i ne osjeti posebnu toplinu. To ne znači da je njegova vjera slaba.

Međutim, u pojedinim harizmatskim sredinama stvara se sasvim drugačiji kriterijum duhovnosti. Čovjek počinje vjerovati da je duhovno uspješan samo onda kada osjeća nešto posebno. Ako tokom molitve ne osjeti snažno Božje prisustvo, zaključuje da nešto nije u redu. Ako tokom bogosluženja ne doživi manifestaciju, smatra da je ostao bez blagoslova.

Tako se postepeno mijenja predmet njegove potrage: umjesto da traži Boga, čovjek počinje tražiti osjećaj koji ga navodno povezuje sa Bogom.

Jer nije isto voljeti Boga i biti zaljubljen u vlastiti religiozni doživljaj. U prvom slučaju vjera se temelji na povjerenju, istini i poslušnosti. U drugom slučaju religiozno iskustvo postaje centralna potreba, a Bog se, paradoksalno, pretvara u sredstvo za njeno zadovoljenje.

4.2. CIKLUS ZAVISNOSTI OD RELIGIOZNOG UZBUĐENJA

Razvoj duhovne narkomanije odvija se kroz ponavljajući krug u kojem svaka faza vodi narednoj, stvarajući zatvoreni sistem zavisnosti:

1. Očekivanje: Vjernik dolazi na skup sa snažnom potrebom za posebnim doživljajem (pomazanje, proroštvo, manifestacija).

2. Emocionalno podizanje: Atmosfera, muzika i grupa usmjeravaju pažnju i podižu unutrašnje uzbuđenje.
3. Kulminacija: Dolazi do intenzivnog doživljaja ili manifestacije (plač, drhtanje, govor u jezicima, pad).
4. Tumačenje: Iskustvo se neposredno proglašava dokazom posebnog Božjeg prisustva i potvrde.
5. Opadanje i praznina: Po povratku u svakodnevicu, emocionalni zanos prirodno opada, ostavljajući osjećaj duhovne sušilice.
6. Potreba za ponavljanjem: Da bi uklonio osjećaj praznine, vjernik traži novi skup, novog propovjednika ili još snažnije iskustvo.

Ovakav ciklus pokazuje kako primarni motiv prestaje biti duhovna izgradnja, a postaje neprekidno održavanje emocionalnog povišenog stanja.

4.3. TOLERANCIJA – ZAŠTO ONO ŠTO JE NEKADA BILO DOVOLJNO VIŠE NIJE DOVOLJNO?

Jedna od ključnih karakteristika zavisničkih obrazaca jeste razvoj tolerancije. U religioznom kontekstu to označava navikavanje na određeni nivo emocionalne stimulacije.

Na početku je čovjeku možda dovoljno da prisustvuje bogosluženju, čuje propovijed i osjeti snažnu radost. Kasnije mu to više nije dovoljno. Potrebno mu je da propovjednik polaže ruke na njega. Zatim očekuje da padne. Potom traži snažnije manifestacije, neobičnija proroštva i dramatičnije iscjeliteljske skupove. Ono što je ranije izazivalo oduševljenje postaje svakodnevno i nedovoljno.

Čovjek počinje da procjenjuje kvalitet bogosluženja prema jačini emocionalnog uzbuđenja. Mirno okupljanje doživljava

kao duhovno mrtvo, a glasno i dramatično kao dokaz posebnog Božjeg prisustva.

Međutim, intenzitet iskustva ne dokazuje njegovu duhovnu vrijednost. Nije duhovno zreliji onaj ko doživljava najintenzivnije manifestacije, nego onaj ko pokazuje najviše istine, ljubavi, razboritosti i samokontrole.

4.4. Religiozna praznina između dva skupa

Posebno karakterističan problem javlja se kada se čovjek nakon snažnog religioznog doživljaja vrati svakodnevnom životu. Tokom okupljanja osjeća se ispunjeno, uzbuđeno i posebno blisko Bogu. Međutim, kada se vrati kući, suočava se sa uobičajenim životom: poslom, porodicom, obavezama i problemima.

Svakodnevica mu odjednom izgleda bezbojno. Molitva više nema isti intenzitet, čitanje Biblije ne izaziva isto uzbuđenje, a obični razgovori sa drugim vjernicima djeluju dosadno.

U nekim slučajevima takva osoba ne traži rješenje svojih stvarnih životnih problema, nego novi religiozni doživljaj koji će privremeno ukloniti osjećaj praznine. Čovjek postaje spreman da potroši mnogo vremena, novca i energije kako bi ponovo doživio emocionalni vrhunac, pri čemu se mogu zanemariti porodica, posao, obrazovanje i druge osnovne odgovornosti.

4.5. Strah od gubitka pomazanja

U pojedinim harizmatskim sredinama sugerišu se ideje da osoba koja više ne doživljava snažne manifestacije nije dovoljno otvorena za Svetog Duha ili da je na neki način izgubila Božju naklonost. Takvo učenje stvara emocionalnu nesigurnost.

Čovjek počinje da se pita da li je sagriješio, da li ga je Bog napustio i zašto drugi doživljavaju ono što je on izgubio.

Umjesto da svoju vjeru gradi na pouzdanju u Božja obećanja, počinje je mjeriti prema promjenljivim unutrašnjim stanjima. Tada religiozna praksa više ne donosi slobodu, nego stvara neprekidni pritisak i strah.

4.6. DUHOVNA GLAD ILI GLAD ZA SENZACIJAMA?

Ovdje je neophodno napraviti važnu razliku. Svaki čovjek ima potrebu za duhovnim rastom, zajedništvom, utjehom i nadom. Problem nije u duhovnoj gladi, nego kada se ona zamijeni neprekidnom glađu za senzacijama.

Duhovna glad vodi čovjeka ka istini, ljubavi, mudrosti, poniznosti i odgovornosti. Glad za senzacijama vodi ga ka traženju neobičnih doživljaja, sve intenzivnijih manifestacija i stalnih emocionalnih vrhunaca. Jedna traži promjenu karaktera, druga traži promjenu osjećanja. Jedna može opstati i u tišini, druga teško podnosi odsustvo uzbuđenja.

Zato se valja zapitati: šta se zaista mijenja u životu čovjeka nakon njegovih navodnih duhovnih iskustava? Da li postaje pošteniji, strpljiviji i odgovorniji, ili samo traži novi skup na kojem će ponovo osjetiti isto uzbuđenje?

4.7. KADA SE DUHOVNOST PRETVORI U POTROŠAČKI PROIZVOD

Savremeni harizmatski prostor u nekim sredinama razvio je čitavu kulturu duhovnih događaja. Organizuju se konferencije, seminari, susreti iscjeljenja i posebne večeri posvećene pomazanju i natprirodnim iskustvima.

Problem nastaje kada se duhovna potreba vjernika pretvara u tržište senzacija. Posebno je opasno kada se obećavaju iscjeljenja, proročke poruke ili posebni blagoslovi u zamjenu za

novčane priloge. Bolesnik koji očajnički traži iscjeljenje ili čovjek u porodičnoj krizi lako postaju žrtve manipulacije, gdje se ljudska patnja i nada pretvaraju u sredstvo zarade.

4.8. Zašto je teško napustiti ovaj obrazac?

Kada čovjek godinama gradi svoj duhovni identitet oko iskustava, njihovo preispitivanje može biti veoma bolno. On osjeća da ne dovodi u pitanje samo pojedinačne manifestacije, već čitav svoj dosadašnji život, svjedočanstva i autoritet.

Dodatni problem je društvena pripadnost. Ako su njegovi prijatelji i porodica dio iste zajednice, napuštanje takvog načina razmišljanja nosi rizik da bude označen kao nevjernik, otpadnik ili čovjek koji je ugasio Duha. Zbog toga izlazak iz ovog obrasca zahtijeva vrijeme, istinu, razumijevanje i slobodu da se postavljaju pitanja bez straha od osude.

4.9. Biblijski pogled – vjera koja ne zavisi od senzacija

Sveto pismo ne predstavlja emocionalno uzbuđenje kao mjerilo duhovne zrelosti. Naprotiv, naglašava se važnost razboritosti, samokontrole i postojanosti. U Galatima 5:22–23 navodi se rod Duha: ljubav, radost, mir, strpljenje, blagost, dobrota, vjera, krotost i uzdržanje. Duhovna zrelost se mjeri osobinama koje se pokazuju u svakodnevnom životu.

Zdrav razum nije neprijatelj duhovnosti, a vjera ne zahtijeva isključivanje sposobnosti prosuđivanja.

4.10. Kako prepoznati da je iskustvo postalo zavisnost?

Sledeći praktični pokazatelji pomažu u prepoznavanju opasnosti od duhovne zavisnosti:

- Sve teže podnošenje bogosluženja na kojima nema neobičnih manifestacija.
- Stalna potraga za novim propovjednicima, konferencijama i skupovima radi intenzivnijih doživljaja.
- Osjećaj praznine ili duhovne napuštenosti kada izostane snažno emocionalno uzbuđenje.
- Mjerenje vlastite duhovne vrijednosti prema učestalosti manifestacija (jezici, padanje, otkrivenja).
- Odbacivanje pitanja i kritičkog preispitivanja kao znaka nevjere ili duhovnog napada.
- Zanemarivanje porodičnih, poslovnih ili finansijskih obaveza zbog traženja duhovnih događaja.
- Prihvatanje tvrdnji duhovnih autoriteta bez obzira na činjenice i zdrav razum.

ZAKLJUČAK ČETVRTOG POGLAVLJA

Duhovna narkomanija počinje onda kada čovjek prestane da bude zadovoljan vjerom koja počiva na istini i počne da traži neprekidno ponavljanje emocionalnih doživljaja.

Tada religiozno iskustvo više nije samo dio njegovog života – ono postaje centar oko kojeg se organizuju njegova očekivanja, odluke i duhovni identitet. Umjesto da razvija karakter, čovjek traži uzbuđenje. Umjesto da se oslanja na Božju riječ, oslanja se na osjećaj sa poslednjeg skupa.

Kada čovjek više ne može biti zadovoljan Bogom bez neprekidnih senzacija, potrebno je ozbiljno se zapitati šta je zaista postalo predmet njegove vjere.

PETO POGLAVLJE
GUBITAK KRITIČKOG MIŠLJENJA I RACIONALNOG PROSUĐIVANJA

KADA OSJEĆAJ, AUTORITET I RELIGIOZNO ISKUSTVO ZAMIJENE ISTINU

Jedna od najtežih posledica nekritičke religiozne prakse nije samo prihvatanje pojedinačnih pogrešnih uvjerenja. Mnogo je ozbiljnije kada čovjek postepeno izgubi sposobnost da provjerava vlastita uvjerenja, prepoznaje protivrječnosti i razlikuje činjenice od tvrdnji.

Takav čovjek ne mora biti neobrazovan, neinteligentan niti nesposoban za racionalno razmišljanje. Može biti uspješan u svom poslu, odgovoran u porodici i sposoban da donosi veoma dobre odluke u svakodnevnom životu. Ipak, kada se razgovor prebaci na određena religiozna iskustva, proroštva, iscjeljenja ili autoritet njegovog duhovnog vođe, njegova uobičajena sposobnost prosuđivanja može značajno oslabiti.

Zašto? Zato što su određena uvjerenja postala toliko povezana sa njegovim identitetom, emocijama i osjećajem pripadnosti da njihovo preispitivanje doživljava kao ličnu prijetnju.

U takvom stanju čovjek više ne pita: „Da li je ovo istina?“ Počinje da pita: „Kako da objasnim ovo tako da moje dosadašnje uvjerenje ostane sačuvano?“ To je trenutak u kojem potraga za istinom ustupa mjesto odbrani unaprijed prihvaćenog sistema.

5.1. KRITIČKO MIŠLJENJE NIJE NEPRIJATELJ VJERE

U pojedinim religioznim sredinama kritičko mišljenje se

predstavlja kao izraz ponosa, racionalizma, hladnog intelekta ili nedostatka vjere. Čovjeku se poručuje da ne treba previše analizirati, nego jednostavno vjerovati, a ponekad se govori da razum predstavlja prepreku djelovanju Svetog Duha. Takav pristup je duboko problematičan.

Kritičko mišljenje ne znači odbacivanje svega što je duhovno. Ono znači sposobnost da se tvrdnje ispituju, da se razlikuju dokazi od pretpostavki, da se prepoznaju logičke greške i da se zaključci mijenjaju kada se pojave uvjerljiviji argumenti. Hrišćanin nema razloga da se plaši istine. Ako je određeno učenje zaista biblijsko, ono ne bi trebalo da se plaši ozbiljnog ispitivanja.

Apostol Pavle piše: „Sve ispitujte, dobra se držite.“ (1. Solunjanima 5:21) Ovaj poziv ne ostavlja prostor za slijepo prihvatanje svega što se predstavi kao duhovno, već potvrđuje da provjeravanje predstavlja izraz ozbiljne odgovornosti prema istini.

5.2. PRISTRASNOST POTVRĐIVANJA – VIDJETI SAMO ONO ŠTO ŽELIMO DA VIDIMO

Jedna od najčešćih grešaka u ljudskom razmišljanju jeste pristrasnost potvrđivanja (confirmation bias). Ona označava sklonost da lakše primjećujemo, pamtimo i prihvatamo informacije koje potvrđuju naša postojeća uvjerenja, dok informacije koje im protivrječe zanemarujemo ili drugačije tumačimo.

Ovaj mehanizam može imati veoma ozbiljne posledice u religioznom okruženju. Ukoliko je propovjednik već stekao reputaciju, zajednica će pamtiti rijetka poklapanja njegovih izjava sa kasnijim događajima, dok će se neostvarene tvrdnje zaboravljati ili reinterpretirati. Sličan obrazac postoji kod navodnih iscjeljenja, gdje se selektivno pamte uspjesi, a ignorišu slučajevi

u kojima nije došlo do poboljšanja.

Istina zahtijeva da se razmotre i dokazi koji potvrđuju i dokazi koji osporavaju određenu tvrdnju.

5.3. KOGNITIVNA DISONANCA – ODBRANA UVJERENJA PO SVAKU CIJENU

Kognitivna disonanca nastaje kada čovjek doživi psihološku napetost zbog sukoba između svojih uvjerenja, postupaka ili novih informacija. Na primjer, osoba je godinama vjerovala u nepogrešivost određenog učenja, ali se suoči sa dokazom da ono nije tačno.

Suočena sa tim podatkom, osoba može priznati da je pogriješila, ali može pokušati i da sačuva postojeće uvjerenje pronalaženjem alternativnih opravdanja („Bog je promijenio odluku“, „Proroštvo je bilo uslovno“, „Đavo je spriječio ispunjenje“). Problem nastaje kada se takva objašnjenja koriste bez dokaza, samo da bi se izbjeglo priznanje greške.

Što je više vremena, novca, emocionalne energije i društvenog ugleda uloženo u određeni sistem, to je teže priznati grešku, jer ona za čovjeka ne znači samo promjenu mišljenja, već suočavanje sa činjenicom da je i druge navodio na pogrešne zaključke.

5.4. DUHOVNO PREUVELIČAVANJE SLUČAJNOSTI I SELEKTIVNA PAŽNJA

Još jedan problematičan obrazac u narušavanju racionalnog prosuđivanja jeste pretjerano pripisivanje značenja slučajnim događajima. Čovjek pomisli na neku osobu, a ona ga pozove; čuje rečenicu u propovijedi, a sutradan doživi sličan događaj i odmah ga proglašava natprirodnim znakom.

Ljudi svakodnevno doživljavaju veliki broj događaja i

slučajnih podudarnosti, ali pamte samo one koji se uklapaju u njihova očekivanja. U psihologiji se ove pojave objašnjavaju selektivnom pažnjom i prepoznavanjem obrazaca. Zato lični doživljaj podudarnosti ne može sam po sebi biti dokaz neposredne Božje poruke.

5.5. KAKO SE PONOVO RAZVIJA SPOSOBNOST SAMOSTALNOG PROSUĐIVANJA?

Izlazak iz stanja intelektualne pasivnosti ne podrazumijeva odbacivanje vjere, već povratak zdravijem, zrelijem i odgovornijem hrišćanskom životu:

1. Priznati da čovjek može pogriješiti u tumačenju vlastitog iskustva – što predstavlja čin intelektualne iskrenosti.
2. Razlikovati činjenicu od tumačenja – prihvatiti subjektivni doživljaj, ali ga i dalje objektivno ispitivati.
3. Vratiti se otvorenom proučavanju Svetog pisma – bez obaveze uklapanja teksta u šablone određene zajednice.
4. Biti otvoren za različite izvore – ne plašiti se informacija koje dolaze izvan zatvorenog kruga zajednice.
5. Razviti unutrašnju slobodu – prihvatiti da reći „Nisam siguran“ ili „Moguće je da sam pogriješio“ nije znak slabosti vjere, već zrelosti.

5.6. BIBLIJSKI KRITERIJUMI ZA TREZVENO PROSUĐIVANJE

Sveto pismo pruža jasne osnove za odgovorno ispitivanje religioznih tvrdnji:

- ☞ 1. Solunjanima 5:21: „Sve ispitujte, dobra se držite.“ – poziv na aktivnu provjeru, a ne na slijepo prihvatanje.
- ☞ 1. Jovanova 4:1: „Ne vjerujte svakome duhu, nego ispitujte duhove jesu li od Boga.“

- ☞ Djela apostolska 17:11: Berejci su pohvaljeni jer su provjeravali svaku riječ u svjetlu Pisma.
- ☞ Izreke Solomonove 14:15: „Lud vjeruje svašta, a pametan pazi na svoje korake."

Biblijska vjera nije poziv na intelektualnu kapitulaciju, već na trezveno i odgovorno prosuđivanje.

ZAKLJUČAK PETOG POGLAVLJA

Gubitak kritičkog mišljenja ne događa se naglo, već kroz postepeno potiskivanje sumnje, zanemarivanje protivrječnosti i podređivanje razuma subjektivnim osjećajima. Kada čovjek prestane da provjerava ono što doživljava i čuje, on zatvara vrata istini. Vjera koja se plaši pitanja i preispitivanja prestaje biti slobodan odnos sa Bogom i pretvara se u sistem u kojem je najvažnije sačuvati iluziju prihvaćenosti od Boga kroz subjektivno iskustvo ili iluziju nepogrešivosti.

Šesto poglavlje
AUTOSUGESTIJA, MANIPULACIJA I ZLOUPOTREBA DUHOVNOG AUTORITETA

Kada čovjekov glas postane navodni Božji glas

Jedna od najopasnijih pojava u savremenom harizmatskom pokretu jeste zloupotreba tvrdnje da pojedinac ima neposrednu komunikaciju sa Bogom.

Kada neko kaže: „Mislim da bi trebalo da uradiš ovo“, iznosi svoje mišljenje. Kada kaže: „Osjećam da bi bilo dobro da razmisliš o tome“, izražava lični utisak. Ali kada kaže: „Bog mi je rekao da ti moraš ovo da uradiš“, njegova izjava dobija sasvim drugu težinu.

Više se ne radi samo o savjetu. Čovjeku se predstavlja navodni Božji nalog.

Upravo tu nastaje prostor za ozbiljnu manipulaciju.

Osoba kojoj je poruka upućena može osjetiti da nema pravo da je odbije, jer bi odbacivanje poruke značilo odbacivanje Boga. Ako je poruka povezana sa strahom, krivicom, zdravljem, brakom, porodicom ili finansijama, njene posledice mogu biti veoma ozbiljne.

Problem nije u tome što hrišćani vjeruju da Bog može voditi čovjeka. Problem je u tome što pojedini ljudi vlastite misli, želje, utiske i zaključke predstavljaju kao nepogrešive Božje poruke.

Kada čovjek svoje mišljenje proglasi Božjim govorom, on sebi daje autoritet koji mu ne pripada.

6.1. „BOG MI JE REKAO“ – REČENICA KOJA MOŽE ZAUSTAVITI SVAKO PITANJE

Izraz „Bog mi je rekao“ ima izuzetnu težinu u religioznom okruženju.

Njime se može opravdati gotovo svaka odluka: promjena posla, preseljenje, brak, prekid braka, finansijsko ulaganje, napuštanje zajednice ili prihvatanje određenog propovjednika.

U normalnoj komunikaciji ljudi mogu pitati: „Zašto tako misliš?“, „Na osnovu čega si donio tu odluku?“ ili „Postoje li dokazi da je to ispravno?“

Međutim, kada neko tvrdi da mu je Bog nešto neposredno rekao, takva pitanja mogu biti doživljena kao napad na njegovu vjeru. Tako se stvara komunikaciona prednost osobe koja iznosi tvrdnju. Ona ne mora da obrazloži svoje mišljenje, jer ga je već predstavila kao Božju volju.

Ali treba jasno reći: čovjek može biti iskreno uvjeren da je nešto doživio kao Božje vođstvo, a da ipak pogriješi u tumačenju tog iskustva. Zato je odgovorno reći: „Imam utisak da me Bog vodi u ovom pravcu“, nego kategorički tvrditi: „Bog ti nalaže da uradiš ovo.“

Prva izjava ostavlja prostor za provjeru i mogućnost greške. Druga pokušava da zatvori raspravu.

6.2. AUTOSUGESTIJA – KADA LIČNA ŽELJA POSTANE NAVODNO BOŽJE OTKRIVENJE

Čovjek često želi nešto toliko snažno da počinje sopstvene želje doživljavati kao unutrašnje potvrde.

Neko želi da se oženi određenom osobom. Tokom molitve intenzivno razmišlja o njoj, zamišlja zajedničku budućnost i osjeća snažnu emocionalnu sigurnost.

Zatim zaključuje: „Bog mi je pokazao da je ona moja buduća supruga.“

Druga osoba želi da napusti posao. Nezadovoljstvo traje mjesecima, pa tokom molitve dobija snažan utisak da treba da ode. Zaključuje: „Bog me pozvao da napustim ovaj posao.“

Treća osoba želi da pokrene određeni poslovni poduhvat. U svojoj želji vidi znak Božjeg blagoslova i počinje vjerovati da je uspjeh zagarantovan.

U svim ovim primjerima moguće je da čovjek iskreno vjeruje u svoje zaključke. Međutim, intenzitet želje i osjećaj sigurnosti nisu dokaz da je određena odluka neposredno potvrđena od Boga.

Čovjek može pogrešno protumačiti sopstvenu želju, strah ili očekivanje. Zato je potrebno postaviti nekoliko pitanja:

- Da li je ova odluka u skladu sa jasnim biblijskim načelima?
- Da li postoje objektivni razlozi za nju?
- Da li sam spreman da prihvatim mogućnost da sam pogriješio?
- Da li neko drugi ima korist od toga da povjerujem u ovu poruku?
- Da li me neko požuruje da donesem odluku bez razmišljanja?

Posebno je važno poslednje pitanje. Manipulatori često stvaraju osjećaj hitnosti, jer znaju da čovjek koji nema vremena za razmišljanje lakše prihvata tuđe sugestije.

6.3. Proroštvo kao sredstvo uticaja na tuđe odluke

U pojedinim harizmatskim zajednicama proročke poruke koriste se za usmjeravanje privatnog života članova.

Neko može reći djevojci da joj je Bog pokazao za koga treba da se uda. Drugome se može poručiti da mora napustiti posao. Trećem da treba da se preseli u drugi grad. Četvrtom da mora dati određeni novčani prilog.

Ovakve situacije postaju naročito opasne kada se od osobe očekuje da posluša bez provjere.

Zamislimo mladu ženu kojoj duhovni vođa kaže: „Bog mi je pokazao da je taj čovjek tvoj budući muž. Ako odbiješ, možeš propustiti Božji plan za svoj život."

Takva izjava može proizvesti snažan psihološki pritisak. Žena više ne razmatra samo da li joj se taj muškarac dopada, da li su kompatibilni i da li postoji međusobno poštovanje. Počinje da se plaši da će odbijanjem čovjeka odbaciti i Boga.

To nije zdravo duhovno vođstvo.

Isto važi za finansijske odluke. Ako propovjednik kaže da mu je Bog otkrio kako određeni vjernik mora dati veliku novčanu sumu, a zatim obećava poseban blagoslov, takva poruka zahtijeva krajnje ozbiljnu provjeru.

Nijedan čovjek nema pravo da Božjim autoritetom prisiljava druge ljude na brak, razvod, finansijsko davanje ili druge životne odluke.

6.4. Tehnike manipulacije u religioznom okruženju

Manipulacija ne mora uvijek biti unaprijed isplanirana. Ponekad nastaje kroz naučene obrasce ponašanja, pretjeranu sigurnost vođe ili nekritičku kulturu zajednice.

Ipak, postoje prepoznatljivi načini na koje se može ostvarivati kontrola nad ljudima.

1. Pozivanje na nedodirljivi autoritet. – „Ja sam Božji pomazanik. Ne smiješ da me preispituješ." Ovom porukom vođa

pokušava da se postavi iznad odgovornosti i kritike.

2. Izazivanje straha. – „Ako odeš iz ove zajednice, izgubićeš Božju zaštitu.“ Član se ne zadržava zato što je uvjeren u ispravnost učenja, nego zato što se plaši posledica odlaska.

3. Stvaranje osjećaja krivice. – „Da imaš više vjere, već bi primio iscjeljenje.“ Odgovornost za neuspjeh prebacuje se na osobu koja je već ranjiva.

4. Pritisak kroz grupu. – Kada svi oko pojedinca prihvataju određenu tvrdnju, njegovo neslaganje može izazvati osjećaj izolacije i srama.

5. Ograničavanje informacija. – Članovima se govori da ne čitaju kritičke tekstove, ne slušaju druge propovjednike i ne razgovaraju sa ljudima koji su napustili zajednicu.

6. Pozivanje na natprirodne posledice. – „Ako se suprotstaviš ovom pomazanju, navući ćeš prokletstvo na sebe.“ Takva izjava može biti sredstvo zastrašivanja, naročito ako je upućena osobi koja je već sklona strahu od duhovnih sila.

Kada se ove tehnike ponavljaju i služe da bi se spriječilo preispitivanje, njihovo djelovanje može biti izrazito štetno.

6.5. MANIPULACIJA KROZ POLAGANJE RUKU I JAVNO IZLAGANJE POJEDINCA

Posebno osjetljiv oblik manipulacije može se javiti tokom javnih molitava.

Osoba izlazi pred zajednicu, a propovjednik joj počinje govoriti o navodnim grijesima, porodičnim problemima, skrivenim strahovima ili budućnosti.

Ako je poruka dovoljno opšta, osoba može prepoznati neke elemente svog života i steći utisak da propovjednik posjeduje natprirodno znanje.

Ponekad se koriste i informacije koje je propovjednik prethodno saznao kroz razgovore, svjedočanstva ili druge članove zajednice. Kada se takve informacije kasnije izgovore pred publikom, mogu djelovati kao posebno otkrivenje.

To je jedan od razloga zbog kojih je važno zaštititi privatnost vjernika. Niko ne bi smio da koristi tuđu bol, zdravstveno stanje, bračne probleme ili porodične tajne kako bi demonstrirao navodni duhovni autoritet.

Još je problematičnije kada se osoba javno proziva, optužuje ili ponižava pod izgovorom da je riječ o Božjem otkrivenju.

Molitva ne smije postati sredstvo javnog emocionalnog pritiska.

6.6. HLADNO ČITANJE – KAKO SE STVARA UTISAK NATPRIRODNOG ZNANJA?

U proučavanju mentalizma i psihološke manipulacije poznata je tehnika koja se naziva *cold reading*, odnosno hladno čitanje. Ona podrazumijeva korišćenje opštih tvrdnji, posmatranje reakcija sagovornika i prilagođavanje izjava na osnovu dobijenih povratnih informacija.

Na primjer, propovjednik kaže: „Ovdje je neko ko je prošao kroz veliko razočaranje. Mnogo je suza bilo u njegovom životu. Bog želi da znaš da te nije zaboravio."

Ovakva izjava može odgovarati velikom broju prisutnih.

Neko iz publike zaplače. Propovjednik zatim nastavlja:

„Da, ti. Bog mi pokazuje da si dugo nosio teret koji nisi mogao nikome da kažeš."

Osoba sada može biti uvjerena da je propovjednik dobio posebno otkrivenje. Međutim, ono što se dogodilo može se objasniti i kombinacijom opštih izjava ili obrazaca, emocionalne

reakcije i prilagođavanja poruke.

Ponekad se koriste i detalji koje osoba nesvjesno otkriva kroz govor tijela, izraze lica ili način reagovanja.

Ovo ne znači da je svako proroštvo rezultat hladnog čitanja. Znači da se privid natprirodnog znanja može stvoriti i bez natprirodnog izvora.

Zato se svaka tvrdnja o posebnom otkrivenju mora pažljivo ispitati, a ne prihvatati samo na osnovu emocionalnog utiska.

6.7. FINANSIJSKA MANIPULACIJA – KADA SE BLAGOSLOV POVEZUJE SA NOVCEM

Jedna od najtežih zloupotreba religioznog povjerenja jeste finansijska manipulacija.

U pojedinim sredinama ljudima se govori da će posebna finansijska žrtva otvoriti vrata Božjeg blagoslova, donijeti iscjeljenje ili pokrenuti natprirodnu promjenu u njihovom životu.

Ponekad se navode i konkretni iznosi, uz tvrdnju da je Bog upravo taj iznos stavio na srce propovjedniku ili da je određena osoba dužna da ga priloži.

Takve poruke mogu posebno pogoditi ljude koji prolaze kroz bolest, nezaposlenost, dugove ili porodičnu krizu.

Čovjek koji se nalazi u očajnoj situaciji može dati novac koji sebi ne može priuštiti, vjerujući da time pokazuje vjeru i otvara put čudu.

Ako se obećani rezultat ne dogodi, može mu se reći da nije dao dovoljno, da nije imao dovoljno vjere ili da nije pravilno razumio poruku.

Tako se manipulacija nastavlja.

Važno je naglasiti da finansijska podrška crkvi sama po sebi nije pogrešna. Hrišćanske zajednice imaju legitimne troškove i

vjernici mogu dobrovoljno podržavati njihov rad.

Ali prilog prestaje biti dobrovoljan kada se čovjeku prijeti Božjom kaznom, obećava garantovano čudo ili nameće osjećaj da mora platiti za duhovnu korist.

Božji blagoslov nije roba, a vjerski autoritet nije dozvola za finansijsko iskorišćavanje ljudi.

6.8. Zloupotreba pojma „pomazanik“

Pojam pomazanja ima svoje biblijsko značenje, ali se u nekim savremenim religioznim krugovima koristi za stvaranje posebnog statusa pojedinih vođa.

Takva osoba može biti predstavljena kao čovjek koji ima naročitu duhovnu zaštitu, poseban autoritet i izuzetnu bliskost sa Bogom.

Članovima se sugeriše da se ne smiju suprotstavljati njegovim odlukama jer bi time dirnuli u Božjeg pomazanika.

Ovdje je važno podsjetiti da se u Starom savezu izraz pomazanik odnosio na osobe koje su bile pomazane za određenu službu, a u hrišćanskom razumijevanju posebno mjesto pripada Isusu Hristu.

Novosavezna zajednica ne daje osnovu za stvaranje klase savremenih vođa koji su izuzeti od provjere.

U 1. Petrovoj 5:2–3 starješine se pozivaju da pasu Božje stado, ali ne kao gospodari nad onima koji su im povjereni, nego kao primjeri stadu. To je veoma važan princip.

Duhovni vođa treba da služi zajednici, a ne da je posjeduje.

Ako neko koristi svoj položaj da bi zahtijevao slijepu poslušnost, zastrašivao članove ili sprečavao provjeru svojih tvrdnji, njegovo ponašanje je u suprotnosti sa biblijskim načelom služenja.

6.9. KADA MANIPULACIJA POSTANE SISTEM

Najveća opasnost nastaje kada se navedeni postupci ne pojavljuju izolovano, nego postanu dio organizovanog obrasca.

Tada se može razviti sistem u kojem:

- Vođa tvrdi da neposredno prima Božje poruke.
- Njegove izjave se prihvataju bez provjere.
- Članovi se podstiču da traže lična iskustva.
- Neispunjene tvrdnje se opravdavaju.
- Kritičari se predstavljaju kao duhovno zavedeni.
- Napuštanje zajednice povezuje se sa otpadom ili neposlušnošću Bogu.
- Finansijska podrška povezuje se sa posebnim blagoslovima.
- Članovi postaju sve zavisniji od tumačenja stvarnosti koje iznosi vođa ili „prorok“.

U takvom okruženju čovjek može izgubiti samostalnost, slobodu odlučivanja i povjerenje u vlastito prosuđivanje.

Ponekad se posledice protežu na čitavu porodicu. Bračni odnosi mogu biti narušeni, djeca mogu biti izložena pritiscima, a članovi mogu prekidati odnose sa prijateljima i rođacima koji ne prihvataju učenje zajednice.

Zato zloupotreba duhovnog autoriteta nije samo teološki problem. Ona može imati psihološke, porodične, društvene i finansijske posledice.

6.10. KAKO PREPOZNATI ZLOUPOTREBU DUHOVNOG AUTORITETA?

Sledeća pitanja mogu pomoći u procjeni zdravlja jedne religiozne zajednice:

1. Da li vođa dopušta da se njegove izjave provjeravaju?

2. Da li priznaje kada pogriješi?
3. Da li članovi imaju pravo da se ne slože sa njegovim tumačenjem?
4. Da li se proročke tvrdnje provjeravaju ili se automatski prihvataju?
5. Da li se ljudima nameću važne životne odluke pod izgovorom Božjeg otkrivenja?
6. Da li se finansijski prilozi povezuju sa obećanjem garantovanog iscjeljenja ili blagoslova?
7. Da li se kritičari predstavljaju kao neprijatelji Boga?
8. Da li članovi mogu slobodno napustiti zajednicu bez prijetnji i ponižavanja?
9. Da li postoji stvarna odgovornost vođe pred zajednicom?
10. Da li se poštuju privatnost, dostojanstvo i sloboda pojedinca?

Ako se na više ovih pitanja dobija negativan odgovor, postoje ozbiljni razlozi za zabrinutost.

Ne treba donositi zaključke na osnovu jedne nespretne izjave ili pojedinačnog nesporazuma. Ali ponavljani obrasci kontrole, zastrašivanja i zloupotrebe povjerenja ne smiju se opravdavati religioznim jezikom.

6.11. BIBLIJSKI ODGOVOR NA ZLOUPOTREBU DUHOVNOG AUTORITETA

Sveto pismo ne podržava ideju da duhovni vođa ima neograničenu vlast nad savješću drugih ljudi.

Isus je upozorio svoje učenike na način na koji svjetovni vladari gospodare nad ljudima, a zatim rekao: „Ali među vama da ne bude tako.“ (Matej 20:26)

Duhovno vođstvo treba da bude služenje, a ne dominacija.

U 1. Petrovoj 5:2–3 starješinama se nalaže da budu primjeri stadu, a ne gospodari nad njim.

U 1. Korinćanima 14:29 apostol Pavle zahtijeva da drugi rasuđuju o proročkim izjavama.

U Galatima 1:8 Pavle ide toliko daleko da upozorava da čak ni anđeo sa neba ne smije biti prihvaćen ako propovijeda drugačije jevanđelje od onoga koje je već objavljeno.

Poruka je jasna: autoritet neke osobe, ma koliko bio impresivan, ne daje joj pravo da zahtijeva prihvatanje tvrdnji koje su suprotne istini.

Hrišćanin nije pozvan da preda svoju savjest ljudskom vođi.

ZAKLJUČAK ŠESTOG POGLAVLJA

Duhovna manipulacija postaje naročito opasna kada se ljudske misli, želje i interesi predstavljaju kao neposredni Božji nalozi. Tada se običan savjet pretvara u navodno otkrivenje, lično mišljenje u Božju volju, a ljudski autoritet u neprikosnovenu vlast nad savješću drugih ljudi.

Čovjek koji se nalazi u takvom sistemu može početi donositi životne odluke iz straha, osjećaja krivice ili želje da udovolji duhovnom autoritetu.

Zato treba jasno reći: Nijedan propovjednik, prorok ili duhovni vođa nema pravo da svoje lične želje i zaključke nameće kao nepogrešivu Božju volju.

Bog ne traži od čovjeka da isključi razum, preda savjest drugom čovjeku i odrekne se odgovornosti za vlastite odluke.

Zdravo duhovno vođstvo pomaže čovjeku da postane zreliji i slobodniji u istini. Manipulativno vođstvo čini ga zavisnijim, uplašenijim i poslušnijim ljudskom autoritetu.

Ta razlika mora biti jasno prepoznata.

SEDMO POGLAVLJE
LAŽNA PROROŠTVA, NEOSTVARENA ISCJELJENJA I EMOCIONALNA OBMANA

Jedna od najozbiljnijih opasnosti religioznog senzacionalizma nastaje onda kada se ljudska očekivanja, lični utisci i neprovjerene tvrdnje predstavljaju kao neposredna Božja objava. Posebno je osjetljivo kada se takve tvrdnje odnose na budućnost, zdravlje, brak, porodicu ili životne odluke. U tim oblastima ljudi su često ranjivi, uplašeni i spremni da se uhvate za svaku nadu koja im se ponudi.

Proroštvo i iscjeljenje imaju snažno mjesto u biblijskom svijetu. Međutim, upravo zbog njihove važnosti, tvrdnje o njima zahtijevaju ozbiljnu provjeru. Što je tvrdnja značajnija i što više može uticati na nečiji život, to je veća odgovornost onoga ko je iznosi.

Problem nije u tome što neko vjeruje da Bog može govoriti ili iscjeljivati. Problem nastaje kada čovjek svoje riječi proglasi Božjim riječima, a zatim odbije da prihvati odgovornost za njihovu tačnost.

7.1. NIJE SVAKI LIČNI UTISAK BOŽJA OBJAVA

U savremenim harizmatskim zajednicama često se čuju izrazi:

- „Bog mi je rekao da ćeš se uskoro preseliti.“
- „Gospod mi pokazuje da ćeš dobiti posao.“
- „Vidim da će se tvoj brak obnoviti.“

- „Bog mi je otkrio da je tvoje iscjeljenje već završeno.“
- „Osjećam da Gospod ima posebnu poruku za tebe.“

Ovakve izjave mogu biti izrečene iskreno. Osoba koja ih izgovara možda zaista vjeruje da je primila poruku od Boga. Ali iskrenost nije dokaz da je tvrdnja tačna.

Neophodno je razlikovati najmanje tri stvari:

Prvo, lični utisak. Čovjek može imati snažan osjećaj, misao, sliku ili unutrašnji podsticaj. To iskustvo može biti emocionalno uvjerljivo, ali samo po sebi ne dokazuje da je njegov izvor natprirodan.

Drugo, duhovno ohrabrenje ili savjet. Neko može na osnovu biblijskih načela, iskustva i razumijevanja okolnosti drugoj osobi ponuditi riječ podrške. Takav savjet može biti koristan, ali ne treba ga predstavljati kao nepogrešivi Božji uput.

Treće, proročka tvrdnja. Kada neko kaže da mu je Bog neposredno otkrio određenu činjenicu ili budući događaj, on iznosi mnogo ozbiljniju tvrdnju. Takva izjava ne smije biti zaštićena od provjere samo zato što je označena kao „proroštvo“.

Izraz „Bog mi je rekao“ ne daje ljudskoj izjavi automatski božanski autoritet. Naprotiv, njime se preuzima velika odgovornost.

7.2. BIBLIJA NE DOPUŠTA NEKONTROLISANO PRIHVATANJE PROROŠTAVA

U Starom savezu nalazimo veoma ozbiljno upozorenje protiv lažnog prorokovanja. Ponovljeni zakon 18:20–22 govori o proroku koji se usuđuje da govori u Božje ime ono što mu Bog nije dao. Ako se najavljena stvar ne dogodi, tekst daje jasan kriterijum za prepoznavanje takve tvrdnje.

Ovaj tekst ne treba pojednostavljivati niti zanemariti razlike

između starosavezne proročke službe i novosaveznog govora o proroštvu. Ipak, osnovno načelo ostaje važno: čovjek nema pravo da svoje riječi pripisuje Bogu bez odgovornosti za njihovu istinitost.

Jeremija 23. poglavlje još snažnije upozorava na proroke koji govore iz sopstvenog srca, a ne iz Božje objave. Posebno je značajno što se lažni proroci ne opisuju nužno kao ljudi koji otvoreno priznaju da izmišljaju poruke. Oni mogu biti uvjereni u sopstvenu važnost, ali njihova uvjerenost ne mijenja porijeklo njihovih riječi.

U Novom savezu apostol Pavle kaže: „A proroci dva ili tri neka govore, a drugi neka rasuđuju." (1. Korinćanima 14:29)

Ovaj stih je posebno važan za savremenu praksu. Pavle ne kaže da se svaka proročka izjava mora bezuslovno prihvatiti. Naprotiv, on predviđa njeno razmatranje i prosuđivanje. Duhovno iskustvo, dakle, nije iznad zajedničkog rasuđivanja.

Slično tome, u 1. Solunjanima 5:20–21 apostol upozorava da se proroštva ne preziru, ali odmah dodaje da se sve ispituje i da se zadržava ono što je dobro.

Ovdje postoje dvije podjednako važne opasnosti:

- odbacivanje svega što neko nazove proroštvom, bez ikakvog razmatranja;
- prihvatanje svega što neko nazove proroštvom, bez ikakve provjere.

Biblijski pristup nije ni slijepo odbacivanje ni slijepo prihvatanje. To je rasuđivanje.

7.3. Neodređena proroštva i prividna preciznost

Jedan od najčešćih načina na koji proročke tvrdnje ostavljaju utisak tačnosti jeste njihova neodređenost.

Na primjer:

- „U narednom periodu očekuje te velika promjena.“
- „Neko iz tvoje porodice prolazi kroz težak period.“
- „Bog će otvoriti vrata koja su do sada bila zatvorena.“
- „Postoji osoba koja ti ne želi dobro.“
- „Uskoro ćeš dobiti odgovor na nešto što dugo čekaš.“

Ovakve izjave mogu se povezati sa velikim brojem životnih okolnosti. Gotovo svako može pronaći neki događaj koji će protumačiti kao njihovo ispunjenje.

U psihologiji je poznat Barnumov ili Forerov efekat: sklonost ljudi da opšte, neodređene opise doživljavaju kao veoma lične i precizne, naročito kada vjeruju da su ti opisi namijenjeni baš njima.

U religioznom okruženju ovaj efekat može biti još izraženiji. Ako se izjava izgovori uz molitvu, ozbiljan ton, zatvorene oči i uvjerenje da govornik ima poseban duhovni dar, primalac može biti skloniji da joj pripiše izuzetnu preciznost.

Tu se pojavljuje i takozvano hladno čitanje. To je način komunikacije u kojem govornik počinje opštim tvrdnjama, a zatim na osnovu reakcija sagovornika, njegovih izraza lica, odgovora i dodatnih informacija postepeno prilagođava poruku.

Nije neophodno da osoba svjesno planira obmanu. Ponekad se ovaj obrazac odvija spontano. Govornik iznese pretpostavku, primalac reaguje, a govornik na osnovu te reakcije razvija sve konkretniju tvrdnju. Na kraju obje strane mogu steći utisak da je riječ o izuzetno preciznom natprirodnom otkrivenju.

Zato je važno postaviti jednostavno pitanje: Da li je poruka bila dovoljno konkretna da se njena tačnost može objektivno provjeriti?

Ako se svaka izjava naknadno može prilagoditi bilo kojem

ishodu, onda ona nije ozbiljan dokaz proročkog dara.

7.4. Šta se dešava kada se proroštvo ne ispuni?

Ovdje dolazimo do jednog od najvažnijih problema.

Neko javno izjavi da će se određena osoba izliječiti, da će se brak obnoviti, da će se neko vratiti iz inostranstva, da će doći do finansijskog preokreta ili da će se neki događaj desiti u određenom roku. Vrijeme prođe, a najavljeni događaj se ne dogodi.

Šta tada? Umjesto da se prizna da je tvrdnja bila pogrešna, često se pojavljuju naknadna objašnjenja:

- „Osoba nije imala dovoljno vjere."
- „Bog je promijenio plan."
- „Proroštvo je bilo uslovno."
- „Đavo je spriječio ispunjenje."
- „Ispunjenje je odloženo."
- „Poruka je bila duhovna, a ne doslovna."
- „Ne smijemo suditi Božjem proroku."

Neka biblijska proroštva zaista imaju uslovni karakter. Jeremija 18:7–10 pokazuje da se Božje najave suda i blagoslova mogu odnositi na odgovor ljudi. Zato nije ispravno svaku poruku koja se nije ostvarila automatski tretirati na isti način.

Ali postoji ogromna razlika između stvarno uslovne poruke i naknadno izmišljenog opravdanja.

Ako je neko jasno rekao: „Bog mi je pokazao da će se ovo dogoditi do određenog datuma", a događaj se nije dogodio, ne može se jednostavno promijeniti značenje izjave i tvrditi da je sve ipak bilo tačno.

Takav pristup stvara sistem u kojem prorok nikada ne može pogriješiti. Ako se događaj ostvari, to se predstavlja kao dokaz njegovog dara. Ako se ne ostvari, odgovornost se prebacuje na

primaoca poruke, okolnosti ili neku nevidljivu prepreku.

To nije pošten način provjere. To je sistem u kojem je tvrdnja unaprijed zaštićena od svakog mogućeg opovrgavanja.

7.5. ISCJELJENJE: IZMEĐU NADE, SVJEDOČANSTVA I DOKAZA

Tvrdnje o natprirodnim iscjeljenjima imaju posebno snažan emocionalni uticaj. Kada je čovjek bolestan, on ne traži samo objašnjenje svoje bolesti. On traži nadu, olakšanje i mogućnost da ponovo živi bez bola i straha.

Zbog toga se tvrdnja „Bog te je sada iscijelio“ ne smije izgovarati olako.

Potrebno je razlikovati nekoliko pojava koje se u religioznom govoru često stavljaju u istu kategoriju:

1. Subjektivno poboljšanje – osoba osjeća manje bola, više energije ili emocionalno olakšanje.
2. Privremeno ublažavanje simptoma – tegobe se smanjuju, ali osnovna bolest i dalje postoji.
3. Spontana remisija ili prirodni tok bolesti – stanje se poboljšava bez jasnog medicinskog objašnjenja, što ne znači automatski da je poznat uzrok promjene.
4. Pogrešna ili nepotpuna početna dijagnoza – osoba je vjerovala da ima određenu bolest, ali kasnije medicinska provjera pokaže da dijagnoza nije bila tačna.
5. Medicinski dokumentovan oporavak – postoje nalazi koji potvrđuju prethodno stanje, promjenu i trajnost oporavka.

Ove kategorije nisu iste. Činjenica da je neko osjetio olakšanje nakon molitve može biti iskreno i značajno iskustvo za tu osobu. Ali ona sama po sebi ne dokazuje da je došlo do potpunog izlečenja određene bolesti.

Isto tako, činjenica da se neko oporavio ne znači da je automatski poznat uzrok oporavka. Za takav zaključak potrebni su dodatni podaci.

Ovdje je važno razdvojiti dva pitanja:

- Teološko pitanje: Da li Bog može iscijeliti čovjeka?
- Empirijsko pitanje: Da li je konkretno isцjeljenje za koje se tvrdi da se dogodilo zaista potvrđeno i šta se na osnovu dostupnih dokaza može zaključiti o njegovom uzroku?

Vjernik može odgovoriti potvrdno na prvo pitanje, a istovremeno zahtijevati ozbiljnu provjeru svakog konkretnog svjedočanstva. To nije nedostatak vjere. To je intelektualna i moralna odgovornost.

7.6. ZAŠTO SVJEDOČANSTVO NIJE ISTO ŠTO I DOKAZ?

Svjedočanstvo je važno jer nam govori šta je osoba doživjela i kako je razumjela svoj oporavak. Ali svjedočanstvo samo po sebi ne može odgovoriti na sva pitanja o bolesti i njenom nestanku.

Osoba može iskreno reći: „Prije molitve nisam mogao da podignem ruku, a poslije molitve mogao sam.“ To je podatak o njenom iskustvu. Međutim, iz toga još ne znamo:

- koja je tačno bolest ili povreda bila u pitanju;
- da li je stanje bilo medicinski dijagnostikovano;
- da li je poboljšanje bilo privremeno ili trajno;
- da li je osoba istovremeno primala terapiju;
- da li postoji neko drugo medicinsko objašnjenje;
- da li su kasniji nalazi potvrdili oporavak.

Zato ozbiljno svjedočanstvo o isцjeljenju treba da bude praćeno dokumentacijom, kada je ona dostupna. Potrebni su početni medicinski nalazi, podaci o liječenju, kontrolni pregledi i nezavisna

stručna procjena.

To ne znači da se svaki vjernik mora pretvoriti u istraživača medicine. Znači da onaj ko javno iznosi tvrdnju o čudesnom iscjeljenju mora biti spreman da razlikuje ono što zna od onoga što pretpostavlja.

Ako neko kaže: „Osjećam se mnogo bolje nakon molitve“, to je legitimno lično svjedočanstvo. Ako kaže: „Bog je izliječio moju malignu bolest“, a nema potvrdu da je bolest zaista nestala, onda je iznio tvrdnju koja prevazilazi ono što dostupni podaci dokazuju.

Mnogi od nas su se susreli ili čuli za osobe koje tvrde da ih je Bog natprirodno izliječio, čak i od tumora ili nekih teških bolesti. Ali koliko je to zaista činjenično tačno, a koliko je proizvod želje „iscijeljene“ osobe da predstavi stvar na taj način kako bi dobila na važnosti ili vjerskom autoritetu, stvar je zasebnog i objektivnog ispitivanja (ako je dostupno).

Ovo je naročito važno kada se svjedočanstva koriste kao reklama za određenu službu, propovjednika ili konferenciju. Tada se ljudska patnja može pretvoriti u sredstvo promocije.

7.7. NAJOPASNIJA OBMANA: PREBACIVANJE KRIVICE NA BOLESNIKA

Možda je najteža posledica neostvarenog iscjeljenja način na koji se objašnjava njegov izostanak.

Kada osoba dođe na molitvu očekujući da bude izliječena, a zatim se vrati kući i dalje bolesna, ona može biti suočena sa izjavama:

- „Nisi imao dovoljno vjere.“
- „Postoji grijeh koji moraš priznati.“
- „Nisi se potpuno predao Bogu.“

- „Sumnja je zaustavila tvoje iscjeljenje.“
- „Moraš doći ponovo i primiti novo pomazanje.“

Takve izjave mogu biti izuzetno štetne. Čovjek koji se već suočava sa bolešću sada dobija i dodatni teret: uvjerenje da je sam kriv za svoje neizlečenje. Bolest se tako pretvara u navodni dokaz duhovnog neuspjeha.

To nije samo teološki problem. To je i ozbiljan etički problem. Bolesniku koji pati ne smije se nametati osjećaj krivice zato što nije doživio obećano čudo.

Biblija ne daje osnovu za tvrdnju da je svaka bolest posledica ličnog grijeha ili nedostatka vjere. U Jovanu 9:1–3 Isus odbacuje jednostavno povezivanje čovjekove bolesti sa njegovim grijehom ili grijehom njegovih roditelja. U 2. Korinćanima 12:7–10 Pavle govori o sopstvenoj slabosti i o tome da mu nije uklonjena teškoća uprkos molitvi.

Ovi tekstovi ne znače da je molitva za iscjeljenje besmislena. Oni pokazuju da se ljudska patnja ne može svesti na jednostavnu formulu: dovoljno vjere znači ozdravljenje, a izostanak ozdravljenja znači nedostatak vjere.

Takva formula nije samo pogrešna; ona može slomiti čovjeka koji je već ranjen bolešću.

7.8. KADA RELIGIOZNO UVJERENJE UGROŽAVA LIJEČENJE

Posebno ozbiljna opasnost nastaje kada se vjernicima savjetuje da prekinu medicinsku terapiju, izbjegavaju ljekare ili odlože liječenje zato što će ih Bog sigurno iscijeliti preko „duhovnog savjetnika“ i njegovih sredstava.

To se ne smije raditi.

Molitva i medicinska njega nisu nužno suprotstavljene. Vjernik može moliti za iscjeljenje, tražiti duhovnu podršku i

istovremeno nastaviti liječenje koje mu preporučuju stručnjaci.

Niko nema pravo da bolesniku obeća da mu terapija više nije potrebna samo zato što je tokom molitve osjetio toplotu, prestanak bola ili snažan emocionalni doživljaj.

Posebno je opasno kada su u pitanju djeca. Naučni rad objavljen u *Journal of Medical Ethics* razmatrao je slučajeve u kojima su roditelji, očekujući božansku intervenciju i potpuno izlečenje, odbijali preporuke medicinskih timova o ograničavanju ili povlačenju invazivnog liječenja. Autori su ukazali na ozbiljne etičke probleme koji nastaju kada religiozno uvjerenje spriječi donošenje odluka u najboljem interesu djeteta.

Ovo nije argument protiv molitve, već protiv neodgovornog korišćenja religioznog autoriteta.

Zato treba jasno postaviti nekoliko pravila:

1. Ne prekidati propisanu terapiju na osnovu proročke izjave ili subjektivnog osjećaja.
2. Ne odlagati hitnu medicinsku pomoć zbog obećanja da će Bog neposredno intervenisati.
3. Ne odvraćati bolesnike od ljekara i medicinskih pregleda.
4. Ne proglašavati nekoga izliječenim bez odgovarajuće provjere.
5. Ne prebacivati krivicu na bolesnika ako se očekivani oporavak ne dogodi.

Duhovni vođa koji zaista brine o čovjeku neće ga izlagati nepotrebnom riziku da bi dokazao sopstvenu duhovnu moć.

7.9. KADA SE NADA PRETVARA U SREDSTVO MANIPULACIJE

Nada je jedna od najdragocjenijih ljudskih potreba. Ali upravo zbog toga može postati sredstvo manipulacije.

Čovjek koji se suočava sa teškom dijagnozom spreman je

da uloži mnogo novca, vremena i emocionalne energije ako mu neko obeća sigurno iscjeljenje. Ako mu se kaže da mora prisustvovati određenom skupu, dati poseban prilog ili primiti posebno pomazanje kako bi čudo bilo ostvareno, njegova ranjivost može biti iskorišćena.

Posebno je problematično kada se Božji blagoslov povezuje sa finansijskim davanjem. Dobrovoljni prilozi za rad zajednice nisu sami po sebi zloupotreba. Ali kada se novac predstavlja kao uslov za iscjeljenje, oslobođenje ili posebno Božje djelovanje, religiozna nada postaje predmet trgovine.

Sličan problem nastaje kada se proroštvo koristi za kontrolu ličnih odluka. Nekome se može reći da mora ostati u određenom braku, napustiti posao, preseliti se ili dati novac zato što je navodno tako Bog odredio. Ako osoba odbije, može biti optužena da se protivi Božjoj volji.

U takvom okruženju više nije riječ o slobodnom duhovnom savjetu. Riječ je o pritisku koji se poziva na autoritet Boga kako bi se izbjegla odgovornost ljudskog govornika.

Zato je važno zapamtiti: nijedna proročka izjava ne smije ukinuti čovjekovu odgovornost da razmišlja, provjerava činjenice i donosi savjesne odluke.

7.10. Biblijska odgovornost onoga ko govori u Božje ime

Postoji ozbiljna razlika između čovjeka koji kaže: „Vjerujem da bi Bog mogao učiniti ovo za tebe“ i čovjeka koji kaže: „Bog mi je otkrio da će se ovo sigurno dogoditi.“

Prva izjava izražava nadu i vjeru. Druga pripisuje konkretnoj ljudskoj riječi božanski autoritet.

Zato onaj ko se poziva na proroštvo mora biti spreman da

prihvati biblijski princip provjere. Ne može tražiti da mu se vjeruje samo zbog njegove titule, ugleda, popularnosti ili navodnog pomazanja.

Vjerska služba ne daje čovjeku pravo na nepogrešivost. Iskrenost nije nepogrešivost. Harizma nije nepogrešivost. Popularnost nije nepogrešivost.

A kada se u ime Boga obeća iscjeljenje koje se ne dogodi, posledice nisu bezazlene. Čovjek može izgubiti povjerenje, osjećati krivicu, odložiti liječenje ili postati zavisan od novih obećanja i novih skupova.

U takvim okolnostima nije dovoljno reći da su namjere bile dobre. Dobre namjere ne uklanjaju štetu koju može proizvesti neodgovorna tvrdnja.

ZAKLJUČAK SEDMOG POGLAVLJA

Lažna proroštva i neprovjerene tvrdnje o iscjeljenjima nisu sporedni problemi savremenog religioznog senzacionalizma. Oni zadiru u samu srž odnosa između vjere, istine i odgovornosti.

Biblija ne traži od vjernika da prihvata svaku tvrdnju koja se izgovori u Božje ime. Naprotiv, poziva ga da ispituje, rasuđuje i provjerava. Zato treba zapamtiti tri načela:

- Iskrenost svjedoka nije dokaz da je njegovo tumačenje događaja tačno.
- Tvrdnja o čudesnom iscjeljenju mora biti podložna nezavisnoj provjeri.
- Niko nema pravo da bolesniku nameće krivicu zbog toga što nije ozdravio.

Kada se Božje ime koristi da bi se zaštitila ljudska tvrdnja od provjere, vjera više nije zaštićena od obmane – ona postaje sredstvo kojim se obmana štiti.

OSMO POGLAVLJE
KONKRETNI PRIMJERI I DOKUMENTOVANI SLUČAJEVI

U prethodnim poglavljima razmatrali smo mehanizme koji mogu dovesti do duhovne zavisnosti, nekritičkog prihvatanja religioznih tvrdnji i zloupotrebe duhovnog autoriteta. Sada ćemo pogledati kako se ti obrasci pojavljuju u konkretnim istorijskim i savremenim pokretima.

Važno je odmah postaviti jedno pravilo: nećemo svaki neobičan događaj proglašavati prevarom, niti ćemo svakog učesnika nekog pokreta predstavljati kao obmanjivača. Ljudi mogu biti iskreni, duboko religiozni i uvjereni da su doživjeli Božje djelovanje, a da njihovo tumačenje događaja ipak bude pogrešno.

Zato ćemo razlikovati tri nivoa:

1. Dokumentovani događaj – ono što se može potvrditi iz istorijskih izvora, izvještaja, snimaka ili istraživanja.
2. Tumačenje učesnika – način na koji su vođe i vjernici razumjeli i predstavili događaj.
3. Kritička procjena – pitanja koja se nameću kada se tvrdnje uporede sa biblijskim kriterijumima, istorijskim činjenicama i dostupnim dokazima.

Ovakav pristup je važan jer cilj ove knjižice nije da zamijeni jednu vrstu nekritičkog vjerovanja drugom, nego da pokaže zašto je provjeravanje neophodno.

8.1. TORONTSKI BLAGOSLOV – KADA MANIFESTACIJE POSTANU OBILJEŽJE DUHOVNE OBNOVE

Toronto, Kanada, januara 1994. godine

Pokret poznat kao Toronto Blessing jedan je od najuticajnijih primjera savremenog harizmatskog revivalizma. Počeo je pod vođstvom pastora Džona Arnota u crkvi *Toronto Airport Vineyard*, koja će kasnije postati poznata kao *Toronto Airport Christian Fellowship*, a potom *Catch the Fire.*

Od januara 1994. godine okupljanja su privukla veliki broj posjetilaca iz različitih zemalja. Učesnici su govorili o posebnom izlivanju Svetog Duha, duhovnom osvježenju, iscjeljenjima, proroštvima i obnovi vjere.

Međutim, ono po čemu je pokret postao naročito prepoznatljiv nisu bile samo propovijedi ili molitve, nego neobične tjelesne manifestacije: nekontrolisani smijeh, dugotrajni plač, drhtanje i tresenje, padanje na pod, glasanje nalik životinjskim zvukovima, snažno emocionalno uzbuđenje, osjećaj da osoba više ne može da kontroliše svoje reakcije.

Pristalice su ove pojave tumačile kao znak posebnog djelovanja Svetog Duha. Smatralo se da Bog kroz ove manifestacije „razbija religiozni formalizam“ i priprema vjernike za globalnu evangelizaciju. Kritičari su postavljali pitanje da li se takve manifestacije zaista mogu opravdati biblijskim učenjem i da li je emocionalni naboj počeo da zamjenjuje mjerila duhovne zrelosti.

Sociološkinja religije Margaret M. Poloma proučavala je Torontski blagoslov kroz terensko istraživanje koje je trajalo 22 mjeseca. Njen rad iz 1997. godine analizirao je kako se harizmatsko iskustvo, prvobitno predstavljeno kao spontano djelovanje Duha, postepeno povezuje sa organizacijom, autoritetom i institucionalnim životom zajednice.

Stiven Hant je u akademskom radu iz 1995. godine razmatrao moguće društvene i psihološke okolnosti koje su doprinijele širenju ovog fenomena. Posebno je ukazao na očekivanje velikog

duhovnog preporoda, društveni kontekst pokreta i uticaj Vineyard zajednice.

Ovi radovi nisu dokaz da su sva iskustva učesnika bila neiskrena. Oni, međutim, pokazuju da se pojava može proučavati i kao društveni i religijski fenomen, a ne samo prihvatati onako kako je predstavljaju njeni najvatreniji zagovornici.

Ključno pitanje nije da li su ljudi nešto snažno doživjeli, nego da li je njihovo tumačenje tog doživljaja opravdano.

8.2. BROWNSVILLE REVIVAL – KADA SE DUHOVNA OBNOVA POVEZUJE SA SNAŽNIM EMOCIONALNIM ISKUSTVIMA

Pensakola, Florida, SAD, 1995. godine

Još jedan poznat događaj bio je Brownsville Revival, koji je počeo u junu 1995. godine u crkvi *Brownsville Assembly of God* u Pensakoli, na Floridi. Pokret je postao poznat po dugim bogosluženjima, pozivima na pokajanje, molitvama, snažnim emocionalnim reakcijama i svjedočanstvima o duhovnoj obnovi.

Dok je u Torontu akcenat bio prvenstveno na ličnom unutrašnjem iscjeljenju i radosti, u Pensakoli je centralna tačka bila evangelizacija i spasenje duša. Tokom godina preporoda, zabeleženo je preko 200.000 formalnih odluka za hrišćansku vjeru i krštenja. Učesnici su govorili o dubokom osvjedočenju o grijehu, plaču, drhtanju, padanju i promjenama u ličnom životu. Mnogi su tvrdili da su nakon ovih okupljanja počeli ozbiljnije da shvataju vjeru, napuštali destruktivne navike i obnavljali porodične odnose. Ali to još ne dokazuje da je svaka manifestacija koja se pojavila na skupu bila natprirodnog porijekla.

Braunsvil je važan za našu temu zbog pitanja koje se ponavlja u različitim revivalističkim pokretima: kada se duhovna obnova počne mjeriti intenzitetom emocionalnih reakcija, šta se

dešava sa biblijskim kriterijumima duhovne zrelosti?

Ako je neko plakao satima, to samo po sebi ne dokazuje dubinu njegovog pokajanja. Ako je neko pao na pod, to ne dokazuje da je primio posebnu mjeru Svetog Duha. Ako je neko doživio snažan emocionalni preokret, to ne znači da će se njegova promjena nužno održati.

Prava promjena karaktera pokazuje se vremenom: u odnosu prema biblijskoj istini, drugima, poštenju, samokontroli, odgovornosti, ljubavi i spremnosti da čovjek prizna sopstvene greške.

Upravo zato Galatima 5:22–23 ostaje važnije mjerilo od neobičnih manifestacija. Pavle kao rod Duha navodi ljubav, radost, mir, strpljenje, dobrotu, vjeru, krotost i uzdržanje. Ne navodi padanje, drhtanje ili nekontrolisani smijeh. To ne znači da emocionalne reakcije automatski isključuju duhovno iskustvo. Znači da one nisu dovoljan dokaz duhovne zrelosti.

8.3. Lakeland Revival – kada se tvrdnje o čudima sudare sa pitanjem odgovornosti

Lejkland, Florida, SAD, 2008. godina

Lakeland Revival, poznat i kao Florida Outpouring, jedan je od najpoznatijih i najkontroverznijih primjera savremenog pokreta iscjeliteljskih skupova. U proljeće 2008. godine propovjednik Tod Bentli predvodio je okupljanja koja su privukla veliki broj ljudi i dobila međunarodnu medijsku pažnju.

Fokus je bio na iscjeljenjima i čudima. Na skupovima su iznošene tvrdnje o iscjeljenjima, oslobođenju od bolesti, proročkim porukama i izuzetnim natprirodnim događajima. Učesnici su dolazili sa očekivanjem da će doživjeti čudo.

Međutim, javne tvrdnje o iscjeljenjima otvorile su pitanje njihove medicinske provjerljivosti. Novinari emisije *ABC Nightline*

pokušali su da provjere konkretne slučajeve koji su predstavljani kao iscjeljenja. Nije im dostavljena dokumentacija koja bi omogućila nezavisnu potvrdu navedenih tvrdnji. *Associated Press* je takođe izvještavao o teškoćama u provjeravanju pojedinih svjedočanstava.

Ovdje treba ponoviti važnu razliku: nedostatak dokumentacije nije dokaz da se nijedna osoba nije doživjela poboljšanje. Ali bez medicinske potvrde nije opravdano predstavljati određeni slučaj kao dokazano izlečenje teške bolesti.

Lejkland je postao kontroverzan i zbog ličnog i organizacionog ponašanja vođe pokreta. Nakon što su se pojavile informacije o njegovom privatnom životu, Bentli je u avgustu 2008. privremeno napustio javnu službu, a događaji su izazvali ozbiljna pitanja o odgovornosti i nadzoru nad harizmatskim vođama.

Ovaj slučaj otvara nekoliko pitanja:

Ko provjerava tvrdnje o iscjeljenjima prije nego što se javno objave? Da li se odgovornost vođe završava kada se okupljanje završi? Ko štiti vjernike od pogrešnih tvrdnji i emocionalne manipulacije? Da li se duhovni autoritet može održavati bez transparentnosti i odgovornosti?

Kada se neka služba predstavlja kao izuzetno moćna, njena odgovornost mora biti veća, a ne manja. Što su obećanja veća, to provjera mora biti ozbiljnija.

8.4. Vilijam Branham – iscjeliteljski pokreti i problem neprovjerenih čuda

SAD i međunarodne kampanje, naročito od 1940-ih do 1960-ih

Vilijam Branham (1909-1965) bio je jedan od najuticajnijih propovjednika iscjeliteljskog pokreta sredinom 20. vijeka.

Njegove kampanje imale su značajan uticaj na razvoj poslijeratnog pentekostalnog i harizmatskog revivalizma.

Branham je tvrdio da ima poseban dar raspoznavanja bolesti i otkrivanja detalja iz života ljudi kojima se obraćao. Njegove službe bile su poznate po dramatičnim scenama, javnim molitvama za bolesne i svjedočanstvima o čudesnim iscjeljenjima.

Međutim, istorijski izvori pokazuju da su se pitanja o provjerljivosti njegovih tvrdnji pojavila još tokom njegovih ranih kampanja.

Istraživački materijal koji prenosi izvještaj lista *Vancouver Sun* iz novembra 1947. opisuje slučaj djevojčice Helen Gledhil, koja je tokom kampanje predstavljena kao izliječena. Novinar je, međutim, razgovarao sa njenom majkom i saznao da je djevojčica već ranije bila proglašena izliječenom na drugom skupu, nakon čega su se tegobe vratile. Majka je takođe objasnila da ona nije bila u stanju koje bi opravdavalo predstavljanje na nosilima kao što je prikazano na skupu.

Ovaj slučaj treba predstaviti oprezno: riječ je o istorijskom novinskom izvještaju koji je kasnije prenesen u istraživačkoj arhivi posvećenoj Branhamu. Ipak, on je važan jer pokazuje kako se tvrdnja o iscjeljenju može promijeniti kada se provjeri izvan pozornice i izvan neposrednog emocionalnog okruženja skupa.

Drugi istraživački materijal o Branhamovim kampanjama razmatra i tvrdnje o vaskrsavanju mrtvih, koje su u pojedinim slučajevima bile osporene kada su novinari pokušali da pronađu nezavisnu potvrdu.

Istoričar Džozef V. Vilijams, u knjizi *Spirit Cure: A History of Pentecostal Healing*, smješta Branhama u širi istorijski kontekst iscjeliteljskog pokreta i razmatra odnos pentekostalnih iscjeliteljskih praksi prema medicini i autoritetu ljekarske profesije.

Za našu temu posebno je važan obrazac koji se može pojaviti u ovakvim službama: uspješni slučajevi se javno ističu, dok se neuspješni mogu zanemariti ili objasniti nedostatkom vjere, skrivenim grijehom ili duhovnim preprekama.

Ako se takav sistem uspostavi, ugled propovjednika postaje važniji od istine o stanju bolesnika. Čovjek koji nije ozdravio postaje problem koji treba objasniti, umjesto da se tvrdnja o iscjeljenju pošteno preispita.

Treba napomenuti da je Branham poznat i po drugim natprirodnim iskustvima: vizijama, navodnim glasovima s neba, posjetama anđela, molitvama svom anđelu, transevima, proročanstvima, neobičnim učenjima, pa i privatnim „izletima“ sa mlađim ženama. Poginuo je u saobraćajnoj nesreći…

8.5. Šta nam ovi primjeri govore – zajednički obrasci

Navedeni pokreti nisu identični. Toronto Blessing bio je prvenstveno poznat po neobičnim manifestacijama i iskustvu obnove; Brownsville po pozivima na pokajanje i snažnim emocionalnim reakcijama; Lakeland po javnim tvrdnjama o iscjeljenjima i proročkim događajima; Branhamove kampanje po iscjeliteljskoj službi i tvrdnjama o posebnom daru raspoznavanja.

Ipak, u njihovom proučavanju pojavljuju se pitanja koja su važna za cijelu knjižicu.

Prvi obrazac: iskustvo se pretvara u dokaz. – Učesnik nešto snažno doživi i odmah zaključuje da je izvor iskustva poznat. Međutim, intenzitet doživljaja ne dokazuje njegovo porijeklo.

Drugi obrazac: tvrdnje se šire brže od provjere. – Svjedočanstva se prenose sa skupa na skup, preko snimaka, propovijedi i društvenih mreža. Ono što je prvobitno bilo nečije lično iskustvo može se vremenom predstaviti kao potvrđena činjenica.

Treći obrazac: neuspjesi se objašnjavaju tako da autoritet ostane netaknut. – Kada se najavljeno čudo ne dogodi, odgovornost se može prebaciti na bolesnika, okolnosti ili nevidljive duhovne prepreke.

Četvrti obrazac: vođa postaje teško podložan provjeri. – Što je neko više predstavljen kao pomazanik, prorok ili čovjek posebne duhovne sile, to njegovi sledbenici mogu biti manje spremni da preispituju njegove postupke.

Peti obrazac: zajednica može početi da mjeri duhovnost neobičnim iskustvima. – Čovjek koji ne doživljava iste manifestacije može se osjećati manje vrijednim, nedovoljno predanim ili duhovno zaostalim. Tako nastaje pritisak da se iskustvo ponovi ili intenzivira.

Ovi obrasci su upozorenja na mehanizme koji se mogu pojaviti u različitim sredinama kada se autoritet, iskustvo i tvrdnje o čudima ne podvrgavaju ozbiljnoj provjeri.

8.6. ZAŠTO NIJE POŠTENO SVE SVESTI NA PREVARU?

Poslije ovakvih primjera neko bi mogao zaključiti da je svako harizmatsko iskustvo lažno, da je svako svjedočanstvo o iscjeljenju izmišljeno i da svi učesnici revivalističkih skupova svjesno obmanjuju druge.

Takav zaključak bio bi neodgovoran.

Istraživanje Kendi Ginter Braun o pentekostalnoj molitvi za iscjeljenje pokazuje da se među svjedočanstvima mogu naći veoma različiti slučajevi: od poboljšanja koja imaju uobičajena medicinska objašnjenja, do oporavaka za koje nije lako pronaći očigledno objašnjenje. Autorka naglašava važnost empirijskog ispitivanja tvrdnji, umjesto njihovog automatskog prihvatanja ili odbacivanja.

Slično tome, istraživanje Ele Paldam i Ufe Šjota analiziralo je veliki broj svjedočanstava o iscjeljenjima iz jedne danske harizmatske organizacije. Ustanovili su da se veliki dio iskaza odnosio na ublažavanje bolova i simptoma, dok su tvrdnje o potpunim i neposrednim iscjeljenjima ozbiljnih bolesti bile znatno rjeđe.

Ovakva istraživanja podsjećaju nas da se ne smije unaprijed pretpostaviti ni da je svako svjedočanstvo istinito u svim svojim zaključcima, ni da je svako svjedočanstvo izmišljeno.

Nije potrebno dokazati da su svi ljudi koji učestvuju u nekom pokretu obmanjivači da bi se pokazalo da određene tvrdnje nisu dovoljno provjerene. Dovoljno je ustanoviti da se konkretna tvrdnja ne može potvrditi ili da je način na koji je predstavljena neodgovoran. Upravo takva preciznost daje ozbiljnost kritici.

8.7. KAKO PREPOZNATI PROBLEMATIČAN RELIGIOZNI POKRET?

Na osnovu prethodnih primjera možemo izdvojiti nekoliko pitanja koja bi svaki vjernik trebalo da postavi kada se suoči sa pokretom koji naglašava čuda, proroštva i neobične manifestacije.

- Da li se tvrdnje o iscjeljenjima mogu nezavisno provjeriti?
- Da li se javno priznaju slučajevi u kojima se najavljeno iscjeljenje nije dogodilo?
- Da li se od bolesnika zahtijeva da prekinu terapiju ili da se udalje od medicinske pomoći?
- Da li se vođa može kritikovati i pozvati na odgovornost?
- Da li se proročke tvrdnje ispituju ili se prihvataju zbog autoriteta osobe koja ih izgovara?

- Da li se duhovna zrelost procjenjuje karakterom i načinom života ili intenzitetom manifestacija?
- Da li se ljudima dopušta da odu, postavljaju pitanja i ne prihvate ponuđeno tumačenje iskustva?
- Da li se novac povezuje sa obećanjima o posebnom Božjem djelovanju?

Nijedno pojedinačno pitanje ne mora automatski odrediti karakter cijele zajednice. Ali ako se više ovih problema pojavljuje zajedno i postaje ustaljeni obrazac, riječ je o ozbiljnom razlogu za zabrinutost.

8.8. BIBLIJSKA POUKA IZ ISTORIJSKIH PRIMJERA

Biblijski princip ispitivanja duhova ne smije ostati samo teorijska pouka. On mora postati praktičan način razmišljanja.

U Djelima apostolskim 17:11 pohvaljeni su Berejci zato što su primljenu poruku provjeravali prema Pismu. Nisu smatrali da je dovoljno to što je neko govorio sa autoritetom. Čak ni Pavlovo propovijedanje nije ih oslobodilo obaveze da provjere ono što su čuli. U 1. Korinćanima 14:29 Pavle zahtijeva da se proročke izjave razmatraju. U 1. Solunjanima 5:21 poziva vjernike da sve ispituju.

Ovi tekstovi nisu poziv na neprijateljstvo prema duhovnim iskustvima. Oni su zaštita od zloupotrebe duhovnog autoriteta.

Kada bi se ovaj princip dosledno primjenjivao, bilo bi mnogo teže da neprovjerena tvrdnja postane opšteprihvaćena istina samo zato što ju je izgovorio popularan propovjednik.

Vjernik ne mora birati između vjere i razuma. Ne mora birati između molitve i medicine. Ne mora birati između poštovanja duhovnih vođa i prava da ih pozove na odgovornost.

Zdrava vjera ne traži od čovjeka da se odrekne rasuđivanja.

ZAKLJUČAK OSMOG POGLAVLJA

Istorijski primjeri pokazuju da harizmatski pokreti nisu svi jednaki, ali da se u različitim sredinama mogu ponavljati slični problemi: preuveličavanje iskustava, neprovjerene tvrdnje o čudima, nekritičko prihvatanje proročkih poruka i zaštita duhovnih vođa od odgovornosti.

Toronto, Braunsvil, Lejkland i Branhamove iscjeliteljske kampanje ne treba posmatrati kao dokaz da je svako harizmatsko iskustvo lažno. Treba ih posmatrati kao upozorenje da religiozni entuzijazam, čak i kada je praćen iskrenim namjerama, može stvoriti okruženje u kojem se tvrdnje ne provjeravaju, a autoritet postaje važniji od istine.

Najvažnija pouka glasi: Ne smijemo mjeriti istinitost religiozne tvrdnje brojem ljudi koji joj vjeruju, intenzitetom njihovih emocija ili ugledom osobe koja je izgovara.

Istina ne postaje istina zato što je popularna. Čudo ne postaje dokazano zato što je ispričano sa suzama u očima. Proroštvo ne postaje Božja riječ zato što ga je izgovorio neko ko sebe naziva prorokom.

Vjernik ima pravo da pita, provjerava i odbije da prihvati ono što nema dovoljno osnova. To pravo nije neprijateljstvo prema svim duhovnim iskustvima. To je odgovornost koju mu nalaže samo Sveto pismo. Ovo posebno imajući u vidu da Sveto pismo upozorava lažne duhovne poslanike preko kojih se i pali anđeli pretvaraju da su anđeli svjetlosti (2. Korinćanima 11:13-15; uporedi sa 2. dnevnika 18. glava).

DEVETO POGLAVLJE
BIBLIJSKI KRITERIJUMI ZA RASPOZNAVANJE DUHOVA

Poslije istorijskog pregleda, psihološke analize i razmatranja konkretnih slučajeva, dolazimo do pitanja koje je najvažnije za svakog hrišćanina: kako razlikovati istinsko Božje djelovanje od ljudske sugestije, religiozne obmane i duhovnog zavođenja?

Hrišćanin ne može sebi dozvoliti da svako neobično iskustvo prihvati kao dokaz Božjeg prisustva. Isto tako, ne treba unaprijed odbacivati sve što ne razumije. Potrebno je imati jasna mjerila.

Sveto pismo ne ostavlja vjernika bez odgovora. Ono izričito poziva na ispitivanje duhova, provjeravanje proroštava, rasuđivanje i prepoznavanje plodova nečijeg života.

Problem savremenog religioznog senzacionalizma je upravo u tome što se iskustvo često postavlja iznad ovih kriterijuma. Umjesto da se pita da li je određeno iskustvo u skladu sa Svetim pismom, pita se koliko je bilo snažno, neobično i emocionalno upečatljivo. Takav redoslijed je pogrešan.

9.1. PRVI KRITERIJUM: BOG I HRIST U SREDIŠTU

Apostol Jovan započinje četvrto poglavlje svoje Prve poslanice ozbiljnim upozorenjem:

„Ljubazni! Ne vjerujte svakom duhu, nego provjeravajte duhove jesu li od Boga; jer mnogi lažni proroci izišđoše na svijet.“ (1. Jovanova 4:1)

Ovaj uput je izuzetno značajan. Jovan ne kaže da vjernici

treba da vjeruju svakom duhovnom iskustvu dok se ne dokaže suprotno. On kaže upravo suprotno: ne vjerujte automatski, nego ispitujte.

U nastavku Jovan povezuje raspoznavanje duhova sa priznanjem Isusa Hrista koji je došao u tijelu (1. Jovanova 4:2–3). Kontekst pokazuje da Jovan govori o specifičnim zastranjenjima svog vremena, ali time pokazuje da je ispravan odnos prema Hristu osnovni kriterijum duhovnog raspoznavanja.

Ovdje nije riječ samo o tome da neko u propovijedi izgovara Isusovo ime. Važno je kakvog Hrista predstavlja, kakvo mjesto daje Njegovom učenju i da li je njegova poruka u skladu sa apostolskim svjedočanstvom.

Pokret može biti pun pominjanja Isusa, a da se u praksi mnogo veći naglasak stavlja na proroka, iscjelitelja, apostola ili posebnog pomazanika.

Ako se vjernici stalno usmjeravaju prema određenom čovjeku kao izvoru posebnog duhovnog iskustva, postoji opasnost da Hrist praktično bude potisnut iz središta zajednice.

Hrišćanstvo nije kult ličnosti. Nijedan propovjednik, prorok ili duhovni vođa ne smije zauzeti mjesto koje pripada Hristu.

Prvo pitanje zato glasi: da li nas ovo učenje i iskustvo usmjeravaju prema Hristu ili stvaraju zavisnost od čovjeka koji tvrdi da ima poseban pristup Bogu?

9.2. Drugi kriterijum: Saglasnost sa Svetim pismom

Apostol Pavle iznosi veoma jasno načelo u Galatima 1:8:

„Ali čak i kad bismo vam mi, ili kad bi vam anđeo s neba objavio drugačiju dobru vijest od one koju smo vam već objavili, neka bude proklet!“

Ove riječi imaju izuzetnu težinu. Pavle čak ni sebe ne

izuzima od kriterijuma istine. Nije važno ko iznosi neku poruku, koliko je popularan, kakav ugled uživa ili kakva iskustva pripisuje sebi, uključujući i ona natprirodna. Ako poruka mijenja apostolsko jevanđelje, ne treba je prihvatiti.

Ovaj princip je posebno važan u savremenim harizmatskim zajednicama, gdje se ponekad pojavljuju izjave poput:

- „Bog mi je pokazao novo otkrivenje koje ranije nismo razumjeli."
- „Ovo je nova dimenzija Duha koju tradicionalne crkve nisu primile."
- „Ne možeš razumjeti ovo djelovanje i učenje ako nisi primio duha."
- „Ono što se sada događa prevazilazi ono što piše u Bibliji."

Naravno, hrišćani mogu različito razumjeti pojedine biblijske tekstove. Ali nijedno novo iskustvo ne može postati izgovor za odbacivanje ili poništavanje biblijskog učenja.

Ako neko tvrdi da mu je Bog dao poruku koja je u suprotnosti sa jasnim biblijskim načelima, vjernik nije dužan da tu poruku prihvati. Naprotiv, dužan je da je odbaci.

Važno je, međutim, izbjeći i drugu krajnost: nije svako različito tumačenje nekog biblijskog teksta automatski lažno učenje. Potrebno je pažljivo proučavati kontekst, jezik, istorijsku pozadinu i cjelinu biblijskog svjedočanstva.

Biblija se ne smije koristiti kao zbirka izdvojenih stihova kojima se unaprijed opravdava željeni zaključak.

9.3. Treći kriterijum: Duhovni plodovi, a ne neobične manifestacije

U Mateju 7:15–20 Isus upozorava na lažne proroke koji

dolaze u odijelu ovčijem, a iznutra su vuci grabljivi. Zatim daje kriterijum: „Po rodovima njihovim poznaćete ih."

Ovaj princip je jedan od najvažnijih za procjenu duhovnog autoriteta. Isus ne kaže da će se pravi proroci prepoznati po tome koliko ljudi pada pred njima, koliko glasno propovijedaju, koliko neobičnih iskustava izazivaju ili koliko su popularni. On govori o plodovima.

U Galatima 5:22–23 Pavle navodi rod Duha: ljubav, radost, mir, dugotrpljenje, blagost, dobrota, vjera, krotost i uzdržanje.

To su osobine koje treba posmatrati u stvarnom životu.

- Da li čovjek postaje ponizniji ili oholiji?
- Da li postaje strpljiviji ili agresivniji prema onima koji se ne slažu sa njim?
- Da li pokazuje ljubav ili koristi strah da bi kontrolisao druge?
- Da li je spreman da prizna grešku?
- Da li poštuje slabije i ranjive?
- Da li se njegov život odlikuje poštenjem i samokontrolom?

Ova pitanja mnogo više govore o duhovnom karakteru nego neobične manifestacije.

Čovjek može govoriti u jezicima, tvrditi da proriče, polagati ruke na bolesne i imati veliku popularnost, a istovremeno pokazivati ozbiljan nedostatak ljubavi, poniznosti i uzdržanja.

Pavle upravo zato u 1. Korinćanima 13. poglavlju stavlja ljubav iznad izuzetnih duhovnih darova.

Duhovni darovi bez ljubavi nisu dokaz duhovne zrelosti.

9.4. Četvrti kriterijum: Duhovna iskustva moraju biti podložna rasuđivanju

Već smo razmatrali 1. Korinćanima 14:29: „A proroci dva

ili tri neka govore, a drugi neka rasuđuju.“

Ovaj stih pokazuje da se čak ni proročka izjava u apostolskoj zajednici nije smatrala automatski nepogrešivom.

To je posebno značajno zato što savremeni harizmatski pokreti ponekad stvaraju potpuno suprotan utisak: ako neko ima proročki dar, onda ga drugi ne smiju dovoditi u pitanje.

Ali Pavle ne postavlja takav sistem. On ne kaže da prorok ima pravo da govori bez provjere. Ne kaže ni da ostali treba da ćute iz straha da ne bi uvrijedili Duha svetog.

On zahtijeva rasuđivanje.

U 1. Korinćanima 14:32 dodaje: „I duhovi su proročki pokorni prorocima.“

Ovaj stih ukazuje da proročka služba ne podrazumijeva gubitak odgovornosti i samokontrole. Osoba ne može opravdati svaki postupak tvrdnjom da ju je Duh toliko obuzeo da više nije odgovorna za svoje ponašanje.

Pavle zatim u 14:33 naglašava da Bog nije Bog nereda, nego mira, a u 14:40 zahtijeva da sve bude pristojno i uredno.

Iz ovih tekstova proizlazi važan zaključak: tvrdnja o posebnom duhovnom djelovanju ne ukida potrebu za redom, razboritošću i odgovornošću.

Ako neko kaže da ne može kontrolisati svoje ponašanje zato što ga je „Duh preuzeo“, potrebno je postaviti pitanje kako se takva tvrdnja uklapa u Pavlovo učenje.

9.5. Peti kriterijum: Istinsko duhovno iskustvo ne zahtijeva obustavu razuma

Jedna od najopasnijih poruka koja se može čuti u religioznom okruženju jeste: „Nemoj razmišljati, samo primi.“

Ponekad se ljudima savjetuje da ne analiziraju ono što se

događa, da ne postavljaju pitanja, da ne pokušavaju razumjeti iskustvo, nego da se jednostavno prepuste.

Takav pristup može biti posebno problematičan kada se od učesnika očekuje da prihvate neobične manifestacije ili tvrdnje o natprirodnom djelovanju bez ikakve provjere.

Međutim, Sveto pismo ne predstavlja razum kao neprijatelja vjere.

U Rimljanima 12:2 Pavle govori o obnovljenju uma. U 1. Korinćanima 14:15 kaže da će se moliti duhom, ali i umom. U 1. Solunjanima 5:21 poziva na ispitivanje svega.

Hrišćanska vjera ne traži od čovjeka da postane intelektualno pasivan. Naprotiv, ona podrazumijeva odgovorno korišćenje uma.

Kada neko zahtijeva da vjernik prestane da razmišlja kako bi dokazao svoju duhovnu otvorenost, takav zahtjev treba ozbiljno preispitati.

Duhovna osjetljivost nije isto što i intelektualna neodgovornost.

9.6. Šesti kriterijum: Istinska duhovnost ne manipuliše strahom

U 2. Timoteju 1:7 Pavle piše: „Jer Bog nam nije dao duh straha, već snage, ljubavi i razboritosti.“

Ovaj tekst ne znači da hrišćanin nikada ne osjeća strah. On znači da strah ne treba da postane sredstvo kojim se upravlja ljudskom savješću.

U pojedinim visokokontrolnim religioznim sredinama ljudi se zastrašuju izjavama kao što su:

- „Ako napustiš ovu zajednicu, izgubićeš Božju zaštitu.“
- „Ako odbaciš prorokovu riječ, pobunićeš se protiv Boga

i završićeš kao otpadnik."

- „Ako dovedeš vođu u pitanje, otvaraš vrata demonima."
- „Ako ne daš traženi prilog, blokiraš sopstveni blagoslov."
- „Ako ne prihvatiš ovo iskustvo, gasiš Svetog Duha."

Takve izjave mogu stvoriti snažan psihološki pritisak.

Čovjek tada više ne ostaje u zajednici zato što je uvjeren da je njeno učenje istinito, nego zato što se plaši posledica odlaska ili neslaganja.

Biblijski duhovni autoritet ne smije se koristiti za ucjenjivanje savjesti. U 1. Petrovoj 5:2–3 starješine se pozivaju da pasu Božje stado, ne gospodare nad onima koji su im povjereni, nego da budu primjer stadu.

To je važna granica između duhovnog vođstva i duhovne dominacije.

9.7. Sedmi kriterijum: Istinsko proroštvo ne smije biti izuzeto od provjere

U prethodnom poglavlju govorili smo o neostvarenim proroštvima. Ovdje treba naglasiti da biblijska obaveza provjere nije ograničena samo na očigledno pogrešne tvrdnje.

Svaka proročka poruka treba da bude podložna rasuđivanju.

Ponovljeni zakon 18:20–22 govori o ozbiljnosti govorenja u Božje ime. Jeremija 23 upozorava na one koji govore iz sopstvenog srca, pozivaju se na snove i vizije, dok predstavljaju svoje riječi kao Božju objavu. Pomenuti su i oni koji kradu tuđe riječi i predstavljaju ih kao vlastito proroštvo. U ovu grupu spada i adventistička proročica Elen G. Vajt.

U Novom savezu Pavle ne ukida provjeru, nego je izričito zahtijeva.

Zato treba obratiti pažnju na nekoliko pitanja:

1. Da li je proročka tvrdnja konkretna i razumljiva?
2. Da li se može provjeriti?
3. Da li je u skladu sa biblijskim učenjem?
4. Da li se njome pokušava kontrolisati tuđi život?
5. Da li je osoba koja ju je iznijela spremna da prizna grešku?
6. Da li se neispunjeno proroštvo naknadno opravdava izgovorima?

Posebno je problematično kada neko tvrdi da je primio Božju poruku, a zatim odbija da prihvati bilo kakvu odgovornost za njenu tačnost.

Proročka tvrdnja nije sveta samo zato što je izgovorena u religioznom okruženju.

9.8. Osmi kriterijum: Istinska duhovnost poštuje slobodu i dostojanstvo čovjeka

U Mateju 20:25–28 Isus pravi jasnu razliku između načina na koji vladaju svjetovni gospodari i načina na koji treba da služe Njegovi učenici.

U hrišćanskoj zajednici autoritet nije dozvola za dominaciju. On je odgovornost za služenje.

Zato duhovni vođa ne smije:

- zahtijevati slijepu poslušnost;
- nametati lične odluke kao nepogrešivu Božju volju;
- koristiti proroštva za kontrolu braka, porodice i finansija;
- ponižavati one koji postavljaju pitanja;
- prijetiti duhovnim posledicama zbog neslaganja;
- predstavljati sebe kao jedinog posrednika između Boga

i vjernika.

Hrišćanska zajednica treba da bude prostor u kojem čovjek može slobodno da pita, uči, provjerava i raste.

Ako se neko mora odreći sopstvene savjesti da bi ostao prihvaćen u zajednici, onda je duhovni autoritet prešao granicu.

9.9. Deveti kriterijum: Duhovni darovi nisu dokaz spasenja niti moralne nepogrešivosti

Jedan od najozbiljnijih biblijskih tekstova za ovu temu nalazi se u Mateju 7:21–23.

Isus govori o ljudima koji će se pozivati na prorokovanje, izgonjenje demona i činjenje mnogih čudesa u Njegovo ime. Ipak, njihova pozivanja na izuzetna djela neće biti dovoljna da opravdaju njihov odnos prema Bogu.

Ovaj tekst ruši opasnu pretpostavku da su natprirodne manifestacije same po sebi dokaz Božjeg odobravanja. Pominju se čuda „u Isusovo ime“, prorokovanje i istjerivanje demona. Ali očigledno da Isus nije bio povezan sa tim natprirodnim djelima. S kojom silom su bili zaista povezani?

Čovjek može tvrditi da ima duhovne darove, a da njegov život ne pokazuje poslušnost Hristovom učenju.

Može biti poznat po čudima, a istovremeno živjeti u nepoštenju. Može govoriti o pomazanju, a koristiti ljude za sopstvenu korist. Može imati veliki broj sledbenika, a ne pokazivati poniznost i ljubav.

Zato se duhovni darovi nikada ne smiju koristiti kao zamjena za karakter.

Ovdje je potrebno izbjeći i pogrešan zaključak: činjenica da neko ima određene moralne propuste ne dokazuje automatski da je svako njegovo ranije iskustvo bilo lažno. Ali moralni karakter

svakako jeste važan pri procjeni njegove vjerodostojnosti i duhovnog autoriteta.

9.10. Praktični test raspoznavanja

Na osnovu prethodnih biblijskih principa možemo napraviti jednostavan test koji vjernik može primijeniti kada se suoči sa nekom neobičnom manifestacijom, proročkom tvrdnjom ili duhovnim autoritetom.

Pitanje	**Biblijski princip**
Da li je poruka u skladu sa Hristovim učenjem?	1. Jovanova 4:1–3
Da li je u skladu sa apostolskim jevanđeljem?	Galatima 1:8
Da li pokazuje dobre duhovne plodove?	Matej 7:15–20; Galatima 5:22–23
Može li se slobodno ispitati i provjeriti?	1. Korinćanima 14:29
Podstiče li razboritost i samokontrolu?	1. Korinćanima 14:32–33
Da li se koristi strahom i prijetnjama?	2. Timoteju 1:7
Da li vođa služi ili gospodari nad ljudima?	1. Petrova 5:2–3
Da li se neobična djela koriste kao zamjena za poslušnost Bogu?	Matej 7:21–23

Ovaj test nije zamjena za cjelovito proučavanje Biblije niti je mehanička formula kojom se svaki duhovni događaj može jednostavno klasifikovati. On predstavlja skup osnovnih pitanja koja pomažu da se izbjegne slijepo prihvatanje tvrdnji.

Ako određeno iskustvo ne podnosi ni osnovnu provjeru, vjernik nema obavezu da ga prihvati.

ZAKLJUČAK DEVETOG POGLAVLJA

Biblijski kriterijumi za raspoznavanje duhova nisu skriveni niti nedostupni običnom vjerniku. Oni su jasno izloženi u Svetom pismu.

Bog i Hrist moraju ostati u središtu. Božji uputi i apostolsko jevanđelje moraju biti mjerila. Duhovni plodovi moraju imati prednost nad manifestacijama. Proročke tvrdnje moraju se ispitivati. Razum ne smije biti odbačen. Strah se ne smije koristiti za kontrolu. Duhovni autoritet mora biti služenje, a ne dominacija.

Najvažnije je razumjeti da nijedno iskustvo nije iznad istine.

Čovjek može imati snažan doživljaj, ali njegovo tumačenje može biti pogrešno. Može biti uvjeren da govori u Božje ime, ali ipak govoriti iz sopstvenog srca. Može biti popularan, a da njegov život ne pokazuje duhovnu zrelost.

Zato je najbezbjedniji hrišćanski put onaj koji ne odbacuje unaprijed svako iskustvo, ali nijedno iskustvo ne prihvata bez provjere.

Vjera koja počiva na istini nema razloga da se plaši ispitivanja.

DESETO POGLAVLJE
KAKO IZAĆI IZ KRUGA DUHOVNE ZAVISNOSTI

U prethodnim poglavljima analizirali smo kako religiozni senzacionalizam može uticati na čovjekovo razmišljanje, osjećanja, odnose i razumijevanje vjere. Međutim, sama spoznaja problema nije uvijek dovoljna da bi se čovjek oslobodio njegovog uticaja.

Neko može godinama živjeti u okruženju u kojem se duhovnost mjeri neobičnim manifestacijama, u kojem se proročke izjave prihvataju bez provjere i u kojem se svaki nedostatak emocionalnog uzbuđenja tumači kao duhovna slabost. Takva osoba može početi da prepoznaje problem, ali istovremeno osjećati strah od promjene. Može se pitati:

- Šta ako izgubim Božju blizinu?
- Šta ako napustim zajednicu i time odbacim Boga i djelovanje svetog Duha?
- Šta ako sam pogrešno razumio sve što sam do sada doživio?
- Šta ako više nikada ne budem imao ona iskustva?
- Gdje ću pronaći duhovnu zajednicu u kojoj mogu normalno da živim svoju vjeru?

Ova pitanja ne treba ismijavati. Ona su stvarna i često predstavljaju najveću prepreku izlasku iz kruga duhovne zavisnosti.

U ovom poglavlju nećemo se baviti samo prepoznavanjem problema, nego i praktičnim koracima koji mogu pomoći čovjeku da ponovo izgradi mirnu, razumnu i biblijski utemeljenu vjeru.

Prvi korak oslobađanja jeste razumjeti da čovjek ne mora napustiti Boga da bi napustio religioznu manipulaciju.

10.1. Prvi korak: Priznati da problem postoji

Čovjek se ne može osloboditi obrasca koji uporno odbija da prepozna.

Ukoliko je neko godinama učestvovao u religioznim okupljanjima na kojima su se neobične manifestacije predstavljale kao glavni dokaz Božjeg djelovanja, može mu biti veoma teško da prihvati mogućnost da su neka njegova iskustva bila pogrešno protumačena.

To je razumljivo. Nije lako preispitivati nešto u šta je čovjek ulagao vrijeme, emocije, novac, povjerenje i dio sopstvenog identiteta.

Ponekad je još teže prihvatiti da su ljudi kojima je vjerovao mogli pogriješiti ili zloupotrijebiti njegovu dobronamjernost.

Ipak, potrebno je napraviti razliku između dvije stvari:

- priznati da je neko iskustvo bilo stvarno doživljeno;
- priznati da je razumijevanje ili tumačenje tog iskustva možda bilo pogrešno.

Čovjek ne mora poricati da je plakao, drhtao, osjećao toplotu, doživio snažno emocionalno uzbuđenje ili imao osjećaj Božje blizine. Ali može preispitati zaključak da je svaki takav događaj nužno bio natprirodna manifestacija svetog Duha.

To je važna razlika.

Ne treba se stidjeti što je neko nekada vjerovao u određene tvrdnje. Mnogo je važnije šta će učiniti kada dobije razlog da ih preispita.

U Izrekama Solomonovim 14:15 stoji da lakovjerna osoba vjeruje svakoj riječi, a razboriti pazi na svoje korake. Biblijska

razboritost podrazumijeva spremnost da se promijeni mišljenje kada se pokaže da prethodni zaključak nije imao dovoljno osnova.

Priznati da smo možda bili u zabludi nije poraz vjere. To može biti početak njenog sazrijevanja.

10.2. Drugi korak: Napraviti razliku između Boga i religioznog sistema

Jedan od najjačih mehanizama duhovne kontrole jeste poistovjećivanje određene zajednice, pokreta ili duhovnog vođe sa samim Bogom. Čovjek tada počinje da vjeruje:

- Ako napustim ovu zajednicu, napuštam Boga.
- Ako se ne slažem sa propovjednikom, protivim se Svetom Duhu.
- Ako odbacim njegovo proroštvo, odbacujem Božju riječ.
- Ako prestanem da dolazim na ove skupove, izgubiću duhovnu zaštitu.

Takvo razmišljanje stvara zatvoren krug u kojem se svako preispitivanje doživljava kao duhovna opasnost.

Međutim, nijedna lokalna zajednica, denominacija, organizacija ili propovjednik ne posjeduje Boga. Nijedan čovjek nema pravo da sebe postavi kao nezaobilaznu kapiju kroz koju drugi moraju prolaziti da bi imali odnos sa Hristom.

U Kološanima 1:18 Hrist je predstavljen kao glava Zajednice. U 1. Timoteju 2:5 apostol Pavle govori o jednom posredniku između Boga i ljudi – Isusu Hristu.

To znači da duhovni vođa može imati određenu službu i odgovornost, ali ne može zauzeti mjesto koje pripada Hristu.

Ako čovjek shvati ovu razliku, može početi da se oslobađa straha da će odlaskom iz određene zajednice automatski izgubiti Boga.

Možda će napustiti neku sredinu, prekinuti saradnju sa određenim propovjednikom ili prestati da prisustvuje određenim okupljanjima. Ali to ne znači da je napustio hrišćanstvo.

Najčešće je upravo udaljavanje od nezdravog religioznog okruženja neophodno da bi čovjek ponovo mogao slobodno da razmišlja i živi svoju vjeru.

10.3. TREĆI KORAK: NAPRAVITI PAUZU OD RELIGIOZNIH SENZACIJA

Osoba koja je dugo bila izložena intenzivnim religioznim okupljanjima može razviti snažnu potrebu za njihovim ponavljanjem.

Konferencije, molitve za iscjeljenje, posebna bogosluženja, pozivi na propovjedaonicu, emocionalna muzika i dramatične manifestacije mogu postati redovni izvori emocionalnog uzbuđenja. Kada takvih podsticaja nema, osoba može osjećati prazninu, dosadu ili utisak da je izgubila duhovnu živost.

Zbog toga je korisno napraviti svjesnu pauzu od sadržaja i aktivnosti koji podstiču stalnu potragu za religioznim kulminacijama. To može podrazumijevati:

- izbjegavanje skupova čiji je glavni sadržaj obećavanje čuda i manifestacija;
- prestajanje gledanja snimaka o navodnim iscjeljenjima i proroštvima i uopšte harizmatskim sadržajima koji podstiču na duhovnu narkomaniju;
- udaljavanje od propovjednika i vođa koji stalno podstiču potragu za novim iskustvima;
- prestanak poređenja sopstvene duhovnosti sa iskustvima drugih ljudi;
- povratak jednostavnim oblicima hrišćanske pobožnosti.

Ovdje nije riječ o odbacivanju molitve, bogosluženja ili zajedništva. Riječ je o prekidu obrasca u kojem čovjek stalno traži emocionalni podsticaj kako bi osjetio da je njegova vjera živa.

Potrebno je ponovo naučiti da duhovni život ne zavisi od intenziteta trenutnog osjećanja.

Čovjek može biti vjeran Bogu i kada ne osjeća naročito uzbuđenje. Može se moliti i kada ne doživljava ništa neobično. Može čitati Sveto pismo bez suza, drhtanja ili osjećaja posebne prisutnosti.

To nije duhovni neuspjeh. Vjera nije dužna da svakog dana proizvede emocionalni vrhunac da bi bila stvarna.

10.4. Četvrti korak: Ponovo izgraditi naviku samostalnog proučavanja Biblije

U nezdravim religioznim sistemima vjernik se često navikava da mu drugi govore šta određeni biblijski tekst znači. Propovjednik postaje glavni tumač, a članovi zajednice postepeno gube naviku samostalnog proučavanja.

Posebno je problematično kada se biblijski tekstovi koriste samo kao potvrda unaprijed određenih iskustava i tvrdnji.

Zato je važno ponovo uspostaviti neposredan i odgovoran odnos prema Svetom pismu. Praktično, to znači:

1. Čitati cijele biblijske odlomke, a ne samo izdvojene stihove.
2. Obratiti pažnju na kontekst i kome je tekst prvobitno upućen.
3. Upoređivati različite biblijske tekstove koji govore o istoj temi.
4. Koristiti kvalitetne komentare i pouzdanu teološku literaturu.

5. Ne prihvatati tumačenje samo zato što dolazi od popularnog propovjednika.
6. Biti spreman da promijeniš sopstveni zaključak kada tekst pokazuje da nije ispravan.

Posebno korisno može biti sistematsko proučavanje Jevanđelja, Djela apostolskih, Pavlovih poslanica i poslanica koje govore o lažnim učiteljima i raspoznavanju duhovnih tvrdnji.

Važno je da proučavanje Biblije ne postane samo potraga za stihovima koji potvrđuju već formirano mišljenje. Njegov cilj treba da bude razumijevanje teksta, čak i kada ono zahtijeva promjenu naših ranijih uvjerenja.

10.5. PETI KORAK: PONOVO RAZVITI KRITIČKO MIŠLJENJE

Dugotrajno izlaganje autoritarnom religioznom okruženju može oslabiti čovjekovu naviku samostalnog prosuđivanja.

Neko se navikne da ne postavlja pitanja, da ne provjerava tvrdnje i da svoje sumnje odmah tumači kao duhovni problem.

Zato je potrebno svjesno razvijati kritičko mišljenje.

To ne znači postati ciničan, sumnjičav prema svemu ili neprijateljski raspoložen prema religiji i svim vjeroučiteljima. Znači naučiti da razlikujemo činjenicu od pretpostavke, iskustvo od njegovog tumačenja i autoritet od dokaza.

Kada čuješ tvrdnju da je neko izliječen, pitaj:

- Koja je bila početna dijagnoza?
- Postoje li medicinski nalazi?
- Da li je oporavak potvrđen?
- Da li je osoba imala bolničko liječenje?
- Da li se tvrdnja može nezavisno provjeriti?

Kada čuješ proročku izjavu, pitaj:

- Šta je tačno rečeno?

- Da li je izjava dovoljno jasna?
- Da li se može provjeriti?
- Da li je naknadno promijenjeno njeno značenje?
- Da li je osoba spremna da prizna eventualnu grešku?

Kada čuješ tvrdnju o posebnom duhovnom iskustvu, pitaj:

- Da li je iskustvo u skladu sa Svetim pismom?
- Da li se od mene očekuje da ga prihvatim bez razmišljanja?
- Da li se iskustvo koristi da bi se opravdala nečija moć?
- Kakve posledice takva praksa ima na karakter i odnose ljudi?

Ovakva pitanja ne predstavljaju napad na vjeru. Ona su način da čovjek ne postane lak plijen za manipulaciju. Berejci iz Djela apostolskih 17:11 upravo su zbog toga pohvaljeni: nisu odbacili propovijedanje, ali nisu ni slijepo prihvatili ono što su čuli.

10.6. Šesti korak: Osloboditi se straha, krivice i osjećaja duhovne nedovoljnosti

Jedna od najtežih posledica duhovne manipulacije jeste osjećaj da čovjek nikada nije dovoljno duhovan.

Ako ne doživljava neobične manifestacije, smatra da mu nedostaje vjera. Ako se molitva ne završi očekivanim čudom, krivi sebe. Ako postavlja pitanja, boji se da gasi svetog Duha.

Takvo stanje može dugo trajati i nakon napuštanja zajednice u kojoj je nastalo.

Čovjek možda više ne prisustvuje takvim skupovima, ali i dalje u sebi nosi naučene strahove.

Potrebno je razumjeti da nijedna ljudska tvrdnja nema pravo da čovjekovu savjest drži u trajnom strahu.

Biblija govori o slobodi koju vjernik ima u Hristu. Galatima 5:1 poziva hrišćane da stoje u slobodi i da se ne vraćaju u jaram ropstva.

Ta sloboda ne znači odsustvo odgovornosti, nego oslobođenje od ljudskih sistema koji čovjeku nameću terete koje Bog nije postavio.

Ako ti je neko godinama govorio da ćeš izgubiti Božju zaštitu zato što ne prihvataš njegove stavove, potrebno je preispitati osnovu takve tvrdnje.

Ako ti je neko govorio da je tvoja bolest dokaz nedostatka vjere, potrebno je odbaciti takvo neopravdano opterećenje.

Ako ti je neko govorio da je svako pitanje pobuna protiv Boga, potrebno je ponovo pročitati biblijske primjere u kojima su vjernici provjeravali, rasuđivali i postavljali pitanja.

Ukoliko su strah, krivica ili osjećaj zarobljenosti postali toliko snažni da ometaju svakodnevni život, razgovor sa kvalifikovanim hrišćanskim psihologom ili psihoterapeutom može biti koristan. Traženje stručne pomoći nije znak nedostatka vjere.

10.7. Sedmi korak: Pronaći zdravu hrišćansku zajednicu

Izlazak iz nezdravog religioznog okruženja ne treba svesti na povlačenje iz svakog oblika hrišćanskog zajedništva.

Čovjeku je potrebna zajednica u kojoj može rasti, učiti, moliti se i razvijati odnose bez stalnog pritiska da mora doživjeti nešto neobično.

Ali izbor nove zajednice treba da bude promišljen.

Zdrava hrišćanska zajednica ne mora biti savršena. Takva zajednica ne postoji. Ipak, postoje jasni pokazatelji da je neko okruženje zdravije od drugog.

Obrati pažnju na sledeće:

- Propovijedanje je usmjereno na Sveto pismo, a ne na ličnost vođe.
- Biblijska cjelovita istina se posebno cijeni i vrednuje.
- Doktrine su jasne i dokazive Svetim pismom.
- Duhovni autoritet podrazumijeva odgovornost i mogućnost korekcije.
- Pitanja se ne proglašavaju grijehom.
- Članovi nisu izloženi prijetnjama i emocionalnim ucjenama.
- Prilozi se ne koriste kao sredstvo za kupovinu blagoslova.
- Medicinsko liječenje se poštuje.
- Proročke tvrdnje se ne prihvataju automatski.
- Duhovna zrelost se procjenjuje karakterom i načinom života.
- Članovi mogu slobodno napustiti zajednicu bez prijetnji i ponižavanja.

Ne treba žuriti sa pronalaženjem nove zajednice samo zato što čovjek osjeća potrebu da odmah pripada negdje.

Ponekad je potrebno vrijeme da se povrati povjerenje i da se nauči razlikovati zdravo duhovno vođstvo od manipulacije.

10.8. Osmi korak: Prihvatiti da oporavak može trajati

Kada neko godinama živi u okruženju koje podstiče intenzivna emocionalna iskustva i nekritičko prihvatanje duhovnog autoriteta, ne treba očekivati da će se sve promijeniti preko noći.

Mogu se pojaviti:

- nostalgija za bivšom zajednicom („crkvenitis“);

- nostalgija za nekadašnjim iskustvima (želja za duhovnom drogom koju smo voljeli);
- osjećaj praznine;
- strah da je čovjek izgubio nešto posebno;
- ljutnja prema nekadašnjim duhovnim vođama;
- razočaranje u sopstvene ranije odluke;
- teškoće u ponovnom uspostavljanju povjerenja.

Sve to može biti dio procesa preispitivanja i prilagođavanja. Ne treba automatski svaku takvu reakciju smatrati duhovnim napadom ili dokazom da je čovjek pogriješio što se udaljio od određene sredine.

Korisno je razgovarati sa osobama koje mogu saslušati bez osuđivanja. To mogu biti zreli hrišćani izvan problematičnog okruženja, pouzdani teolozi ili stručnjaci za mentalno zdravlje kada postoji potreba za takvom pomoći.

Važno je ne donositi nove velike životne odluke pod pritiskom. Čovjek koji se oslobađa jednog oblika manipulacije ne treba odmah da postane zavisan od drugog autoriteta.

Cilj nije zamijeniti jednog nedodirljivog vođu drugim. Cilj je ponovo razviti zrelu i odgovornu vjeru.

10.9. DEVETI KORAK: VRATITI SE JEDNOSTAVNOSTI HRIŠĆANSKOG ŽIVOTA

Religiozni senzacionalizam često stvara utisak da je duhovni život vrijedan samo kada je neobičan, intenzivan i emocionalno snažan.

Međutim, veliki dio hrišćanskog života sastoji se od sasvim običnih stvari:

- iskrene molitve;
- čitanja i razumijevanja Svetog pisma;

- poštenog rada;
- brige za porodicu;
- praštanja;
- pomaganja ljudima u potrebi;
- strpljenja u teškoćama;
- uzdržanja od nepravde;
- doslednog života u skladu sa vjerom.

Upravo u tim svakodnevnim okolnostima pokazuje se koliko je čovjekova vjera stvarna.

Lako je plakati na bogosluženju, ali je mnogo teže oprostiti nekome ko nas je povrijedio. Lako je govoriti o ljubavi prema Bogu, ali je mnogo teže pokazati ljubav prema čovjeku koji nam ne odgovara. Lako je tvrditi da imamo posebno pomazanje, ali je mnogo teže biti pošten kada niko ne gleda.

Isus u Mateju 25:31–46 povezuje odnos prema Njemu sa odnosom prema gladnima, žednima, strancima, bolesnima i zatvorenicima. To je snažan podsjetnik da hrišćanska duhovnost nije predstava na pozornici. Ona se pokazuje u stvarnom odnosu prema ljudima.

Ako neko napusti potragu za religioznim senzacijama, a počne ozbiljnije da živi ljubav, poštenje, odgovornost i milosrđe, to može biti mnogo značajniji duhovni napredak od bilo koje neobične manifestacije.

10.10. Deseti korak: Naučiti živjeti vjeru bez potrebe za stalnom potvrdom

Jedan od najvažnijih pokazatelja izlaska iz kruga duhovne zavisnosti jeste sposobnost da čovjek živi vjeru bez stalne potrebe za novim znakovima, proroštvima i emocionalnim potvrđivanjem.

To ne znači da treba prestati da se moli za pomoć, da očekuje Božje djelovanje ili da traži ohrabrenje u teškim trenucima.

Znači da čovjek više ne uslovljava svoju vjeru određenim osjećanjem.

Može se moliti i kada ne osjeća ništa posebno. Može vjerovati i kada nema dramatičan doživljaj. Može biti zahvalan i kada mu život nije ispunjen izuzetnim događajima.

U Jevrejima 5:14 duhovna zrelost povezuje se sa sposobnošću raspoznavanja dobra i zla, razvijenom kroz iskustvo i vježbanje.

To je sasvim drugačija slika duhovnosti od one u kojoj se čovjek stalno vraća na početak, tražeći novu senzaciju da bi se uvjerio da je Bog prisutan. Zrela vjera nije zavisna od neprekidnog emocionalnog podizanja. Ona se oslanja na istinu, povjerenje, poslušnost i istrajnost.

10.11. PRAKTIČAN PLAN ZA IZLAZAK IZ DUHOVNE ZAVISNOSTI

Za osobu koja prepoznaje obrasce duhovne zavisnosti može biti korisno da postepeno primijeni sledeće korake.

Korak	**Praktična aktivnost**
1. Prepoznavanje	Zapisati iskustva i tvrdnje koje izazivaju sumnju.
2. Provjera	Uporediti ih sa biblijskim tekstovima i pouzdanim izvorima.
3. Distanca	Napraviti pauzu od okupljanja koja podstiču zavisnost od manifestacija.
4. Proučavanje	Uspostaviti redovno, samostalno čitanje Biblije.

5. Razgovor	Potražiti pouzdanu osobu koja ne nameće svoje zaključke.
6. Oporavak	Raditi na oslobađanju od straha, krivice i osjećaja duhovne nedovoljnosti.
7. Zajedništvo	Pronaći zajednicu koja poštuje istinu, slobodu savjesti i odgovornost.
8. Istrajnost	Graditi vjeru kroz svakodnevni život, a ne kroz stalnu potragu za senzacijama.

Ovo nije medicinski ili psihološki protokol, niti svaki čovjek mora proći kroz iste korake istim redoslijedom. To je praktičan okvir za preispitivanje religioznih navika i povratak zdravijem duhovnom životu.

ZAKLJUČAK DESETOG POGLAVLJA

Izlazak iz kruga duhovne zavisnosti ne znači odbacivanje Boga, molitve, Duha svetog ili hrišćanske zajednice. Znači odbacivanje sistema u kojem se čovjekova vjera vezuje za neprestano traženje senzacija, nekritičko prihvatanje autoriteta i strah od postavljanja pitanja.

Potrebno je ponovo uspostaviti jednostavan, ali ozbiljan hrišćanski život: proučavati Sveto pismo, moliti se, razvijati karakter, voljeti bližnje, čuvati savjest i rasuđivati.

Najvažnije je shvatiti da duhovna sloboda ne počinje onda kada čovjek doživi novo i snažnije iskustvo. Ona počinje onda kada više ne mora biti zavisan od takvih iskustava.

Bog ne traži od čovjeka da postane zavisan od religioznih senzacija. Hrišćanska zrelost ne mjeri se snagom doživljaja, nego postojanošću vjere, istinom i plodovima života.

JEDANAESTO POGLAVLJE
VJERA KOJA POČIVA NA ISTINI, A NE NA SENZACIJAMA

Došli smo do završnog poglavlja ove knjižice. Kroz prethodne cjeline razmatrali smo istorijske korijene pentekostalnog i harizmatskog pokreta, biblijsko učenje o ispoljavanju Duha svetog, psihološke mehanizme religioznog uzbuđenja, pojavu duhovne zavisnosti, slabljenje kritičkog mišljenja, zloupotrebu duhovnog autoriteta i opasnosti neprovjerenih proročkih tvrdnji i obećanja o iscjeljenju.

Sve ove teme vode nas ka jednom osnovnom pitanju: kakva treba da bude vjera koja ne zavisi od religioznih senzacija?

Odgovor nije u odbacivanju svake emocije, svakog duhovnog iskustva ili svakog vjerovanja u Božje djelovanje. Hrišćanska vjera nikada nije bila zamišljena kao hladan intelektualni sistem bez osjećanja, molitve i ličnog odnosa sa Bogom.

Problem nastaje kada iskustvo postane važnije od istine, kada manifestacija postane važnija od karaktera, kada čovjekov autoritet postane važniji od Svetog pisma i kada emocionalni doživljaj postane glavno mjerilo duhovnosti.

Upravo tada vjera počinje da gubi svoje zdrave temelje.

Ovo poglavlje zato nije samo završna kritika određenih religioznih pojava. Ono je poziv na povratak hrišćanskoj vjeri koja ne mora da se dokazuje neprekidnim senzacijama, jer svoj temelj nalazi u Hristu i istini Njegove riječi.

11.1. VJERA NIJE ISTO ŠTO I EMOCIONALNO UZBUĐENJE

Jedna od najvažnijih zabluda koju smo razmatrali jeste

poistovjećivanje duhovnosti sa intenzitetom osjećanja.

U takvom shvatanju čovjek se osjeća duhovno živim kada plače tokom molitve, kada drhti, kada doživljava snažno uzbuđenje ili kada prisustvuje okupljanju na kojem se dešavaju neobične manifestacije. Kada takvih doživljaja nema, pojavljuje se osjećaj duhovne praznine.

Međutim, vjera nije isto što i osjećanje. Čovjek može imati snažna osjećanja, a da pritom ne razumije istinu. Može biti duboko dirnut propovijedi a da ne promijeni svoj život. Može plakati tokom molitve, a zatim nastaviti da živi nepošteno i bez odgovornosti.

Isto tako, čovjek može prolaziti kroz period emocionalne suvoće, a ipak ostati vjeran Bogu, pošten prema ljudima i dosledan hrišćanskim načelima.

U Jevrejima 11:1 vjera se povezuje sa pouzdanjem u ono čemu se nadamo i uvjerenjem o onome što ne vidimo. Ovaj tekst ne predstavlja vjeru kao emocionalni vrhunac, nego kao pouzdanje. To znači da vjernik ne mora svakodnevno osjećati nešto izuzetno da bi njegova vjera bila stvarna.

Molitva ne mora uvijek biti praćena suzama. Čitanje Biblije ne mora izazvati posebno uzbuđenje. Bogosluženje ne mora imati dramatične manifestacije da bi bilo iskreno i smisleno.

Često se najveća vjernost Bogu pokazuje upravo onda kada čovjek ne osjeća nikakav poseban podsticaj, ali ipak nastavlja da živi u skladu sa svojim uvjerenjima. Emocije mogu biti dio vjere, ali ne smiju postati njen temelj.

11.2. Hrist je središte vjere, a ne ljudski posrednici

Savremeni religiozni senzacionalizam često stvara kult ličnosti.

Pojedini propovjednici predstavljaju se kao ljudi posebnog pomazanja, izuzetnog autoriteta i naročite bliskosti sa Bogom. Njihova riječ dobija gotovo nepogrešiv status, a njihova okupljanja postaju mjesta na kojima se očekuje posebno Božje djelovanje. U takvom okruženju može se dogoditi da ljudi počnu više da vjeruju propovjedniku nego biblijskoj poruci koju on navodno zastupa. To je ozbiljno odstupanje od hrišćanskog temelja.

U Kološanima 1:18 Pavle govori o Hristu kao glavi tijela, odnosno Zajednice. U Jevrejima 12:2 vjernici se pozivaju da gledaju na Isusa, začetnika i svršitelja vjere. Ovi tekstovi podsjećaju da hrišćanstvo ne počiva na posebnoj sposobnosti nekog propovjednika da izazove duhovno uzbuđenje.

Nijedan čovjek nema pravo da se postavi između vjernika i Hrista kao neophodni posrednik.

Duhovni vođe mogu poučavati, ohrabrivati, pomagati i služiti zajednici. Ali oni nisu vlasnici Božje milosti, čuvari posebnog pomazanja niti gospodari tuđe savjesti.

Zajednica u kojoj se sve vrti oko čovjeka, njegovih otkrivenja, njegovih iskustava i njegovog autoriteta nalazi se na opasnom putu. Hrist ne treba da bude samo ime koje se pominje na propovijedi. On mora biti stvarno središte vjere, učenja i života zajednice.

11.3. Duhovna zrelost pokazuje se karakterom

Ako bismo morali izdvojiti jednu pouku iz ove knjižice, onda bi to bila potreba da se duhovnost ponovo mjeri onim što Sveto pismo stavlja u prvi plan.

U Galatima 5:22–23 apostol Pavle navodi rod Duha: ljubav, radost, mir, trpljenje, blagost, dobrota, vjera, krotost, uzdržanje. Ovaj spisak predstavlja izazov religioznom senzacionalizmu. U

njemu nema potrebe da se duhovna zrelost dokazuje neobičnim tjelesnim reakcijama, javnim padanjem, nekontrolisanim smijehom ili stalnim primanjem proročkih poruka.

To ne znači da je svako takvo iskustvo automatski lažno. Znači da nijedno od njih nije zamjena za karakter.

Zamislimo dva čovjeka. Prvi redovno učestvuje na velikim skupovima, govori o posebnom pomazanju, tvrdi da ima proročki dar i često doživljava snažne manifestacije. Međutim, u svakodnevnom životu pokazuje oholost, netrpeljivost, nepoštenje i nedostatak samokontrole.

Drugi ne govori o posebnim iskustvima, ne privlači pažnju neobičnim manifestacijama i ne tvrdi da ima izuzetne duhovne darove. Ipak, živi pošteno, pokazuje ljubav, prašta, pomaže drugima i ostaje vjeran Bogu u teškoćama.

Ko od njih pokazuje jasnije plodove duhovne zrelosti?

Biblijski odgovor je prilično jasan.

Isus u Mateju 7:16 kaže da se ljudi prepoznaju po rodovima. Ne po reklami, ne po popularnosti, ne po broju okupljenih i ne po dramatičnosti njihovih nastupa.

Zato treba prestati da neobične manifestacije posmatramo kao glavno mjerilo duhovnosti.

Karakter je važniji od spektakla. Ljubav je važnija od demonstracije moći. Istina je važnija od utiska.

11.4. Sveti Duh ne vodi čovjeka u ropstvo ljudskog autoriteta

Jedan od najvećih paradoksa pojedinih religioznih pokreta jeste to što se često govori o slobodi u Duhu svetom, dok se u praksi od ljudi zahtijeva gotovo potpuna poslušnost ljudskom autoritetu.

Članovi se podstiču da prihvataju proročke izjave bez provjere, da ne dovode u pitanje vođu i da svoje sumnje smatraju znakom duhovne slabosti.

Tako nastaje sistem u kojem se sloboda propovijeda, ali se poslušnost nameće.

U Galatima 5:1 Pavle govori o slobodi koju vjernici imaju u Hristu. U 2. Korinćanima 3:17 stoji da je tamo gdje je Duh Gospodnji, tamo sloboda.

Ovi tekstovi ne znače da hrišćanin nema nikakve obaveze prema zajednici, niti da može živjeti bez odgovornosti. Ali jasno pokazuju da duhovni život ne treba da bude zasnovan na ropstvu ljudskom autoritetu.

Zdrava hrišćanska zajednica ne treba da se plaši pitanja. Njen vođa ne treba da se plaši provjere. Njeni članovi ne treba da žive u strahu da će zbog neslaganja izgubiti Božju naklonost.

Duhovni autoritet treba da služi izgradnji ljudi, a ne njihovom potčinjavanju.

Kada se pojam poslušnosti koristi da bi se opravdala manipulacija, tada je potrebno ozbiljno preispitati kome i čemu čovjek zapravo služi.

11.5. Istina ne zavisi od broja ljudi koji u nju vjeruju

Jedna od čestih strategija savremenog religioznog senzacionalizma jeste pozivanje na masovnost.

Ako hiljade ljudi prisustvuju nekom skupu, ako veliki broj ljudi govori o iscjeljenjima ili ako se određena manifestacija pojavljuje u mnogim zajednicama, stvara se utisak da se mora raditi o autentičnom Božjem djelovanju.

Ali brojnost nije dokaz istinitosti.

Istorija ljudskog društva puna je primjera u kojima su velike

grupe ljudi prihvatale pogrešna uvjerenja. Ni religiozno okruženje nije izuzeto od tog pravila.

U Mateju 7:13–14 Isus govori o širokom i uskom putu. Njegove riječi pokazuju da brojnost nije pouzdano mjerilo istine.

Zato argumenti poput ovih nemaju stvarnu dokaznu snagu:

- „Hiljade ljudi su to doživjele."
- „Cijeli svijet govori o ovom propovjedniku."
- „Toliko crkava je prihvatilo ovu manifestaciju."
- „Ako ovo nije od Boga, kako bi se toliko ljudi okupilo?"

Sve su to tvrdnje o popularnosti i rasprostranjenosti, a ne dokazi o istinitosti.

Duhovni fenomen treba procjenjivati prema njegovom sadržaju, plodovima i saglasnosti sa Svetim pismom.

Čak i kada veliki broj ljudi nešto doživljava, ostaje obaveza da se ispita šta se zapravo događa i kako to treba razumjeti.

11.6. HRIŠĆANSKA VJERA NE MORA DA SE DOKAZUJE ČUDIMA

U savremenom religioznom okruženju ponekad se stvara utisak da je zajednica duhovno uspješna samo ako može ponuditi veliki broj svjedočanstava o čudesnim iscjeljenjima, proroštvima i natprirodnim događajima.

Takvo očekivanje može stvoriti nezdrav pritisak na propovjednike i članove zajednice.

Kada se čuda očekuju kao potvrda duhovnog autoriteta, može nastati iskušenje da se obična poboljšanja predstave kao izuzetna iscjeljenja, da se neprovjerene izjave prenose kao činjenice i da se neuspješni slučajevi prećutkuju.

Ali hrišćanska vjera ne zavisi od toga da svaki pojedinac ima lično iskustvo čuda.

U Jevanđelju po Jovanu 20:29 Isus govori o onima koji

vjeruju, a nisu vidjeli. Time se pokazuje da vjera nije ograničena na neposredno posmatranje natprirodnih događaja.

Hrišćanin može vjerovati u Božju moć, moliti se za iscjeljenje i nadati se Božjoj intervenciji, a da istovremeno ne zahtijeva čudesni događaj kao potvrdu svakog bogosluženja.

Molitva nije trgovina sa Bogom. Nije mehanizam kojim se obezbjeđuje željeni ishod. Nije ni predstava u kojoj propovjednik mora demonstrirati svoju duhovnu moć.

Čovjek može moliti za iscjeljenje, a zatim prihvatiti da se oporavak nije dogodio onako kako je očekivao. To ne znači da je izgubio vjeru.

Isto tako, čovjek koji je ozdravio može biti zahvalan Bogu, a da pritom ne nameće drugima zaključke koji nisu potkrijepljeni činjenicama.

11.7. VJERA KOJA SE NE PLAŠI NAUKE I RAZUMA

Pojedini religiozni krugovi stvaraju nepotreban sukob između vjere i nauke.

Čovjeku se ponekad sugeriše da će pokazati nedostatak vjere ako traži medicinsko objašnjenje, ako želi da provjeri tvrdnju o iscjeljenju ili ako se osloni na stručnu pomoć.

Takav pristup nije opravdan.

Naučno istraživanje i biblijska vjera bave se različitim, mada ponekad povezanim pitanjima. Nauka proučava prirodne procese, provjerljive pojave i uzročno-posledične odnose. Teologija se bavi pitanjima Boga, smisla, objave i vjere.

Nauka ne može eksperimentalno dokazati ili opovrgnuti svaku metafizičku tvrdnju. Ali može provjeravati konkretne tvrdnje o fizičkom svijetu.

Ako neko tvrdi da je određena bolest nestala, to je tvrdnja

koja se može medicinski ispitivati. Ako neko tvrdi da mu je Bog dao određenu poruku, može se ispitivati njen sadržaj, saglasnost sa Svetim pismom i eventualna ispunjenost.

Vjera nema razloga da se plaši poštene provjere. Naprotiv, ako je neka tvrdnja istinita, provjera ne bi trebalo da joj predstavlja prijetnju.

Ne treba odbacivati razum da bi se dokazala duhovnost.

11.8. Opasnost od druge krajnosti: razočaranje koje vodi u potpuno odbacivanje vjere

Kada čovjek otkrije da je bio izložen manipulaciji, neispunjenim proroštvima ili neprovjerenim obećanjima, može doživjeti duboko razočaranje.

Neki tada počnu da odbacuju sve što su ranije vjerovali. Drugi izgube povjerenje u svaku hrišćansku zajednicu. Treći postanu neprijateljski raspoloženi prema svemu što ima veze sa religijom.

Takva reakcija može biti razumljiva, naročito ako je čovjek pretrpio ozbiljnu štetu. Ipak, potrebno je razlikovati razočaranje u određenu zajednicu od pitanja istinitosti hrišćanske vjere.

Ako je neko zloupotrijebio moje povjerenje, to ne znači automatski da je sve u šta sam vjerovao bilo lažno.

Ako je neki propovjednik manipulisao ljudima, to ne znači da je Hristovo učenje neistinito.

Ako je neko neodgovorno obećavao iscjeljenje, to ne znači da molitva nema smisla.

Ne treba dopustiti da ljudski neuspjesi postanu razlog za odbacivanje svega što je istinito i vrijedno.

U isto vrijeme, niko ne treba da bude prisiljavan da ostane u religioznom okruženju koje mu nanosi štetu samo zato što se

plaši da će udaljavanjem izgubiti vjeru.

Čovjek ima pravo da napravi distancu, preispita svoja uvjerenja i potraži zdraviji put.

11.9. POVRATAK JEDNOSTAVNOJ I ZRELOJ HRIŠĆANSKOJ VJERI

Ako bismo morali sažeti čitavu ovu knjižicu u nekoliko načela, mogli bismo ih izraziti ovako:

Prvo: Sveto pismo je mjerilo, a ne religiozno iskustvo. Iskustva se mogu razlikovati, biti pogrešno protumačena ili nastati pod uticajem psiholoških i društvenih okolnosti. Zato nijedno iskustvo ne smije biti iznad biblijske istine.

Drugo: Hrist je središte, a ne duhovni vođa. Nijedan propovjednik nema pravo da sebe postavi kao nezaobilazni autoritet između Boga i vjernika.

Treće: Karakter je važniji od manifestacija. Ljubav, poštenje, poniznost, strpljenje i samokontrola mnogo su ozbiljniji pokazatelji duhovne zrelosti od neobičnih tjelesnih reakcija.

Četvrto: Svaka duhovna tvrdnja mora biti podložna provjeri. Proroštva, svjedočanstva o iscjeljenjima i tvrdnje o posebnim otkrivenjima ne smiju biti izuzeti od razmatranja.

Peto: Vjera ne smije biti zasnovana na strahu. Niko nema pravo da koristi Božje ime kako bi ljude držao u zavisnosti od sebe, svoje organizacije ili svog autoriteta.

Šesto: Razum i vjera nisu neprijatelji. Čovjek može biti duboko religiozan i istovremeno kritički razmišljati, provjeravati informacije i tražiti stručnu pomoć.

Sedmo: Duhovna zrelost podrazumijeva slobodu i odgovornost. Zreo vjernik nije čovjek koji slijepo prihvata svaku tvrdnju, nego čovjek koji je sposoban da rasuđuje, prepoznaje istinu i živi u skladu sa njom.

ZAVRŠNA RIJEČ: KADA ISTINA PONOVO POSTANE VAŽNIJA OD ISKUSTVA

Ova knjižica nastala je iz potrebe da se ukaže na jednu ozbiljnu opasnost savremenog religioznog života: mogućnost da čovjek, tražeći Boga, postane zavisan od religioznih doživljaja i ljudi koji obećavaju posebna iskustva.

Taj problem nije ograničen samo na jednu denominaciju ili određenu zajednicu. Može se pojaviti svuda gdje se emocionalni intenzitet počne predstavljati kao dokaz duhovnosti, gdje se ljudski autoritet postavlja iznad provjere i gdje se neobične manifestacije vrednuju više od istine i karaktera.

Izraz „duhovna narkomanija“ u ovoj knjižici korišćen je kao slikovita oznaka za zavisnost od religioznih senzacija, a ne kao medicinska dijagnoza. Njime smo pokušali da opišemo stanje u kojem čovjek sve teže nalazi zadovoljstvo u jednostavnom hrišćanskom životu, jer stalno traži novo i snažnije iskustvo.

Takva zavisnost može biti veoma suptilna.

Čovjek možda svakodnevno govori o Bogu, moli se, posjećuje bogosluženja i učestvuje u vjerskim aktivnostima, a da pritom postepeno gubi sposobnost samostalnog rasuđivanja. Može postati toliko usmjeren na manifestacije da zaboravi da ispituje njihov sadržaj i posledice. U nezdravoj zajednici takođe se može razviti snažan sektaški mentalitet i umjesto primjernog hrišćanina postati religijska štetočina.[3]

[3] Vidi: *Da li sam sektaš?,* Institut za izučavanje religije, 2026.

Može postati toliko vezan za duhovnog vođu da više ne razlikuje poštovanje od slijepog pokoravanja.

Može postati toliko zavisan od osjećaja da počne vjerovati kako Boga nema onda kada ne osjeća ništa posebno.

To je trenutak kada iskustvo prestaje da bude dio vjere i postaje njen gospodar.

Zato je potrebno vratiti se jednostavnom, ali snažnom biblijskom pozivu: „Sve ispitujte, dobra se držite.“ (1. Solunjanima 5:21)

Ovaj poziv nije upućen neprijateljima hrišćanstva, nego samim vjernicima. On nas podsjeća da se istina ne čuva slijepim prihvatanjem, nego odgovornim rasuđivanjem.

Ne treba se plašiti pitanja. Ne treba se plašiti provjere. Ne treba se plašiti priznanja da smo nekada možda pogriješili.

Mnogo je opasnije ostati u zabludi samo zato što nam je teško da priznamo da smo u nju ušli.

Ako si kroz ovu knjižicu prepoznao neke obrasce u sopstvenom iskustvu, nemoj donositi ishitrene zaključke o svemu što si ikada doživio. Razmisli, proučavaj, provjeravaj i razgovaraj sa ljudima koji su spremni da te saslušaju bez pritiska.

Ako si prepoznao da je neko zloupotrebljavao tvoje povjerenje, nemoj osjećati obavezu da nastaviš da mu vjeruješ samo zato što je nekada imao veliki uticaj na tvoj život.

Ako si izgubio povjerenje u religiozne senzacije, ne moraš izgubiti povjerenje u Boga.

I ako više ne doživljavaš ono što si nekada smatrao dokazom Božjeg prisustva, to ne znači da si napušten ili duhovno mrtav.

Možda upravo tada počinje sazrijevanje tvoje vjere.

Jer hrišćanstvo nije poziv na neprekidnu potragu za novim

senzacijama. Ono je poziv na život u istini, ljubavi, vjeri i poslušnosti Hristu.

Zapamti da istinski duhovni darovi ne poništavaju duhovni rod (Galatima 5:22-23) i ne atakuju na razum.

Ne traži iskustvo po svaku cijenu. Traži istinu. Ne slijedi čovjeka bez provjere. Slijedi Boga i Hrista. Ne mjeri svoju vjeru intenzitetom osjećanja. Mjeri je postojanošću života.

A kada iskustvo i istina dođu u sukob, nemoj žrtvovati istinu da bi sačuvao iskustvo. Jer vjera koja počiva na istini ne mora da se hrani senzacijama.

BILIOGRAFIJA

Biblijski i teološki izvori

- Sveto pismo Staroga i Novoga saveza.
- Carson, D. A. (1987). Showing the Spirit: A Theological Exposition of 1 Corinthians 12–14. Baker Book House.
- Thiselton, Anthony C. (2000). The First Epistle to the Corinthians: A Commentary on the Greek Text. Eerdmans.
- Turner, Max (1996). Power from on High: The Spirit in Israel's Restoration and Witness in Luke-Acts. Sheffield Academic Press.
- Stott, John R. W. (1990). The Message of 1 Timothy & Titus. InterVarsity Press.
- Gordon D. Fee, The First Epistle to the Corinthians.

Istorija pentekostalnog i harizmatskog pokreta

- Anderson, Allan (2014). An Introduction to Pentecostalism: Global Charismatic Christianity. Cambridge University Press.
- Dayton, Donald W. (1987). Theological Roots of Pentecostalism. Hendrickson Publishers.
- Synan, Vinson (1997). The Holiness-Pentecostal Tradition: Charismatic Movements in the Twentieth Century. Eerdmans.
- Williams, Joseph W. (2013). Spirit Cure: A History of Pentecostal Healing. Oxford University Press.

Psihologija religioznog iskustva i društveni uticaj

- Kahneman, Daniel (2011). Thinking, Fast and Slow. Farrar, Straus and Giroux.
- Nickerson, Raymond S. (1998). "Confirmation Bias: A Ubiquitous Phenomenon in Many Guises." Review of General Psychology.
- Forer, Bertram R. (1949). "The Fallacy of Personal Validation: A Classroom Demonstration of Gullibility." Journal of Abnormal and Social Psychology.
- Samarin, William J. (1972). Tongues of Men and Angels: The Religious Language of Pentecostalism. Macmillan.

- Xygalatas, Dimitris i saradnici (2024). Istraživanja o ritualima, religioznom iskustvu i društvenim mehanizmima.
- Collins, Randall (2004). Literatura o religioznom iskustvu i psihološkim procesima.

Manipulacija, duhovno zlostavljanje i visokokontrolne grupe

- Singer, Margaret Thaler (2003). Cults in Our Midst: The Continuing Fight Against Their Hidden Menace. Jossey-Bass.
- Hassan, Steven (2015). Combating Cult Mind Control. Freedom of Mind Press.
- Cialdini, Robert B. (2001). Influence: Science and Practice. Allyn & Bacon.
- Lifton, Robert Jay (1961). Thought Reform and the Psychology of Totalism. W. W. Norton.
- Ofshe, Richard and Singer, Margaret Thaler (1986). „Attacks on Peripheral versus Central Elements of Self and the Impact of Thought Reforming Techniques“. The Cultic Studies Journal.
- Nickerson, Raymond S. (1998). „Confirmation Bias: A Ubiquitous Phenomenon in Many Guises“. Review of General Psychology, 2(2), 175–220.
- Kahneman, Daniel (2011). Thinking, Fast and Slow. Farrar, Straus and Giroux.
- Janis, Irving L. (1982). Groupthink: Psychological Studies of Policy Decisions and Fiascoes. Houghton Mifflin.

Oslobađanje od zavisnosti

- Singer, Margaret Thaler (2003). Cults in Our Midst: The Continuing Fight Against Their Hidden Menace. Jossey-Bass.
- Hassan, Steven (2015). Combating Cult Mind Control. Freedom of Mind Press.
- Lalich, Janja and Madeleine Tobias (2006). Take Back Your Life: Recovering from Cults and Abusive Relationships. Bay Tree Publishing.
- Langone, Michael D. (1993). Recovery from Cults: Help for Victims of Psychological and Spiritual Abuse. W. W. Norton.

Dokumentovani slučajevi i dodatni izvori

- Poloma, Margaret M. (1997). "The 'Toronto Blessing': Charisma, Institutionalization, and Revival." Journal for the Scientific Study of Religion, 36(2), 257–271.
- Hunt, Stephen (1995). "The 'Toronto Blessing': A Rumour of Angels?" Journal of Contemporary Religion, 10(3), 257–271.
- Percy, Martyn (2003). The Toronto Blessing: A Reassessment. Ashgate.
- Paldam, Ella and Uffe Schjoedt (2016). "Miracles and Pain Relief: Experienced Health Effects of Charismatic Prayer Healing in a Large Collection of Christian Testimonies." Archive for the Psychology of Religion, 38(2), pp. 210–231.
- Brown, Candy Gunther (2015). "Pentecostal Healing Prayer in an Age of Evidence-Based Medicine." Journal of Religion and Health, 32(1).
- ABC News, Nightline (2008). Izvještavanje o tvrdnjama o iscjeljenjima tokom Lakeland Revival-a.
- Associated Press (2008). Izvještavanje o provjeri svjedočanstava o iscjeljenjima tokom Lakeland Revival-a.
- Vancouver Sun (6. novembar 1947). "Girl 'Cured' Second Time By Healer, Only 'Miracle' Here.".
- Medicinsko-etička literatura o rizicima odbijanja liječenja zbog religioznih uvjerenja.
- Ostali izvori.